

ΑΝΩΤΑΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

A.E.I. Πειραιά Τ.Τ.

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΙΣ
ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ (1990-2015)**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: κα ΑΛΙΝΑ ΧΥΖ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

ΑΛΕΞΑΝΤΡΙΒΣΚΙ ΣΕΡΓΙΙ (Α.Μ 15415)

ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ ΕΒΑΝ-ΠΑΤΡΙΚ (Α.Μ 15414)

ΑΘΗΝΑ 2017

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	4
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	7
Γενικά	7
Ανάλυση των στρατηγικών διεθνοποίησης	7
1.1 Μορφές διεθνούς επιχειρηματικής δραστηριότητας	8
1.2 Θεωρητική προσέγγιση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ)	14
1.2.1 Φορολογικά κίνητρα	16
1.3 Διάφορα είδη φορολογικών κινήτρων	18
Φορολογικές ελαφρύνσεις	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ.....	22
2.....	22
2.1 Οικονομίες στις επιμέρους χώρες	22
2.2 Οι μεταρρυθμίσεις	22
2.3 Βαλκανικές χώρες (Οικονομικά Επιχειρησιακά Δεδομένα)	23
2.4 Οικονομική κρίση στα Βαλκάνια	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ	32
3.1 Γενικά	32
3.2 Λόγοι πραγματοποίησης ΑΞΕ	32
3.3 Κίνητρα προσέλκυσης ΑΞΕ στις χώρες υποδοχής	34
3.4 Κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν οι ΑΞΕ	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΞΕ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ	39
4.2 Κρίση και Επενδύσεις στα Βαλκάνια	41
4.2.1 Γενικότερη Κρίση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων	43
4.2.2 Επενδύσεις στα Βαλκάνια (2001-2015)	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ.....	46
5.1 Εισαγωγή	46
5.2 Ο κλάδος των τηλεπικοινωνιών	47
5.3 Ο κλάδος του Real Estate και των κατασκευών	49
5.3.1 Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στον κλάδο του real estate.....	52
5.4 Ο κλάδος του λιανικού εμπορίου	53

5.5 Ο κλάδος των τραπεζών.....	54
5.6 Ο κλάδος της ενέργειας.....	60
5.7 Αποτυχίες	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΑΝΑ ΧΩΡΑ.....	65
6.1 Εισαγωγή	65
6.2 Οι Άμεσες ξένες επενδύσεις στην Βουλγαρία.....	65
6.3 Άμεσες επενδύσεις στην Σερβία	67
6.4 Οι Άμεσες Ελληνικές επενδύσεις στα Σκόπια.....	69
6.5 Οι Άμεσες ελληνικές επενδύσεις στην Αλβανία	71
6.6 Οι Άμεσες Ελληνικές επενδύσεις στην Ρουμανία	73
6.7 Μειονεκτήματα της Ελλάδας ως προς την προσέλκυση ΑΞΕ.....	75
6.8 Ύφεση ΑΞΕ στην Ελλάδα και Τρόποι Ανάκαμψης	76
Συμπεράσματα	81
Βιβλιογραφία	83
Ελληνική	83
Ξένη Βιβλιογραφία.....	85

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σκοπός αυτής της πτυχιακής εργασίας είναι η διεξοδική ανάλυση της παρουσίας των ελληνικών επιχειρήσεων στις Βαλκανικές χώρες. Παράλληλα, γίνεται αναφορά στις οικονομικές εξελίξεις των αντίστοιχων κρατών ώστε να ερμηνευτούν και να αναλυθούν καλύτερα οι επενδύσεις που έγιναν εκεί. Επιπλέον, παρουσιάζουμε το ρόλο που οι ελληνικές επενδύσεις έχουν διαδραματίσει στη βαλκανική περιοχή, δίνοντας την ευκαιρία στον αναγνώστη να έρθει σε επαφή με συγκεκριμένα παραδείγματα ελληνικών εταιριών που έχουν πραγματοποιήσει επενδύσεις.

Κριτήριο για την επιλογή του θέματος ήταν το αυξανόμενο ενδιαφέρον που έδειξαν οι ελληνικές επιχειρήσεις για την συγκεκριμένη περιοχή πριν από την κρίση του 2008 και η επίδραση της κρίσης στις στρατηγικές επιλογές των επιχειρήσεων αυτών. Ήταν στις αρχές του 1990 όταν από επίσημες και ανεπίσημες πηγές, μετά την αλλαγή των γεωπολιτικών και γεωοικονομικών δεδομένων στην περιοχή των Βαλκανίων, λεγόταν ότι οι γειτονικές χώρες μπορούν να αποτελέσουν «τη ζώνη της δραχμής». Σήμερα δεν υπάρχει δραχμή, η Ελλάδα ανήκει πια στη ζώνη του ευρώ. Από τη περίοδο της ανάπτυξης η χώρα βρίσκεται σε κρίση με πολλά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα (συνεχώς αυξανόμενο δημόσιο χρέος, ανεργία, μείωση παραγωγής, κ.λ.π.). Το πως η αλλαγή του εξωτερικού περιβάλλοντος επηρέασε τις ελληνικές επιχειρήσεις στον τομέα της στρατηγικής διεθνοποίησης αποτελεί και το κύριο ερώτημα της εργασίας μας.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την κυρία Αλίνα Χυζ, επιβλέποντα καθηγήτρια της συγκεκριμένης πτυχιακής εργασίας για την ουσιαστική αρωγή και καθοδήγηση της μέχρι την πλήρη ολοκλήρωση της εργασίας.

Τέλος θα ήταν παράλειψη μας να μην ευχαριστήσουμε τις οικογένειες μας, που μας στήριξαν τόσο κατά την εκπόνηση της παρούσης εργασίας όσο και κατά την διάρκεια της σπουδαστικής μας πορείας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία αναφέρεται στις επενδύσεις των ελληνικών επιχειρήσεων στις χώρες των Βαλκανίων. Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας γίνεται αναφορά στις στρατηγικές διεθνοποίησης που εφαρμόζονται από τις επιχειρήσεις. Στη συνέχεια γίνεται μια θεωρητική προσέγγιση των άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) ως μορφής διείσδυσης μιας επιχείρησης σε ξένη αγορά. Στο μέρος αυτό της εργασίας αναλύονται και τα φορολογικά ζητήματα των ΑΞΕ και γίνεται προσπάθεια αποτίμησης των φορολογικών κινήτρων όσον αφορά μια ΑΞΕ. Στα επόμενα δύο κεφάλαια γίνεται λόγος για τους κλάδους όπου η ελληνικές επιχειρήσεις έχουν πραγματοποιήσει από τις αρχές της δεκαετίας του 90 Άμεσες Ξένες Επενδύσεις αλλά και στις χώρες δράσης. Στη συνέχεια γίνεται προσπάθεια διαχρονικής ανάλυσης της πορείας αυτών των επιχειρήσεων για το χρονικό διάστημα 1990-2015, αναλύονται οι λόγοι επιτυχίας και αποτυχίας των επιχειρήσεων αυτών και διεξάγονται τα συμπεράσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ

Γενικά

Με το «άνοιγμα» των οικονομιών εμφανίστηκαν πολλές νέες ευκαιρίες διεθνούς επιχειρηματικής δραστηριότητας και αρκετές επιχειρήσεις κατάφεραν να επεκταθούν. Έτσι, σήμερα γίνεται λόγος για παγκοσμιοποίηση των αγορών. Το φαινόμενο αυτό, δεν είναι πρόσφατο, αλλά έχει επιταχυνθεί τα τελευταία χρόνια. Είναι το άνοιγμα των συνόρων και των οικονομιών, με αποτέλεσμα την αύξηση των μετακινήσεων των κεφαλαίων και του εμπορίου.

Ανάλυση των στρατηγικών διεθνοποίησης

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες η στρατηγική της διεθνοποίησης που είναι και ενταγμένη στην διεθνή ανάπτυξη, αποτελούσε μία από τις πιο δημοφιλείς επιλογές των επιχειρήσεων σε διεθνή επίπεδο. Υπάρχει πρόκληση για τις επιχειρήσεις να βρεθούν στο προσκήνιο της παγκόσμιας αγοράς, κάτι το οποίο έχει διττή σημασία: υπάρχει η θετική πλευρά η οποία και αναφέρεται στην δυνατότητα που δίνεται στην επιχείρηση να μεγαλώσει τα οφέλη της και να επεκταθεί σε νέες αγορές, αλλά ελλοχεύουν από την άλλη, κίνδυνοι και απειλές εξαιτίας της έκθεσης των επιχειρήσεων στη διεθνή αγορά.

Πολυτοπική Στρατηγική:

Είναι το είδος στρατηγικής που χρησιμοποιεί μια επιχείρηση για να επεκτείνει τις δραστηριότητες της και σε άλλες αγορές-στόχους, με σκοπό τη βέλτιστη κάλυψη των τοπικών αναγκών. Οι νέες επιχειρησιακές μονάδες, προσπαθούν να προσαρμοστούν πλήρως στα διακριτικά χαρακτηριστικά της χώρας υποδοχής με σκοπό την αύξηση του τοπικού μεριδίου της αγοράς τους.

Παγκόσμια Στρατηγική:

Στη περίπτωση αυτή μιλάμε για στρατηγική όπου, η επιχείρηση παράγει και προωθεί ένα μοναδικό «παγκόσμιο προϊόν» στο διεθνές πεδίο και επικεντρώνει την παραγωγική της δραστηριότητα σε λίγες περιοχές. Αποβλέπει κυρίως στην αύξηση του παγκόσμιου μεριδίου αγοράς και στην απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος κόστους.

Διεθνής Στρατηγική:

Η επιχείρηση εστιάζει τον ενδιαφέρον της στην ανάπτυξη καινοτομιών, νέων παραγωγικών μεθόδων αλλά γενικότερα στην επέκταση της τεχνογνωσίας. Η έρευνα και η ανάπτυξη διενεργείται από τη μητρική επιχείρηση, η οποία στην πορεία μεταφέρει τις αποκτηθείσες γνώσεις και την τεχνολογία στις θυγατρικές της.

Διεθνική Στρατηγική:

Η επιχείρηση υποχρεώνεται να προσαρμόζεται τόσο στις παγκόσμιες δυνάμεις οι οποίες οδηγούν σε ομοιογενή παραγωγή, όσο φυσικά και στις τοπικές που οδηγούν σε διαφοροποίηση του προϊόντος.¹

1.1 Μορφές διεθνούς επιχειρηματικής δραστηριότητας

Με τον όρο Διεθνή Επιχειρηματική Δραστηριότητα (Δ.Ε.Δ) ορίζεται η κάθε επιχειρηματική δραστηριότητα που εφαρμόζεται διαμέσου των συνόρων δύο ή περισσότερων χωρών. Υπάρχουν πολλές μορφές που μπορεί να πάρει η (Δ.Ε.Δ). Οι κυριότερες από αυτές είναι οι εξής:

1. Διεθνές εμπόριο προϊόντων /υπηρεσιών.

Περιλαμβάνει τις εισαγωγές και εξαγωγές αγαθών/υπηρεσιών που αποτελούν την πιο παραδοσιακή διεθνή δραστηριότητα. Όσον αφορά στις υπηρεσίες, η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει τις πληρωμές εκτός συνόρων της χώρας, όπου δραστηριοποιείται η οικονομική μονάδα ως αντάλλαγμα για την προσφορά υπηρεσιών σε αυτή από αλλοδαπές επιχειρήσεις και σε εισπράξεις από το εξωτερικό για παροχή υπηρεσιών από αλλοδαπούς.

Πλεονεκτήματα- Μειονεκτήματα-Προϋποθέσεις

Απαραίτητη προϋπόθεση για την δημιουργία όμως, μίας δυναμικής ευρωπαϊκής οικονομίας θεωρείται η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας σε πεδίο ευρωπαϊκό και κυρίως σε εξωτερικό περιβάλλον.

Τα πλεονεκτήματα από το διεθνές εμπόριο είναι η δυνατότητα αύξησης του ΑΕΠ της Ε.Ε. και μέσω αυτού δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας και προκύπτει μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη. Αποτελεί μοχλό για την έξοδο της εκάστοτε

¹ Porter M.E (1990), The Competitive Advantage of Nations, Millian Press, Boston,pp 10-15

χώρας από την οικονομική ύφεση. Από το ελεύθερο εμπόριο επωφελούνται ακόμη και οι καταναλωτές με την εισαγωγή τροφίμων, καταναλωτικών αγαθών και εξαρτημάτων για τα προϊόντα τα οποία και παράγονται στην Ευρώπη, έτσι προκύπτει μείωση των τιμών και αύξηση των επιλογών των καταναλωτών. Υπάρχει πληθώρα πλεονεκτημάτων που θα μπορούσε να παρουσιαστεί ως εξής:

Άνοιγμα νέων αγορών τόσο για τα αγαθά όσο και για τις υπηρεσίες. Υπάρχει μεγαλύτερη προστασία των επενδύσεων και των επενδυτικών ευκαιριών, ακόμη μειώνεται το κόστος των εμπορικών συναλλαγών μέσω της μείωσης των τελωνειακών δασμών και της γραφειοκρατίας. Επίσης, δημιουργείται η επιτάχυνση των εμπορικών συναλλαγών με την διευκόλυνση της διαδικασίας εκτελωνισμού αλλά και την θέσπιση συμβατών τεχνικών και υγειονομικών προτύπων.

Δημιουργούνται συνθήκες που αναφέρονται στην μεγαλύτερη ασφάλεια μέσω της θέσπισης σαφών κανόνων που σχετίζονται κυρίως, με τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, τον ανταγωνισμό και τις δημόσιες συμβάσεις. Επιπλέον, υπάρχει στήριξη της διατηρήσιμης ανάπτυξης μέσω της προώθησης της συνεργασίας, της διαφάνειας και του διαλόγου σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα.²

Ως μειονεκτήματα μπορεί να θεωρηθεί η παρεμπόδιση της εισόδου μίας χώρας αλλά είτε η αύξηση του κόστους εισαγωγής τόσο των προϊόντων όσο και υπηρεσιών, προκαλώντας διόγκωση των εξόδων κυρίως στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε διεθνές επίπεδο, με αποτέλεσμα να μειωθεί η ανταγωνιστικότητα στο εξωτερικό περιβάλλον.

Ακόμη, όταν υποβαθμίζεται η ποιότητα του εμπορεύματος αλλά και η αξία του, τότε το εμπόρευμα είτε προϊόν είναι είτε υπηρεσία τότε προκαλεί την καταστροφή του εμπορεύματος.

2. Ξένες επενδύσεις Χαρτοφυλακίου.

Αυτή η μορφή ΔΕΔ περιλαμβάνει επενδύσεις χαρτοφυλακίου οι οποίες έχουν τη μορφή της παροχής δανείων στο εξωτερικό, της αγοράς μετοχών επιχειρήσεων εισηγμένων σε χρηματιστήρια της αλλοδαπής και της βραχυχρόνιας τραπεζικής τοποθέτησης σε ξένο νόμισμα. Ο αποκλειστικός σκοπός των επενδύσεων αυτών είναι

² Κυρκίλης, Δ. (2007) Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στα Βαλκάνια, Εκδόσεις Κριτική 2007

η επίτευξη συνολικής απόδοσης ή κερδών υψηλότερων από αυτά που θα ήταν δυνατόν να επιτευχθούν αν τα κεφάλαια αυτά επενδύονταν στην εγχώρια αγορά³

Τα πλεονεκτήματα-μειονεκτήματα-προϋποθέσεις:

Ως απαραίτητη προϋπόθεση για την δημιουργία άμεσων ξένων επενδύσεων χαρτοφυλακίου είναι να υπάρχει κεφάλαιο είτε υλικό είτε άυλο όπως είναι η τεχνογνωσία, ποιοτικός έλεγχος και μάρκετινγκ.

Τα βασικότερα πλεονεκτήματα των ξένων επενδύσεων χαρτοφυλακίου, είναι η μεγιστοποίηση της απόδοσης των ενδεδυμένων κεφαλαίων καθώς και η ελαχιστοποίηση του επενδυτικού κινδύνου. Αναφορικά με την πρώτη αρχή πρόκειται για την επιδίωξη του επενδυτή για την αγορά αξιόγραφων που προσφέρουν πολύ μεγάλες αποδόσεις, ενώ στην δεύτερη περίπτωση γίνεται αναφορά στην προτίμηση των ακίνδυνων αξιόγραφων. Ακόμη οι επενδύσεις του χαρτοφυλακίου θεωρούνται, μοχλός ανάπτυξης των επιχειρήσεων⁴ και ως ταχύτερη μέθοδος πρόσβασης κυρίως σε χρηματικούς πόρους.

3. Licensing:

Συνήθως, εφαρμόζεται κυρίως στα άυλα προϊόντα, δίνει στην ξένη εταιρεία εν ονόματι "license" όπου παραχωρεί ένα βιομηχανικό της δικαίωμα η τοπική εταιρεία εν ονόματι "licensor". Έχει δηλαδή την άδεια εκμετάλλευσης όσο αφορά το πεδίο της τεχνογνωσίας, παραγωγής και εμπορικού σήματος.⁵

Πλεονεκτήματα:

- Διασπορά ρίσκου με τους συνεργαζόμενους επιχειρηματίες
- Πιο ευέλικτη οργανωτική δομή (συνήθως δεν υπάρχει ανάγκη για ανάπτυξη οργανωμένου τμήματος υποστήριξης δικτύου)
- Επίτευξη γρηγορότερης ανάπτυξης της εταιρείας μέσω της συνεργασίας με αδειούχους
- Δυνατότητα διαφύλαξης της φήμης της εταιρείας
- "Τεστάρισμα" νέων υπηρεσιών μέσω των συνεργατών

³ Μητσιόπουλος Γ. (2002) Χρηματοπιστηριακές κρίσεις και επενδυτικά εργαλεία, εκδόσεις Σταμούλη

⁴ Συριόπουλος Κ. (1999) Διεθνείς Κεφαλαιαγορές: Θωρία & Ανάλυση, Α' τόμος, εκδόσεις Ανικούλα

⁵ Κυρκίλης, Δ. (2007) Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στα Βαλκάνια, εκδόσεις Κριτική

Μειονεκτήματα:

- Περιορισμένα δικαιώματα επιβολής συγκεκριμένων προτύπων στην οργάνωση και λειτουργία της εταιρείας
- Δυσκολίες στην ανάπτυξη και εξέλιξη των αδειούχων- ως επιχειρηματίες (μέσω συνεχούς εκπαίδευσης, εγχειριδίων λειτουργίας κ.ο.κ.)
- Κίνδυνος καταστροφής της φήμης της εταιρείας που οφείλεται σε λανθασμένες ενέργειες του αδειούχου
- Χαμηλή πιστότητα αδειούχων, φυγόκεντρες τάσεις
- Δίκτυο ευάλωτο σε ανταγωνιστικές πιέσεις
- Αδυναμία διεύρυνσης και αξιοποίησης ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων
- Βραχυχρόνια οφέλη

4. Franchising (Δικαιόχρηση):

Franchising (Δικαιόχρηση) είναι παρόμοια μέθοδος με το Licensing, με μόνη διαφορά μεταξύ τους ότι αναφέρεται στην εξαγωγή υπηρεσιών – όχι άυλων περιουσιακών στοιχείων – με την συμμετοχή του Franchiser στο αρχικό κεφάλαιο της επένδυσης.⁶

Δηλαδή, ο Franchiser παραχωρεί δικαιώματα στον Franchisee ώστε να ενεργεί εμπορικά με έναν συγκεκριμένο τρόπο κάτω από την ονομασία του. Επίσης, για να παράγει σωστά ο Franchisee σωστά το προϊόν ο Franchiser δεσμεύεται να παρέχει τον μηχανολογικό εξοπλισμό και τα ενδιάμεσα προϊόντα.

Πλεονεκτήματα- Μειονεκτήματα

Στα πλεονεκτήματα μπορούν να αναφερθούν για το Franchising είναι ότι οδηγεί σε ένα αποτελεσματικό μέθοδο αύξησης του παγκοσμίου μεριδίου αγοράς του Franchiser και εισόδου σε ξένες κυρίως αγορές. Καθώς η κεφαλαιακή του συνεισφορά είναι περιορισμένη σε σύγκριση με τη διενέργεια άμεσης ξένης επένδυσης και από την άλλη η επωνυμία του η οποία και εξαπλώνεται με ραγδαίους ρυθμούς στη διεθνή αγορά. Ακόμη υπάρχει η ανάγκη για αυξημένη τυποποίηση του προϊόντος. Το franchising χρησιμοποιείται συγκεκριμένα από βιομηχανίες υπηρεσιών

⁶ Σιώμικος Ι.Γ., 2013 Στρατηγικό Μάρκετινγκ» 2^η έκδοση, Αθήνα, εκδόσεις Α.Θ Σταμούλης

όπως, τα ξενοδοχεία, ενοικίαση αυτοκινήτων-leasing), οι οποίες όμως ακολουθούν στρατηγική γρήγορης εστίασης στην αγορά-στόχο.⁷

Το μειονέκτημα του είναι στο ότι το licensing και η δικαιόχρηση ελλοχεύει ορισμένους κινδύνους, αναφορικά με την αξιοπιστία του δικαιοδόχου αλλά και την δυσκολία ελέγχου κυρίως στις δραστηριότητες από τον δικαιοπάροχο.

5. Άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ).

Εδώ περιλαμβάνονται η μεταφορά κεφαλαίων από μία χώρα σε κάποια άλλη με στόχο τη δημιουργία μίας νέας επιχείρησης ή την εξαγορά του συνόλου ή μέρους του μετοχικού κεφαλαίου μιας τοπικής επιχείρησης. Στην ουσία είναι η ίδρυση θυγατρικών επιχειρήσεων⁸ στο εξωτερικό οι οποίες είναι μερικώς ή ολικώς ιδιοκτησία της μητρικής επιχείρησης. Τα κεφάλαια αυτά μπορεί να είναι είτε υλικά, για παράδειγμα μετοχικό κεφάλαιο, κεφαλαιουχικός εξοπλισμός είτε άυλα όπως τεχνογνωσία, οργάνωση της παραγωγής, ποιοτικού ελέγχου ιδιοκτησίας. Οι ΑΞΕ επεκτείνουν τις παραγωγικές δραστηριότητες των εθνικών συνόρων και αποκαλούνται πολυεθνικές επιχειρήσεις⁹

1) Πλήρης ιδιοκτησία:

Η τοπική επιχείρηση δημιουργεί επιμέρους εταιρείες στο εξωτερικό από τις οποίες έχει τον πλήρη έλεγχο όσον αφορά την παραγωγή και την λειτουργία τους.

2) Κοινοπραξίες:

Πρόκειται για μία συμφωνία που γίνεται μεταξύ των διεθνών εταιρειών με στόχο την κοινή παραχώρηση των πόρων, ώστε να δημιουργηθεί συμμαχία για την από κοινού χρήση των περιουσιακών στοιχείων.

3) Στρατηγικές Συμφωνίες:

Είναι ένα είδος κοινοπραξίας που θέτει στρατηγικούς μακροπρόθεσμους στόχους.

⁷ Παπαδάκης Β.Μ. (2007) Στρατηγική των Επιχειρήσεων: Ελληνική και Διεθνής εμπειρία, εκδόσεις Ε. Μπένου

⁸ Θυγατρική επιχείρηση ονομάζεται η επιχείρηση που εξαρτάται από τη μητρική

⁹ Πολυεθνική επιχείρηση χαρακτηρίζεται που παράγει προϊόντα σε μονάδες που είναι εγκατεστημένες σε άλλες χώρες

4) Εξαγορές:

Στην προκειμένη περίπτωση η επιχείρηση έχει την δυνατότητα να έχει με το μέρος της μεγάλο κομμάτι είτε μέρος του πακέτου των μετοχών μίας άλλης επιχείρησης.

5) Συμβόλαια Management:

Αυτά περιλαμβάνουν ένα σύνολο από δεξιότητες είτε ικανότητες που μία επιχείρηση παρέχει σε ένα άλλο οργανισμό κυρίως από στελέχη.

Υπάρχουν επίσης και άλλες μορφές διεθνοποίησης των επιχειρήσεων, για παράδειγμα είναι η παροχή τεχνογνωσίας, η παραγωγή κατά παραγγελία, η συναρμολόγηση στο εξωτερικό

Οι προϋποθέσεις:

Η αντιμετώπιση της διαφθοράς, η οποία διατηρείται σε πολύ υψηλά επίπεδα στην Ελλάδα, όπως αποδεικνύουν και οι τελευταίες δικαστικές εξελίξεις. Επιπλέον είναι η αντιμετώπιση της γραφειοκρατίας, παρά τα βήματα που έχουν γίνει, η Ελλάδα εξακολουθεί να έχει έλλειμμα στο συγκεκριμένο πεδίο σε σύγκριση με άλλες χώρες. Ακόμη, είναι η εφαρμογή ενός απλού και σταθερού φορολογικού συστήματος, και η φορολογία των επιχειρήσεων καθώς και η σταθερότητα του φορολογικού συστήματος η οποία διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο για την απόφαση υλοποίησης.

Τα πλεονεκτήματα:

Η επιχείρηση αποκτά έναν εταίρο που έχει τις απαραίτητες γνωριμίες και διασυνδέσεις, γνωρίζει το περιβάλλον και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της χώρας. Ακόμη, προκύπτει ο επιμερισμός του κόστους και του κινδύνου του εγχειρήματος. Η νομοθεσία που ισχύει σε πολλές χώρες δίνει σημαντικά οικονομικά κίνητρα στις κοινοπραξίες με συνέπεια την ίδρυση της θυγατρικής να συνεπάγεται διαφυγόντα κέρδη. Επιπλέον, συμβάλει στη βελτίωση των αποτελεσμάτων συνέργειας δηλαδή, μείωση κόστους που προκύπτει από τη συνεργασία είτε συσσωμάτωση δύο πρώην ανεξάρτητων επιχειρηματικών μονάδων, εξαιτίας του ότι αποφεύγεται η επανάληψη παρόμοιων ενεργειών, κ.λ.π. αλλά και των δύο εταίρων. Δημιουργεί οικονομίες κλίμακας αλλά και πεδίου λόγω της συμπαραγωγής. Υπάρχει διεύρυνση των χρηματοδοτικών δυνατοτήτων αλλά και μείωση του ανταγωνισμού μεταξύ τους

καθώς και αντιμετώπιση κοινού κινδύνου με αποφυγή εισόδου νέου ανταγωνιστή στην αγορά.¹⁰

Τα μειονεκτήματα:

Η επιχείρηση δεν ελέγχει πλήρως τη διοίκηση της νέας επιχείρησης με απόρροια να μην μπορεί να την ενσωματώσει πλήρως στο στρατηγικό σχεδιασμό της. Σύμφωνα όμως με την πρακτική εμπειρία, τις περισσότερες φορές κάνουν την εμφάνιση τους διαφορές και διαφωνίες μεταξύ των εταίρων όσον αφορά τους στόχους και την στρατηγική της κοινοπραξίας, πράγμα που οδηγεί τις περισσότερες φορές σε διάλυση της.¹¹

1.2 Θεωρητική προσέγγιση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ)

Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) ορίζονται οι επενδύσεις στις οποίες συνεπάγεται τη μεταφορά κεφαλαίων, τεχνολογίας και ανθρώπινου δυναμικού σε ξένες χώρες. Πιο συγκεκριμένα, ορίζονται ως το κεφάλαιο με το οποίο μια επιχείρηση χρηματοδοτεί την αγορά, τη δημιουργία ή την ανάπτυξη θυγατρικών στην αλλοδαπή, ή αποκτά μετοχές ξένων επιχειρήσεων. Η μορφή αυτή της επένδυσης απαιτεί τη διαχείριση του νέου περιουσιακού στοιχείου από τον επενδυτή και αυτό ακριβώς το στοιχείο διαχωρίζει τις ΑΞΕ από το χαρτοφυλάκιο επενδύσεων σε ξένα αποθέματα, τα ομόλογα και αλλά χρηματοοικονομικά μέσα. Η στρατηγική αυτή, αν και συμπεριλαμβάνει υψηλό κίνδυνο (ρίσκο), αποτελεί μια από τις πιο διαδεδομένες επενδυτικές δραστηριότητες.

Επομένως, άμεσες¹² ξένες επενδύσεις είναι η ίδρυση θυγατρικών επιχειρήσεων στο εξωτερικό οι οποίες είναι μερικώς ή ολικώς ιδιοκτησία μιας μητρικής επιχείρησης. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις περιλαμβάνουν τη μεταφορά πέρα από τα εθνικά σύνορα ενός πακέτου παραγωγικών πόρων, είτε υλικών (π.χ. μετοχικό

¹⁰ Παπαδάκης Β.Μ. (2007) Στρατηγική των Επιχειρήσεων: Ελληνική και Διεθνής εμπειρία, εκδόσεις Ε. Μπένου

¹¹ Μελάς Κ. και Πολλάλης Ι. (2005) Παγκοσμιοποίηση και Πολυεθνικές επιχειρήσεις, εκδόσεις Παπαζήση

¹² Foreign direct investment, Theodore Moran, The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization, Published Online: 11 MAR 2016

κεφάλαιο, παραγωγικοί συντελεστές, ενδιάμεσες και πρώτες ύλες) είτε άυλων (πχ τεχνογνωσία οργάνωσης της παραγωγής, ποιοτικού ελέγχου, marketing).

Η μεταφορά των πόρων γίνεται χωρίς την παρεμβολή της αγοράς, δηλαδή δεν έχει τη μορφή μιας εμπορικής συναλλαγής ή συμφωνίας μεταξύ δύο ανεξάρτητων επιχειρηματικών οντοτήτων, αλλά συμβαίνει μεταξύ δύο επιχειρήσεων οι οποίες συνδέονται μεταξύ τους με σχέση ιδιοκτησίας.

Οι άμεσες ξένες επενδύσεις επίσης συνεπάγονται τον έλεγχο της θυγατρικής επιχείρησης από τη μητρική, δηλαδή η μητρική επιχείρηση επηρεάζει τη διαδικασία και τα κριτήρια λήψης αποφάσεων της θυγατρικής και καθορίζει τη συμπεριφορά της σε μια σειρά από ζητήματα (επιλογή τεχνολογίας, πηγές πρώτων υλών κλπ.)

Μια επιχείρηση η οποία δεν έχει άμεσες ξένες επενδύσεις δεν θεωρείται πολυεθνική καθώς απαραίτητα στοιχεία για τον χαρακτηρισμό μιας πολυεθνικής επιχείρησης είναι:

- ✓ η ύπαρξη παραπάνω από δύο παραγωγικών μονάδων.
- ✓ οι παραγωγικές αυτές μονάδες πρέπει να βρίσκονται σε διαφορετικές χώρες.
- ✓ η κατοχή όλου ή μέρους του μετοχικού κεφαλαίου μιας τουλάχιστον θυγατρικής επιχείρησης που είναι στο εξωτερικό.
- ✓ ο έλεγχος μιας τουλάχιστον θυγατρικής επιχείρησης που είναι στο εξωτερικό.

Κάθε θυγατρική αναλαμβάνει συγκεκριμένο στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας του προϊόντος (κάθετη ολοκλήρωση) ή την παραγωγή του ίδιου προϊόντος (οριζόντια ολοκλήρωση). Το τελικό προϊόν διανέμεται μέσω του παγκόσμιου δικτύου πωλήσεων ή διανομής της πολυεθνικής άσχετα από τον τόπο όπου παρήχθη. Η εσωτερική μεταφορά των πόρων γίνεται σε τιμές που δεν καθορίζονται από το μηχανισμό της αγοράς αλλά από τη διοικητική ιεραρχία της πολυεθνικής με βάση τους στρατηγικούς στόχους της και δεν βασίζονται στη μεγιστοποίηση του κέρδους της κάθε θυγατρικής ξεχωριστά αλλά του οργανισμού στο σύνολο του.

Οι ΑΞΕ άρχισαν να αυξάνονται ουσιαστικά μετά το τέλος του Β' παγκοσμίου πολέμου και με την ταυτόχρονη ανάπτυξη των πολυεθνικών. Η δημιουργία των

τελευταίων που ξεκίνησε κυρίως από τον Αμερικάνικο χώρο, ήταν απότοκο συνθηκών και συγκυριών της εποχής εκείνης. Μελετώντας την περίοδο εκείνη μπορεί να δει την Ευρώπη όπου στην προσπάθειά της να ανοικοδομηθεί οικονομικά ήταν ανοιχτή σε επενδύσεις, προσπαθώντας να βοηθήσει παράλληλα την ανάπτυξη των βιομηχανιών στην μεταπολεμική περίοδο. Ενώ, οι ΗΠΑ εμφανίζει ένα αξιοσημείωτο ρυθμό παραγωγής η οποία παρόλο αυτά δεν μπορεί να απορροφήσει αποκλειστικά και μόνο από την εγχώρια ζήτηση.¹³

Λογική συνέπεια των παραπάνω ήταν ένας αξιοσημείωτος ρυθμός παραγωγής η οποία δεν μπορούσε να απορροφηθεί αποκλειστικά και μόνο από την εγχώρια ζήτηση. Συνέπεια αυτού ήταν ότι πολλές από τις Αμερικάνικες επιχειρήσεις να ξεκινήσουν μια σειρά επενδύσεων στην αναπτυσσόμενη Ευρώπη προκειμένου να εισχωρήσουν στις αγορές της.

1.2.1 Φορολογικά κίνητρα

Οι φόροι¹⁴, μαζί με τις δημόσιες δαπάνες αποτελούν τα βασικά εργαλεία της Δημοσιονομικής πολιτικής της χώρας. Οι φόροι που σχετίζονται με τα φυσικά και τα νομικά πρόσωπα αποτελούν μια από τις σημαντικότερες πηγές για τα δημόσια έσοδα.

Κύριοι στόχοι είναι:

- η χρηματοδότηση των κρατικών δαπανών
- η ενίσχυση ή σταθεροποίηση της οικονομικής ανάπτυξης
- ανακατανομή του πλούτου

Τα επενδυτικά κίνητρα συνιστούν όμως μετρήσιμα οικονομικά αποτελέσματα, τα οποία παρέχονται από τις κυβερνήσεις σε επιχειρήσεις είτε ομίλους επιχειρήσεων, προκειμένου να προσελκύσουν τις αντίστοιχες επενδύσεις σε δεδομένους κλάδους ή σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές είτε σε συνδυασμό και των δύο. Τα κίνητρα μπορεί να είναι δημοσιονομικά είτε διάφορα κίνητρα όπως επιχορηγήσεις, δάνεια είτε εκπτώσεις και έχουν στόχο την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της ανταγωνιστικότητας. Τα μη φορολογικά κίνητρα αποτελούν άμεσες δαπάνες, καθώς

¹³ Παπαθωμά, Κ. (2011), «ΑΞΕ,: Προσδιοριστικοί παράγοντες, συναλλαγματικές ισοτιμίες και πολυεθνικές επιχειρήσεις», Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, ΕΑΠ

¹⁴ Με την έννοια του φόρου ορίζεται η αναγκαστική εισφορά χρημάτων που καταβάλλεται από τους ιδιώτες τα οποία εισπράττει το κράτος για τις δημόσιες ανάγκες του.

και προσπάθειες των κυβερνήσεων για μείωση του κόστους επενδύσεων, αλλά και την προώθηση κοινωνικών στόχων.¹⁵

Ειδικότερα, σε σχέση με τις ΑΞΕ για την περίοδο μετά το 2001, το 95% των μέτρων για τις ΑΞΕ στις αναπτυσσόμενες χώρες αφορούσαν κυρίως τα φορολογικά κίνητρα, ως επιμέρους κίνητρο των δημοσιονομικών αφού μια αύξηση του φορολογικού συντελεστή κατά 1% μειώνει το επίπεδο των ΑΞΕ κατά 3,3%.¹⁶

Τα κίνητρα αφορούν γενικά παρεμβάσεις είτε στη φορολογική των κεφαλαίων που έχουν επενδυθεί για τη φορολόγηση των κερδών που συνδέονται με τις ΑΞΕ. Ανεξάρτητα από τον τύπο των παρεμβάσεων που επιλέγονται οι ΑΞΕ χρησιμοποιούνται για την ικανοποίηση των στόχων. Η φύση των φορολογικών κινήτρων μπορεί να προκαλέσει δυσκολίες στην κατανομή των πόρων, αν δεν υπάρξει ουσιαστική αξιολόγηση της καθεμίας επένδυσης. Ακόμη, σε σχέση με την αναδιανεμητική λειτουργία της φορολογίας, στη περίπτωση των ΑΞΕ η διαδικασία αυτή μπορεί να αναλυθεί σε δύο σενάρια, στην κινητικότητα ή μη των κεφαλαίων.

Κινητικότητα των κεφαλαίων: Στην πρώτη περίπτωση αναμένεται τα εγχώρια κεφάλαια να κινηθούν προς τις χώρες όπου η καθαρή απόδοση θα είναι μεγαλύτερη σε σχέση με τη χώρα τους. Οι αποδόσεις αυτές οφείλονται σε φορολογικά κίνητρα αλλά και στις τιμές των επιτοκίων. Ωστόσο, για τις περιπτώσεις που παρατηρείται μεγάλη κινητικότητα κεφαλαίων, οι χώρες πρέπει να ελέγξουν και στη συνέχεια να αποθαρρυνθούν οι διαρροές των κεφαλαίων. Η διαδικασία αυτή όμως έχει αρνητικές συνέπειες τόσο στις επενδύσεις όσο και στην κατανάλωση.

Μη κινητικότητα κεφαλαίων: Στη περίπτωση αυτή οι αποδόσεις φορολογούνται και τα έσοδα μεταβιβάζονται στο κράτος για την άσκηση της αναδιανεμητικής λειτουργίας αποφεύγοντας έτσι τις διακυμάνσεις στην αποταμίευση.

Παρατηρείται ότι στην πρώτη περίπτωση τα φορολογικά κίνητρα υπερβαίνουν την αναδιανεμητική λειτουργία του κράτους και αποκτούν έτσι έναν ευρύ ρόλο αφού έτσι επηρεάζουν την κατανομή πόρων μεταξύ των διάφορων οικονομιών.

¹⁵ Παπαθωμά, Κ. (2011), «ΑΞΕ, Προσδιοριστικοί παράγοντες, συναλλαγματικές ισοτιμίες και πολυεθνικές επιχειρήσεις», Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, ΕΑΠ

¹⁶ Κυρκίλης, Δ. (2007), Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στα Βαλκάνια, Εκδόσεις Κριτική

1.3 Διάφορα είδη φορολογικών κινήτρων

Φορολογική περίοδος χάριτος:

Η φορολογική περίοδος χάριτος αποτελεί ίσως το πιο διαδεδομένο και τον πιο κερδοφόρο φορολογικό κίνητρο για επιχειρήσεις, όσο αφορά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας τους και χρησιμοποιείται συνήθως από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Έχει σαν στόχο την ενίσχυση των δραστηριοτήτων νέων εταιριών, επιτρέποντας αρχικά ένα σεβαστό χρονικό διάστημα το οποίο μπορεί να επεκταθεί και κατά το οποίο υπάρχει έκπτωση από τα φορολογικά βάρη στο εισόδημα των επιχειρήσεων, καθώς και σε άλλους φόρους σύμφωνα και με τη χώρα υποδοχής. Το διάστημα αυτό μπορεί να συμπίπτει ενδεχομένως με το διάστημα κατά το οποίο η επιχείρηση δεν πραγματοποιεί κέρδη.

Αποτελεί απλό κίνητρο, αφού δεν είναι απαραίτητος κάποιος υπολογισμός ή θα πρέπει να προσδιοριστεί το φορολογικό βάρος για τη χρονική διάρκεια που ισχύουν τα κίνητρα. Στις υπό μετάβαση χώρες το κίνητρο αυτό δεν είναι ιδιαίτερα γνωστό δεδομένου ότι το φορολογικό τους σύστημα είναι σε διαδικασία διαμόρφωσης. Είναι πολύ σημαντικό να αναλυθεί μια σειρά τεχνικών ζητημάτων που σχετίζονται με την επίδραση του συγκεκριμένου φορολογικού κινήτρου στην απόδοση των επενδύσεων.

Το πρώτο τεχνικό ζήτημα είναι πότε τίθεται σε εφαρμογή το κίνητρο. Συγκεκριμένα, ως πρώτος χρόνος θα μπορούσε να ληφθεί το έτος που η επιχείρηση ξεκινά την παραγωγική της διαδικασία είτε το χρονικό διάστημα που έχει συσσωρευμένα κέρδη από την έναρξη της παραγωγικής της διαδικασίας.

Όσο αφορά την περίπτωση επενδύσεων μακροχρόνιας απόδοσης, οι οποίες κατά βάση τα αρχικά χρόνια χαρακτηρίζονται από μεγάλα κόστη κεφαλαίου, είναι οικονομικά ασύμφορο για την εταιρία το κίνητρο να ξεκινάει από τον πρώτο χρόνο παραγωγής, καθώς τα εισοδήματα των πρώτων ετών είναι χαμηλά, άρα και η φορολογία. Στις περιπτώσεις αυτές είναι προτιμότερο το κίνητρο να ξεκινάει από το έτος που πραγματοποιούνται τα συσσωρευμένα κέρδη για πρώτη φορά.¹⁷

¹⁷ Παπαγεωργίου Π., Χιόνης Δ., (2003), «Διεθνής Επιχειρηματική Δραστηριότητα και Οργανισμοί», Αθήνα, Εκδόσεις Σταμούλη Α.Εσσης», Α.Θ Σταμούλης Ρουμελιώτης, Π., (1978), «Πολυεθνικές»

Ένα δεύτερο ζήτημα είναι η συμφωνία επί των αποσβέσεων, κατά τη διάρκεια ισχύος του φορολογικού κινήτρου. Οι αποσβέσεις των παγίων περιουσιακών στοιχείων αποτελούν κόστος στον προσδιορισμό του φορολογητέου εισοδήματος.

Ουσιαστικά, η εκδοχή ενός συστήματος επιταχυνόμενης απόσβεσης στα αρχικά στάδια επένδυσης μειώνει τα φορολογητέα κέρδη της επιχείρησης κατά την εφαρμογή της όπου στην περίπτωση αυτή δεν είναι απαραίτητο το φορολογικό κίνητρο. Στην περίπτωση αυτή η περίοδος φορολογικής χάριτος είναι καλύτερο να χρησιμοποιηθεί από την πρώτη μέρα των συσσωρευμένων κερδών, όπου η επιχείρηση έχει μεγάλα κέρδη και στην περίπτωση αυτή επιθυμεί την προστασία όπου παρέχει το φορολογικό κίνητρο από την επιβολή φόρων. Έτσι η επιχείρηση κερδίζει από το συνδυασμό των δύο πρακτικών. Αξίζει να σημειωθεί ότι όλα αυτά προϋποθέτουν ένα φορολογικό σύστημα με δυνατότητα διαφοροποιήσεων σύμφωνα με τις περιστάσεις.

Ένα ακόμη ερώτημα που προκύπτει είναι η χρονική διάρκεια του φορολογικού κινήτρου. Αυτά που προσφέρονται από χώρες με μεταβατική οικονομία και έτσι δεν μπορούν να προσελκύσουν περιπτώσεις μακροπρόθεσμων επενδύσεων.

Το κίνητρο στις περιπτώσεις αυτές απευθύνεται κυρίως σε επιχειρήσεις που στοχεύουν σε επενδύσεις βραχυχρόνιου χαρακτήρα. Αυτού του είδους επιχειρήσεις είναι αυτές που δραστηριοποιούνται στο εμπόριο, την παροχή υπηρεσιών και τις κατασκευές.

Καταλήγοντας, η φορολογική περίοδος χάριτος, αποτελεί ένα εύκολο στη χρήση του κίνητρο, τόσο για τις επιχειρήσεις που απολαμβάνουν τα οφέλη του, όσο και για τις κυβερνήσεις των χωρών που το χρησιμοποιούν. Είναι όμως σημαντικό να χρησιμοποιείται σε ορθολογική βάση από τις κυβερνήσεις, με στόχο από τη μια την αύξηση των επενδύσεων στη χώρα και την ενίσχυση της ανάπτυξης και από την άλλη την ελαχιστοποίηση της «κακής χρήσης» από τις πολυεθνικές εταιρείες σε βάρος των φορολογικών εσόδων της χώρας.

Οι Φορολογικές Επιδοτήσεις Επενδύσεων

Οι φορολογικές επιδοτήσεις των επενδύσεων αποτελούν μειώσεις από το φορολογητέο εισόδημα των επιχειρήσεων. Οι μειώσεις αυτές βρίσκονται σε συνάρτηση με ένα ποσοστό νέας επένδυσης σε κεφαλαιουχικά αγαθά που στοχεύουν

να πραγματοποιήσουν οι επιχειρήσεις σε επόμενο διάστημα. Τα αποτελέσματά τους δεν είναι άμεσα στα κέρδη των επιχειρήσεων, όπως στην περίπτωση της φορολογικής περιόδου χάριτος. Έτσι μέσω της μείωσης στους φορολογικούς συντελεστές των εταιρικών εσόδων, ωφελούνται περισσότερο οι νέες επενδύσεις και όχι οι ήδη υπάρχουσες.¹⁸

Τα κίνητρα αυτά έχουν περιορισμούς και μειονεκτήματα κυρίως για μακροχρόνια επενδυτικά σχέδια σε ένα ασταθές μακροοικονομικό περιβάλλον. Ακόμη σαν εργαλείο άσκησης επενδυτικής πολιτικής από την πλευρά των φορολογικών αρχών παρουσιάζει διαχειριστικές δυσκολίες και απαιτούνται συστήματα λογιστικής υποστήριξης. Εταιρείες με χαμηλά εισοδήματα και γενικά νέες εταιρείες, δεν μπορούν να ωφεληθούν παρά μόνον όταν αρχίζουν να έχουν εισοδήματα. Δύο είναι οι βασικές μορφές του κινήτρου: α) η επιταχυνόμενη απόσβεση (Accelerated Depreciation) και β) η επαυξανόμενη μείωση (Enhanced Deduction).

Με τη βοήθεια των επιταχυνόμενων αποσβέσεων, οι εταιρίες μπορούν να διαγραφούν το κόστος κεφαλαίου σε μια πιο σύντομη χρονική περίοδο από την ωφέλιμη οικονομική ζωή¹⁹ (useful economic life) του πάγιου στοιχείου η οποία καθορίζεται κυρίως από λογιστικές αρχές απόσβεσης των πάγιων περιουσιακών στοιχείων. Με την ύπαρξη φορολογικού κινήτρου, το συνολικό πόσο της απόσβεσης δε επηρεάζεται. Από την άλλη πλευρά όμως αυξάνεται η βραχυχρόνια ρευστότητα της οικονομίας καθώς το ποσό της φορολόγησης είναι μικρότερο το οποίο ισοδυναμεί με μειωμένα φορολογικά κέρδη. Το συγκεκριμένο φορολογικό κίνητρο το εκμεταλλεύονται κυρίως από εταιρίες που προβαίνουν στην αγορά πάγιων περιουσιακών στοιχείων από το εξωτερικό με στόχο τη μείωση του φορολογικού εισοδήματος.²⁰

¹⁸ Λιαργκόβας Π., 2007, «Ξένες Άμεσες Επενδύσεις και ανταγωνιστικότητα: η εμπειρία της Ελλάδας και άλλων Ευρωπαϊκών χωρών», εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα

¹⁹ Ονομάζεται η περίοδος το πάγιο περιουσιακό στοιχείο αναμένεται να είναι χρήσιμο, για το σκοπό που έχει αποκτηθεί. Ο τρόπος έκφρασης του είναι σε αριθμό χρόνων και είναι πάντοτε μικρότερη από τη φυσική ζωή του παγίου.

²⁰ Παλάσκας, Θ., Πεχλιβάνος, Λ., Στοφόρος, Χ., 2004, «Η Ελλάδα στη Διεθνή Αγορά-Επενδύσεων», εκδόσεις IOBE, Αθήνα

Όμως, για τα υπόλοιπα περιουσιακά στοιχεία, υπάρχει δυνατότητα ελέγχου των συναλλαγών αλλά και η θέσπιση και εφαρμογή νόμων που σχετίζονται με τη διαφάνεια των διαδικασιών. Ωστόσο κάτω από άλλες συνθήκες, το ίδιο πάγιο περιουσιακό στοιχείο πωλείται αρκετές φορές στην αγορά, ώστε η εταιρεία που το αγοράζει να ωφελείται πολλαπλές φορές το φορολογικό κίνητρο.

Συνοψίζοντας, οι φορολογικές επιδοτήσεις επενδύσεων ως κίνητρο ενισχύουν περισσότερο τις νέες επενδύσεις. Παρουσιάζουν αρκετές διαχειριστικές δυσκολίες, τις οποίες μπορούν να εκμεταλλευτούν οι εταιρείες προς όφελός τους και σε βάρος των φορολογικών εσόδων των χωρών.²¹

Φορολογικές ελαφρύνσεις

Οι φορολογικές ελαφρύνσεις χρησιμοποιούνται κυρίως για τη μείωση του πόσου των φόρων που θα πληρώνονταν και μπορεί να είναι είτε σταθερές είτε προσαυξανόμενες. Σε μερικές χώρες οι φορολογικές ελαφρύνσεις μπορούν να απαιτηθούν μόνο μέσα στο οικονομικό έτος που έχουν πραγματοποιηθεί. Στην περίπτωση αυτή, το ενδεχόμενο μια πολυεθνική εταιρεία να μην έχει φορολογητέο εισόδημα, έχει σαν συνέπεια την απώλεια αξιοποίησης των κινήτρων. Ουσιαστικά οι μη χρησιμοποιούμενες φορολογικές ελαφρύνσεις μπορούν να μεταφερθούν για ένα περιορισμένο αριθμό οικονομικών ετών με σκοπό να μειώσουν τις μελλοντικές φορολογικές υποχρεώσεις.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το συγκεκριμένο φορολογικό κίνητρο μπορεί να αλληλεπιδρά με το σύστημα αποσβέσεων, παρέχοντας ελαφρύνσεις στο κόστος των εταιριών για τη δημιουργία νέου κεφαλαίου.²²

²¹ Λιαργκόβας Π., 2007, «Ξένες Άμεσες Επενδύσεις και ανταγωνιστικότητα: η εμπειρία της Ελλάδας και άλλων Ευρωπαϊκών χωρών», εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα

²² Παλάσκας, Θ., Πεχλιβάνος, Λ., Στοφόρος, Χ., 2004, «Η Ελλάδα στη Διεθνή Αγορά Επενδύσεων», εκδόσεις IOBE, Αθήνα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

2.1 Οικονομίες στις επιμέρους χώρες

Στην περίοδο του Μεσοπολέμου, το εξωτερικό εμπόριο των βαλκανικών κρατών ήταν συνδεδεμένο με τη Γερμανία και την Ιταλία, ενώ σε χαμηλό επίπεδο βρισκόταν και το επίπεδο του διαβαλκανικού εμπορίου, το οποίο στις αρχές της δεκαετίας του 1930 κυμαινόταν από 5% μέχρι και 25% του συνολικού εξωτερικού εμπορίου των χωρών της περιοχής²³. Την περίοδο 1960-1989 αναπτύχθηκε η εμπορική συνεργασία των βαλκανικών κρατών, ενώ το βαλκανικό μερίδιο στο συνολικό εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας, σε μέσες ετήσιες τιμές, από το 5,8% κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1960, ακολούθησε φθίνουσα πορεία, φθάνοντας στο ελάχιστο σημείο του 3,2% από το 1985-1989.²⁴

Σήμερα daγράφεται μια εντελώς διαφορετική πορεία και μια εντελώς διαφορετική δυναμική των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων, οι οποίες πλέον έχουν πραγματοποιήσει τη μετάβαση από την κεντρικώς ελεγχόμενη οικονομία προς την οικονομία της αγοράς. Γενικά, μπορούμε να προσδιορίσουμε έξι γενικά πρότυπα βάσει των οποίων έλαβε χώρα η μετάβαση των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης από το κομμουνιστικό σύστημα προς το καπιταλιστικό και προς το άνοιγμα της οικονομίας της αγοράς.

2.2 Οι μεταρρυθμίσεις

Το παλαιό καθεστώς που επικρατούσε στις Βαλκανικές χώρες νικήθηκε από το νέο, το οποίο απαίτησε μεταρρυθμίσεις. Στο ίδιο πλαίσιο πραγματοποιήθηκαν απαιτήσεις από την πλευρά των πολιτών, των εργατών, των φοιτητών κ.τ.λ. οι οποίοι απαίτησαν μεταρρυθμίσεις οι οποίες παρέπεμπαν σε νέο οικονομικό μοντέλο. Η οικονομία των δυτικών Βαλκανίων αποτελείται κυρίως από οικονομίες μικρού και μεσαίου μεγέθους (βλ. πίνακας 1).

²³ Καραφωτάκης Ε. «Οι βαλκανικές οικονομίες στο πρώτο στάδιο μετάβασης», 1990-1996. Αθήνα: εκδόσεις Κριτική, 1999

²⁴ Μπαμπανάσης Σ. «Ιδιομορφίες της ανάπτυξης στη Ν Ευρώπη», Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα, 1985

Πίνακας 1: ΔΥΤΙΚΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ, ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ 1998-2002.

ΣΤΟΙΧΕΙΟ	1998	1999	2000	2001	2002
ΑΕΠ (ποσοστιαία μεταβολή)	3,8	-3,2	4,5	4,0	3,8
Πληθωρισμός (%, Τιμές Καταναλωτή)	15,7	16,4	36,4	12,0	6,1
Εξαγωγές (σε € εκατ.)	8801	7776	9729	10320	-
Εισαγωγές (σε € εκατ.)	16690	15036	18423	21461	-
Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (σε € εκατ.)	1138	1618	1713	2542	2111

Πηγή: Κούρταλης και Μαζιώτης (2005)

Ο πληθυσμός της περιοχής των δυτικών Βαλκανίων είναι 25 εκατομμύρια, αριθμός που αντιστοιχεί στο 6,5% του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ το ΑΕΠ όλης της περιοχής των Βαλκανίων ανέρχεται στα 50 εκατομμύρια ευρώ (€). Τέλος, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της περιοχής, εκφραζόμενο σε ονομαστικές τιμές, είναι ίσο με 1.800€. Όπως βλέπουμε από τον παραπάνω πίνακα, οι ρυθμοί ανάπτυξης των βαλκανικών χωρών, κατά την περίοδο 1998-2002, με εξαίρεση το 1999, υπήρξαν αρκετά ικανοποιητικοί. Ωστόσο στην πλειονότητα των χωρών αυτών υπάρχουν κάποια προβλήματα που παραμένουν άλυτα δυσχεραίνοντας την περαιτέρω οικονομική αλλά και κοινωνική πρόοδο.

2.3 Βαλκανικές χώρες (Οικονομικά Επιχειρησιακά Δεδομένα)

Σε αυτό το σημείο θα παρουσιάσουμε τα οικονομικά δεδομένα μερικών γειτονικών Βαλκανικών χωρών ώστε να κατανοήσουμε στη συνέχεια σε ποιο οικονομικό και επιχειρησιακό περιβάλλον άρχισαν να δραστηριοποιούνται έντονα οι ελληνικές επιχειρήσεις και να κατανοήσουμε σε βάθος τους λόγους για τους οποίους αποχώρησαν από την Ελλάδα. Μόνο μέσα από τη γνώση του πολιτειακού και οικονομικού περιβάλλοντος των Βαλκανικών χωρών θα πλησιάσουμε σε βάθος στο γιατί «αποφάσισαν να μεταναστεύσουν οι ελληνικές επιχειρήσεις». Ξεκινώντας από την αρχή του 2000 και φτάνοντας λίγο πριν τη μεγάλη οικονομική κρίση η οποία ξέσπασε στην Αμερική και στη συνέχεια επεκτάθηκε και στη χώρα μας, θα προσπαθήσουμε να αποτυπώσουμε την πλήρη εικόνα ώστε εν συνεχεία να αναλύσουμε όσο περισσότερο γίνεται τους λόγους και τα οφέλη αν υπάρχουν της ελληνικής επιχειρησιακής μετανάστευσης.

- Αλβανία

Η Αλβανία στις 12 Ιουνίου 2006 υπέγραψε στο Λουξεμβούργο Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης με την ΕΕ (ΕΕ, 2016). Η Συμφωνία, η οποία θεωρείται ιστορική καμπή στο δρόμο της Αλβανίας προς την ένταξη ΕΕ, σκιαγραφεί σειρά πολιτικών και οικονομικών κριτηρίων, όπως η καταπολέμηση της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος, τα οποία πρέπει να εκπληρωθούν από τις αρχές των Τυράνων. Η υπογραφή της παραπάνω σύμβασης, η οποία σηματοδοτεί τον τερματισμό της 15ετούς μετάβασης της χώρας από τον κομμουνισμό, πραγματοποιήθηκε πέντε χρόνια μετά την υπογραφή συμφωνιών μεταξύ Βουλγαρίας και Κροατίας και Σκοπίων, οι οποίες αποτελούν πλέον επίσημες υποψήφιες για ένταξη στην ΕΕ (ΕΕ, 2016). (βλ. πίνακας 2) (<http://www.imf.org/external/index.htm>)

Πίνακας 2: ΒΑΣΙΚΑ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ, 2000-2006

ΣΤΟΙΧΕΙΟ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ (σε όρους PPP, \$ δολάρια)	3.754,38	4.114,77	4.299,71	4.622,48	4.996,91	5.404,70	5.817,57
Ετήσιος Ρυθμός Μεταβολής του ΑΕΠ		0,0960	0,0449	0,0751	0,0810	0,0816	0,0764
Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (2000=100)	100,00	103,12	108,50	111,05	114,23	116,93	119,50
Πληθωρισμός		0,0312	0,0522	0,0234	0,0287	0,0236	0,0220
Πληθωρισμός (σε εκατομμύρια)	3,06	3,06	3,08	3,10	3,12	3,14	3,15
Λογαριασμός Τρεχουσών Συναλλαγών (σε δις.\$)	-0,13	-0,11	-0,32	-0,31	-0,28	-0,58	-0,60
Λογαριασμός Τρεχουσών Συναλλαγών (% του ΑΕΠ)	-3,60	-2,80	-7,10	-5,50	-3,80	-6,90	-6,70

Πηγή: IMF (2008) και υπολογισμοί της συγγραφέως για την μεταβολή του ΑΕΠ και Πληθωρισμού

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι ο μέσος ρυθμός αύξησης του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Αλβανίας, όρους PPP, κατά την περίοδο 2000-2006, ήταν 7,57%. Μέσα σε αυτό το κλίμα άρχισαν να δραστηριοποιούνται λίγο πριν την κρίση στην Ελλάδα οι ελληνικές επιχειρήσεις στη γειτόνα χώρα.

- Βουλγαρία

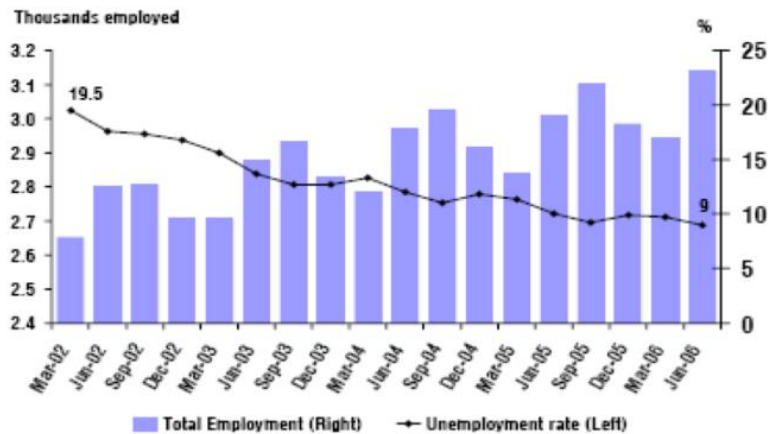
Κατά τη διάρκεια του δεύτερου τριμήνου του 2006, η βουλγαρική οικονομία κινήθηκε αρκετά ανοδικά, λόγω της τότε επικείμενης ένταξής της στην ΕΕ. Η έκθεση ελέγχου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής επιβεβαίωσε ότι η Βουλγαρία, μαζί με τη Ρουμανία, από την 1^η Ιανουαρίου 2007 αποτέλεσαν μέρος της ΕΕ. Παράλληλα η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής πίεζε τη Βουλγαρία για την άμεση λήψη μέτρων προκειμένου να αντιμετωπιστούν διάφορα σημαντικά ζητήματα, σημαντικότερο των οποίων είναι οι μεταρρυθμίσεις (Eurobank, 2006). Σε αυτό το πλαίσιο άρχισαν να μετακινούνται οι ελληνικές επιχειρήσεις ιδιαιτέρως από 2008 και έπειτα προς τη Βουλγαρία. Το αποκορύφωμα των επιχειρήσεων που μετανάστευσαν προς τη χώρα αυτή είναι τα τελευταία 5 έτη. (βλ πίνακας 3) (<http://www.imf.org/external/index.htm>)

Πίνακας 3: ΒΑΣΙΚΑ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ, 2000-2006

ΣΤΟΙΧΕΙΟ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ (σε όρους PPP, \$ δολάρια)	6.278,37	6.736,35	7.238,41	7.756,096	8.464,10	9.223,26	10.003,42
Ετήσιος Ρυθμός Μεταβολής του ΑΕΠ		0,0729	0,0745	0,0715	0,0913	0,0897	0,0846
Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (2000=100)	100	107,46	113,70	116,37	123,52	129,75	139,35
Πληθωρισμός		0,0746	0,0581	0,0235	0,0615	0,0504	0,0740
Πληθυσμός (σε εκατομμύρια)	7,99	7,94	7,88	7,83	7,78	7,72	7,66
Λογαριασμός Τρεχουσών Συναλλαγών (σε δις.\$)	-0,704	-0,986	-0,375	-1,099	-1,403	-3,153	-3,501
Λογαριασμός Τρεχουσών Συναλλαγών (% του ΑΕΠ)	-5,6	-7,3	-2,4	-5,5	-5,8	-11,8	-12,4

Πηγή: IMF (2008) και υπολογισμοί της συγγραφέως για την μεταβολή του ΑΕΠ και Πληθωρισμού

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης της Βουλγαρίας κατά την περίοδο 2000-2006 ήταν 8,07%. Ένεκα λοιπόν αυτής της σημαντικής αύξησης του ΑΕΠ, το ποσοστό ανεργίας στη Βουλγαρία σημείωσε αξιόλογη πτώση. (<http://www.imf.org/external/index.htm>)

Η ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ, 2002-2005

Πηγή: Eurobank EFG (2006, σελ.3)

Από το παραπάνω σχήμα παρατηρούμε ότι η βουλγαρική οικονομία στο μέτωπο της ανεργίας, κατέγραψε ένα μονοψήφιο επίπεδο ανεργίας (9% στο 2^ο τρίμηνο του 2006), γι πρώτη φορά από το 1990. Συγχρόνως, η απασχόληση κατέγραψε σημαντική πρόοδο. Ένας από τους λόγους για την αύξηση της απασχόλησης, πλην της ανόδου του ΑΕΠ υπήρξε η μείωση μισθοδοτικών εισφορών, η οποία συνέβαλε στην καταγραφή σημαντικού μέρους των οικονομικών δραστηριοτήτων της παραοικονομίας από τις στατιστικές έρευνες αναφορικά με την απασχόληση. (Ζωμάς, 2006).

- Ρουμανία

Η Ρουμανική οικονομία επιταχύνει εν όψει της επικείμενης απόκτησης της ιδιότητας μέλους της ΕΕ. Ως ελέγχθη και για την περίπτωση της Βουλγαρίας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε αναγγείλει ότι την 1^η Ιανουαρίου του 2007 η χώρα θα έμπαινε στην ΕΕ, έτσι έπρεπε να πραγματοποιήσει τις απαραίτητες και αυτή με τη σειρά τις διαρθρωτικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις. (<http://www.imf.org/external/index.htm>)

ΣΤΟΙΧΕΙΟ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ (σε όρους PPP, \$ δολάρια)	5.799,32	6.305,82	6.768,53	7.290,69	8.131,58	8.784,99	9.446,43
Ετήσιος Ρυθμός Μεταβολής του ΑΕΠ		0,0873	0,0734	0,0771	0,1153	0,0804	0,0753
Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (2000=100)	100,00	134,47	164,77	189,94	212,51	231,69	249,76
Πληθωρισμός		0,3447	0,2254	0,1527	0,1188	0,0902	0,0780
Πληθυσμός	22,12	22,03	21,94	21,87	21,79	21,71	21,64

(σε εκατομμύρια)							
Λογαριασμός Τρεχουσών Συναλλαγών (σε δισ.\$)	-1,38	-2,23	-1,53	-3,46	-6,42	-8,61	-12,34
Λογαριασμός Τρεχουσών Συναλλαγών (% του ΑΕΠ)	-3,70	-5,50	-3,30	-5,80	-8,50	-8,70	-10,90

Πηγή: IMF (2008) και υπολογισμοί της συγγραφέως για την μεταβολή του ΑΕΠ και Πληθωρισμού

(Μακρο-οικονομικά στοιχεία 2000-2006, Πηγή: IMF)

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης της Ρουμανίας κατά την περίοδο 2000-2006 ήταν της τάξεως του 8,47%. Το ισχυρότερο στήριγμα της προαναφερθείσας υπήρξε η ιδιωτική κατανάλωση, η οποία κατέγραψε αύξηση κατά 12,7% στο δεύτερο τρίμηνο του 2006, έναντι 11,6% του αντίστοιχου τριμήνου του 2005 (Eurobank, 2006). Η συνεχής αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης απεικονίζεται επίσης στην αύξηση των λιανικών πωλήσεων. (<http://www.imf.org/external/index.htm>)

2.4 Οικονομική κρίση στα Βαλκάνια

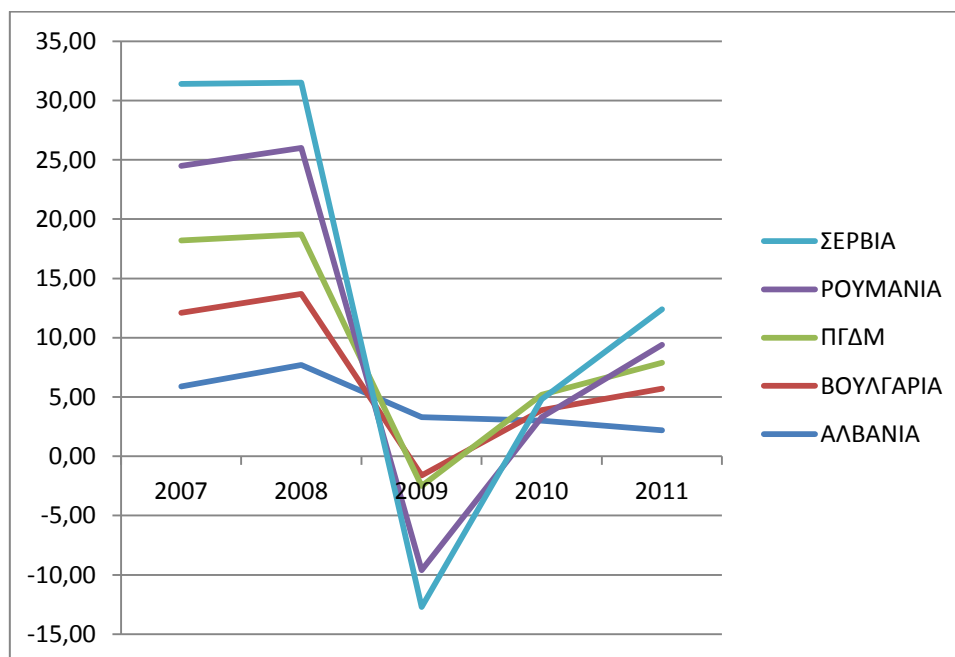
Πριν εξεταστούν οι ελληνικές επενδύσεις στα Βαλκάνια ανά κλάδο και χώρα, θα πρέπει να εξεταστούν τα οικονομικά στοιχεία των Βαλκανικών χωρών και την πορεία τους τα τελευταία χρόνια. Η παγκόσμια οικονομική κρίση έκανε την εμφάνιση της

στις χώρες των Βαλκανίων²⁵ στα τέλη του 2008. Η οικονομική δραστηριότητα στις χώρες της ΝΑ Ευρώπης σημείωσε μεγάλη πτώση κατά το έτος 2009 με μεγαλύτερη στην Ρουμανία (-7,1) και τη Βουλγαρία (-4,9). Ακολουθούν η Σερβία (-3,1) ενώ την μικρότερη μείωση είχε η Αλβανία (3,3). Το 2010 οι οικονομίες ανακάμπτουν με εξαίρεση τη Ρουμανία που συνεχίζει να εμφανίζει αρνητικούς ρυθμούς (-1,9).

Πίνακας: Ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης/ύφεσης στις χώρες των Βαλκανίων

	2007	2008	2009	2010	2011
ΑΛΒΑΝΙΑ	5.90	7.70	3.30	3.00	2.20
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	6.20	6.00	-4.90	0.90	3.50
ΠΓΔΜ	6.10	5.00	-0.90	1.30	2.20
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	6.30	7.30	-7.10	-1.90	1.50
ΣΕΡΒΙΑ	6.90	5.50	-3.10	1.50	3.00

Διάγραμμα ροής: Ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης/ύφεσης στις χώρες των Βαλκανίων

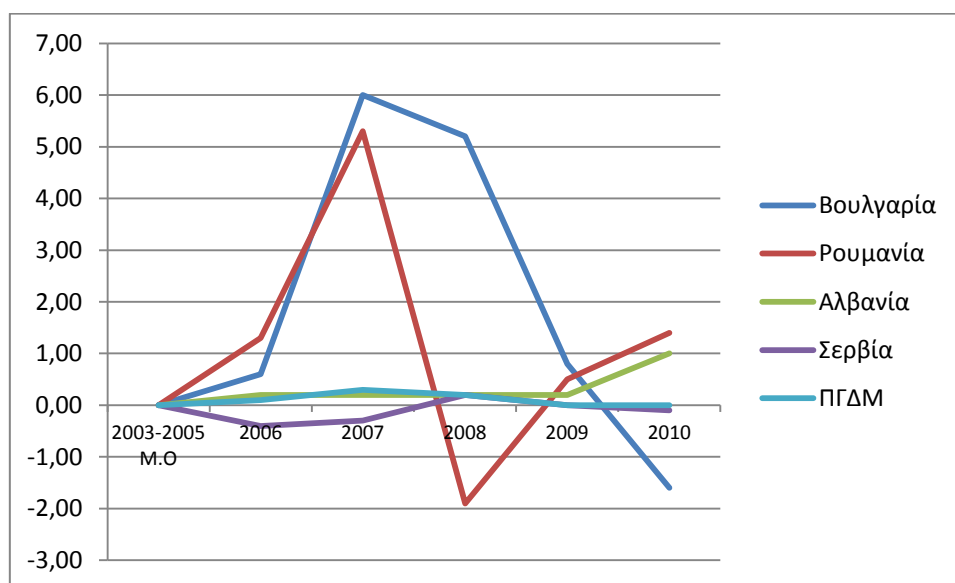
²⁵ Bitzenis, A. (2005b). «The Balkans: FDI and EU Accession», Ashgate Publishing Ltd.

Σύμφωνα με το World Investment Report 2009 της UNCTAD παρατηρείται κατακόρυφη πτώση στις ροές ΑΞΕ κατά 40,44%. Αν συγκριθούν επιπλέον με την περίοδο 2007 (σημείο μέγιστης προσέλκυσης ΑΞΕ)-2009, παρατηρείται πως η πτώση φτάνει το 41,1%. Πιο συγκεκριμένα, στην χωρική κατανομή ΑΞΕ, η μεγαλύτερη πτώση παρατηρείται στην ΠΓΔΜ (-57,75%). Φαίνεται να ισχύει το ίδιο και για τις ροές ΑΞΕ της Ελλάδας προς τις εν λόγω χώρες οι οποίες με τη σειρά τους σημείωσαν σημαντική πτώση την περίοδο της κρίσης.

Πίνακας: Καθαρές Ροές Άμεσων ξένων Επενδύσεων της Ελλάδας στις χώρες των Βαλκανίων

	2003-2005	2006	2007	2008	2009	2010
	Μ.Ο					
Βουλγαρία	-0,8	0.60	6.00	5.20	0.80	-1.60
Ρουμανία	-1,2	1.30	5.30	-1.9	0.50	1.40
Αλβανία	1,6	0.20	0.20	0.20	0.20	1.00
Σερβία	0,6	-0.40	-0.30	0.20	0.00	-0.10
ΠΓΔΜ	-0,1	0.10	0.30	0.20	0.00	0.00

Διάγραμμα ροής: Καθαρές Ροές Άμεσων ξένων Επενδύσεων της Ελλάδας στις χώρες των Βαλκανίων.

Πηγή: Στεργίου Λεωνίδας Η παγκοσμιοποίηση της ελληνικής Οικονομίας 2010

Επιπλέον μείωση στο εμπορικό ισοζύγιο παρατηρήθηκε την περίοδο 2007-2009. Οι μεγαλύτερες απώλειες σημειώθηκαν στην Βουλγαρία (168 εκ δολ) και στη Ρουμανία (169 εκ δολ) ενώ ακολουθεί η Αλβανία (92 εκ δολ). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το εμπορικό ισοζύγιο της Ελλάδας βελτιώθηκε με την ΠΓΔΜ²⁶ (134 εκ δολ) λόγω της δραστηκής μείωσης των ελληνικών εισαγωγών.

Φυσικά, η κάθε χώρα είχε διαφορετική συμπεριφορά απέναντι στην κρίση. Συγκεκριμένα, η συμφωνία που έκλεισε η Σερβία με το ΔΝΤ προβλέπει μαζικές περικοπές στις δημόσιες δαπάνες με σκοπό να αποφευχθούν οι δραματικές συνέπειες της οικονομικής ύφεσης. Η Σερβία δικαιούται να λάβει από το ΔΝΤ 412 εκατ. Ευρώ για να εκπληρώσει τις οικονομικές δεσμεύσεις ή για να το διατηρήσει το ποσοστό συναλλάγματος.

Στη Βουλγαρία το 2008 η οικονομική ανάπτυξη έφτασε στο 6,05% διατηρώντας με τον τόπο αυτό τους υψηλούς ρυθμούς των προηγούμενων χρόνων. Το 2009 κυμάνθηκε περίπου στο 3%.

Για τα Σκόπια²⁷ γίνονται προβλέψεις από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης ότι η μεγάλη αύξηση των εισαγωγών, οι αυξημένες τιμές εισαγόμενης ενέργειας και η μείωση των τιμών των μετάλλων και της ζήτησης για εξαγωγές που θα οδηγήσει το τρέχον έλλειμμα από 7,1% του ΑΕΠ στο 15%. Η κυβέρνηση της χώρας, σε μια προσπάθεια της να προστατεύσει την τοπική οικονομία από την παγκόσμια οικονομική κρίση, ανακοίνωσε δέκα νέα μέτρα συνολικού κόστους 30εκ €. Η κυβέρνηση θα διαγράψει τις απλήρωτες ασφαλιστικές εισφορές των επιχειρήσεων εντός των τεσσάρων ετών, ενώ παράλληλα οι αρχές σκοπεύουν να χρεώνουν μόνο φόρους για κέρδη σε μερίσματα ενώ οι δασμοί για υλικά που εισάγονται από βιομηχανίες των Σκοπίων θα μειωθούν. Για όσους αγρότες έχουν ετήσια εισοδήματα κάτω των 500€, η κυβέρνηση καταργεί τους φόρους, ενώ για τους υπόλοιπους μειώνεται.

Η οικονομία της Ρουμανίας είναι συγκριτικά, η πιο ευάλωτη στα χτυπήματα που επιφέρει η παγκόσμια οικονομική κρίση στην περιοχή των Βαλκανίων. Οι διεθνείς οίκοι αξιολόγησης υποβάθμισαν την πιστοληπτική ικανότητα της χώρας, γεγονός που

²⁶ Γραφείο Ο.Ε.Υ Σκοπίων (2013) Ενημερωτικό σημείωμα για την οικονομία της ΠΓΔΜ για το έτος 2012

²⁷ Επιχειρηματικός οδηγός Σκοπίων 2012-2014

την φέρνει στο χαμηλότερο επίπεδο αξιολόγησης ανάμεσα στα άλλα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Ρουμανικής κυβέρνησης το τοπικό νόμισμα θα συνεχίσει να δέχεται έντονες πιέσεις εξαιτίας της αυξημένης αποστροφής κινδύνου των επενδυτών για τις αναδυόμενες αγορές. Το Μάρτιο του 2011 η Ρουμανία υπέγραψε μια νέα δανειακή σύμβαση που στόχευε να διαβεβαιώσει τους επενδυτές της αγοράς . Το βοηθητικό πακέτο φτάνει τα 3,6δισ και λειτουργεί σαν είδος αποθέματος. Παρόλο αυτά οι κατασκευαστικές εταιρίες θα δείξουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στη Ρουμανία μιας και μέχρι το τέλος του 2013 κατασκευάστηκαν εκατοντάδες χιλιόμετρα οδικών αξόνων των οποίων ξεπέρασε τα 13δισ€.

Τέλος, η Αλβανία²⁸ σε σχέση με τις παραπάνω χώρες, φαίνεται να αντιμετωπίζει τα μικρότερα προβλήματα. Το ΔΝΤ, σε πρόσφατη έκθεσή του, αναφέρει ότι η ανάπτυξη της αλβανικής οικονομίας για το 2012 ήταν της τάξης του 0,5%. Ο πρώην υπουργός Οικονομικών στην κυβέρνηση Nano και ένας από τους σημαντικότερους οικονομολόγους της χώρας Ανάστασης Αγγελής, προτρέπουν την κυβέρνηση για νέα μέτρα που θα αποτρέψουν το ενδεχόμενο επιδείνωσης της κατάστασης. Τα τελευταία χρόνια έχουν μειωθεί σημαντικά οι εξαγωγές και η αγοραστική δύναμη βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της αλβανικής κυβέρνησης η μείωση των εξαγωγών και της αγοραστικής δύναμης θα συμβάλει στην μείωση των ρυθμών της οικονομικής ανάπτυξης, η οποία σύμφωνα με το ΔΝΤ έφτασε το 6%. Τα σχέδια των Πολυεθνικών Επιχειρήσεων για περαιτέρω ανάπτυξη έχουν μειωθεί αρκετά τα τελευταία χρόνια αν και ακόμα βρίσκονται σε υψηλό επίπεδο. Η μείωση του ΑΕΠ των χωρών αυτών, ως αποτέλεσμα της πτώσης των εξαγωγών και τη σοβαρής τοπικής κρίσης του χρηματοοικονομικού συστήματος παίζει σημαντικό ρόλο στα σχέδια τους.

²⁸ Επιχειρηματικός οδηγός Αλβανίας 2011-2013

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

3.1 Γενικά

Η Ευρωπαϊκή Ένωση μετά την τελευταία διεύρυνσή της στα Βαλκάνια έχει οικονομικά συμφέροντα στην περιοχή. Η Ελλάδα εκμεταλλευόμενη τη γεωγραφική της θέση και μέσω της ολοένα αναπτυσσόμενης παρουσίας των Ελληνικών επιχειρήσεων εκεί έχει εξελιχθεί σε ηγετική μορφή της βαλκανικής χερσονήσου. Το μέγεθος των ελληνικών πιστωτικών ιδρυμάτων, και των επιχειρήσεων μικρομεσαίων και μη παρά το κύμα των συγχωνεύσεων που παρατηρήθηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και στις αρχές της δεκαετίας του 2000, παραμένει μικρό για τα ευρωπαϊκά δεδομένα, καθώς, βάσει του συνόλου του ενεργητικού, στο τέλος του 2004, μόνο δυο ελληνικές περιλαμβάνονταν στις 100 μεγαλύτερες ευρωπαϊκές τράπεζες και ακόμα λιγότερες επιχειρήσεις. Εν αντιθέσει με τα δεδομένα που παρουσιάζονται στις μέρες μας.

Οι ελληνικές επιχειρήσεις, λοιπόν, προκειμένου να διευρύνουν τα μεγέθη τους, επέλεξαν να αναδειχθούν σε ισχυρά περιφερειακά πιστωτικά ιδρύματα, με κύριο πεδίο δραστηριότητας της χώρας της ΝΑ Ευρώπης. Δύο παράγοντες συνέβαλαν καθοριστικά στην επιλογή των τραπεζών να επεκταθούν στην ΝΑ Ευρώπη. Πρώτον, οι σημαντικές οικονομικές εξελίξεις που έλαβαν χώρα στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, και δεύτερον η ολοένα αυξανόμενη δραστηριοποίηση των ελληνικών τραπεζών με ευνοϊκότερους όρους στις αγορές των χωρών της ευρύτερης αυτής περιοχής.

3.2 Λόγοι πραγματοποίησης ΑΞΕ

Πριν γίνει εκτενέστερη ανάλυση της ισχύουσας κατάστασης των ελληνικών άμεσων ξένων επενδύσεων στα Βαλκάνια θα γίνει αναφορά στους λόγους όπου μια εταιρία προβαίνει σε μια τέτοιου είδους επένδυση. Υπάρχουν αρκετοί λόγοι και κυρίως εξαρτώνται από το στρατηγικό σχεδιασμό της κάθε επιχείρησης την

οικονομική της κατάσταση αλλά και από τις κινήσεις των ανταγωνιστών της. Οι βασικότεροι λόγοι²⁹ για τους όποιους προβαίνει σε μια ΑΞΕ είναι:

Μείωση λειτουργικού κόστους. Μια εταιρεία μπορεί να επενδύσει σε μια χώρα με μικρότερο κόστος παραγωγής π.χ. φθηνότερα εργατικά χέρια. Εκτός όμως από αυτό μπορεί να επενδύσει για να έχει άμεση πρόσβαση σε παραγωγικούς πόρους τους οποίους μέχρι πρότινος εισήγαγε από ξένους προμηθευτές και να μειώσει έτσι το κόστος παραγωγής. Επιπλέον, στην απόφαση αυτή συμβάλλει και ο τρόπος φορολόγησης της κάθε χώρας.

Ανταγωνισμός. Πολλές εταιρείες λόγω του έντονου εσωτερικού ανταγωνισμού αναγκάζονται να επενδύσουν σε ξένες αγορές όπου ο ανταγωνισμός δεν είναι τόσο μεγάλος με σκοπό να αυξήσουν τις πωλήσεις και τα κέρδη τους και να αντισταθμίσουν το πιθανό χαμένο μερίδιο αγοράς στην πατρίδα τους.

Στρατηγική ανάπτυξης. Όταν μια εταιρεία θέλει να αναπτυχθεί περισσότερο, αλλά η ντόπια αγορά είναι κορεσμένη αναζητά νέες αγορές για να κατακτήσει εκεί ένα υψηλό μερίδιο αγοράς ιδίως όταν στη χώρα επένδυσης υπάρχει ανικανοποίητη ζήτηση. Μπορεί ακόμη κάποια επιχείρηση να αναλάβει μια ξένη επένδυση σε μια αγορά όπου καμία ξένη επιχείρηση του κλάδου της δεν έχει αναλάβει δραστηριότητα (first mover). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής η εταιρία TITAN.

Εκμετάλλευση κινήτρων στη χώρα υποδοχής. Πολλές χώρες, ιδίως οι πρώην σοσιαλιστικές στις οποίες ανήκουν και οι χώρες των Βαλκανίων, προσπαθώντας να προσελκύσουν ξένες επενδύσεις και κεφάλαια παρέχουν σημαντικά κίνητρα για επένδυση. Αυτά μπορεί να είναι διάφορες επιδοτήσεις και επιχορηγήσεις που δίνονται από τις κυβερνήσεις των χωρών αυτών.

Η έλλειψη υποδομής σε μια ξένη χώρα. Πολλές εταιρείες επενδύουν σε χώρες όπου ο κλάδος στον οποίο δραστηριοποιούνται δεν είναι ανεπτυγμένος.

Ακόμη αξίζει να σημειωθεί ότι, κάθε επιχείρηση μπορεί να επιλέξει διαμέσου των επενδύσεων των επενδύσεων σε χώρες του εξωτερικού με οριζόντια ή κάθετη ολοκλήρωση. Οι επιχειρήσεις που σε κάποιο βαθμό παρουσιάζουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στη χώρα υποδοχής όπως τεχνογνωσία, εμπορικό σήμα παρουσιάζουν

²⁹ Παπαθωμά, Κ. (2011), «ΑΞΕ,: Προσδιοριστικοί παράγοντες, συναλλαγματικές ισοτιμίες και πολυεθνικές επιχειρήσεις», Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, ΕΑΠ

μεγαλύτερη ευκολία στο να διατηρήσουν στο εξωτερικό την παραγωγική ή την εμπορική τους δραστηριότητα. Με τον τρόπο αυτό μπορεί πετύχει μείωση του κόστους παραγωγής, καθώς και διανομής σε τρίτες χώρες.

Οι πιο σύνηθες τρόποι³⁰ πραγματοποίησης μιας Άμεσης Ξένης Επένδυσης είναι:

- **Θυγατρική Αποκλειστικής Ιδιοκτησίας:** Στην περίπτωση αυτή η εκάστοτε επιχείρηση ιδρύει στη ξένη χώρα μια νέα επιχείρηση η οποία είναι ο αποκλειστικός μέτοχος καθώς έχει την αποκλειστική ευθύνη του τρόπου λειτουργίας. Η θυγατρική μπορεί να είναι μια τελείως διαφορετική επιχείρηση ή μια επιχείρηση που προϋπήρχε και εξαγοράστηκε. Αξίζει να σημειωθεί, η εξαγορά μπορεί να σχετίζεται με το σύνολο της επιχείρησης (το 100%) του συνολικού κεφαλαίου ή σε ένα μεγάλο ποσοστό (μεγαλύτερο του 51%) όπου επιτρέπει στη μητρική επιχείρηση να ελέγχει απόλυτα της διοίκηση της τοπικής
- **Διεθνής Κοινοπρακτική Επιχείρηση** διεθνής κοινοπρακτική επιχείρηση (ή διεθνής κοινοπραξία) είναι το αποτέλεσμα της συνεργασίας μιας ή περισσότερων αλλοδαπών επιχειρήσεων με μία ή περισσότερες τοπικές επιχειρήσεις για τη δημιουργία στην τοπική αγορά μιας νέας επιχείρησης ή για την από κοινού ολική εξαγορά μιας υπάρχουσας τοπικής επιχείρησης.
- **Μερική Εξαγορά:** Η μερική εξαγορά μιας επιχείρησης είναι μια μορφή Άμεσων Ξένων Επενδύσεων που χρησιμοποιείται ενδεδειγμένα στο διεθνή οικονομικό πλαίσιο. Με τη μέθοδο αυτή μια επιχείρηση αποκτά ένα βασικό ποσοστό του μετοχικού κεφαλαίου μιας επιχείρησης. Σύμφωνα, με το μέγεθος του ποσοστού που εξαγοράζει ο μέτοχος χαρακτηρίζεται ως μέτοχος πλειοψηφίας και έχει το δικαίωμα να διορίζει τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου όπου θα λαμβάνονται οι αποφάσεις.

3.3 Κίνητρα προσέλκυσης ΑΞΕ στις χώρες υποδοχής

Η αποδέκτρια χώρα επηρεάζεται σημαντικά από τις ΑΞΕ, δεδομένου ότι μπορεί να επιφέρουν πολλά θετικά αποτελέσματα στις χώρες υποδοχής τους όπως:

- Η αποδέκτρια χώρα κερδίζει από το εισόδημα φορολογίας ξένων κερδών.

³⁰ Πολυχρονόπουλος, Γ., Κόρρες Γ., (2003), «Βασικές αρχές οικονομίας και διοίκησης», Α.Θ Σταμούλης

- Χαμηλότερες τιμές των προϊόντων λόγω του αυξανόμενου ανταγωνισμού.
- Οι κύριες εισροές κεφαλαίων μπορούν να χρησιμοποιηθούν για κάλυψη ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών.

Για το λόγο αυτό και οι χώρες αυτές επιδιώκουν την προσέλκυση ΑΞΕ με διάφορα επενδυτικά κίνητρα. Ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες προσφέρουν όλο και περισσότερα επενδυτικά κίνητρα καθώς υπάρχει ο φόβος πως οι εταιρίες που θέλουν να επεκταθούν θα προτιμήσουν χώρες με τα ίδια χαρακτηριστικά αλλά με αυξημένα επενδυτικά κίνητρα³¹. Τα βασικότερα από αυτά είναι:

1. **Δημοσιονομικά κίνητρα:** Οι εταιρίες επιλέγουν τις τοποθεσίες που το δημοσιονομικό τους σύστημα επιβάλλει ελάχιστα κόστη στη διασυνοριακή μεταφορά αγαθών, υπηρεσιών και ανθρώπινου δυναμικού. Δεδομένου αυτού οι κυβερνήσεις παίρνουν μέτρα που αποσκοπούν στην ελαχιστοποίηση του κόστους. Τέτοια μέτρα είναι χαμηλοί συντελεστές παρακρατούμενων φόρων σε εμβάσματα στις χώρες προέλευσής τους, οι μειωμένοι φόροι εισαγωγών, όπως επίσης και η χαμηλότερη φορολόγηση εισοδήματος ή η μείωση στο κόστος κοινωνικής ασφάλισης για τους εργαζόμενους που μετακινήθηκαν από τις χώρες τους.
2. **Μακροοικονομικά κίνητρα:** Είναι αναμενόμενο η οικονομική κατάσταση στην οποία βρίσκεται μια χώρα επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τις ξένες επιχειρήσεις που σκέφτονται να επενδύσουν σε αυτή. Για το λόγο αυτό οι αρχές προσπαθούν να βελτιώσουν και να σταθεροποιήσουν με διάφορα μακροοικονομικά μέτρα την οικονομική κατάσταση της χώρας.

Τέτοια μέτρα είναι:

1. Μείωση εμποδίων εμπορίου.
2. Επενδύσεις σε υποδομές.
3. Δεσμεύσεις σε ιδιωτικοποιήσεις.
4. Ανάπτυξη χρηματοοικονομικών αγορών.
5. Επενδύσεις για την επιμόρφωση του εργατικού δυναμικού.

3. **Ρυθμιστικά κίνητρα:** Τα κίνητρα αυτά είναι η μείωση των εθνικών ή τοπικών κανονισμών. Πιο συγκεκριμένα, οι κυβερνήσεις χαλαρώνουν τις περιβαλλοντικές

³¹ Ρουμελιώτης, Π., (1978), «Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και υπερκοστολογίες - υποκοστολογίες στην Ελλάδα», Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση ΑΕΒΕ

και κοινωνικές απαιτήσεις που συνδέονται με την αγορά. Αυτό βέβαια συμβαίνει μόνο σε συγκεκριμένους κλάδους χωρών που δεν ανήκουν στον ΟΟΣΑ³².

4. **Οικονομικά κίνητρα:** Οι κυβερνήσεις προσπαθούν να βοηθήσουν οικονομικά τους επενδυτές λόγω του ότι μια περιοχή της χώρας μπορεί να μην είναι τόσο προνομιούχα όσο μια άλλη στοχεύοντας έτσι να εξισορροπήσουν το «χώρο διεξαγωγής του παιχνιδιού» Τέτοια οικονομικά κίνητρα περιλαμβάνουν:

- **Επιδότησεις για την εκπαίδευση εργαζομένων:** Οι επενδύσεις που είναι νέες στην περιοχή υποδομής τους αντιμετωπίζουν πολλές φορές την έλλειψη του κατάλληλου εργατικού δυναμικού. Μέσω δημοσίων προγραμμάτων εκπαίδευσης, οι αρχές συνεισφέρουν στο να ξεπεραστεί το πρόβλημα.
- **Επιδότησεις υποδομών:** Η παροχή υλικών υποδομών (λιμάνια δρόμοι, σιδηρόδρομοι) προσαρμοσμένων στις ανάγκες των επενδυτών αυξάνουν την ελκυστικότητα μια επιχείρησης.
- **Μισθολογικές απαιτήσεις:** Οι αρχές καλύπτουν μέρος των μισθών που πρέπει να πληρώσουν οι ίδιες οι επιχειρήσεις για να τις βοηθήσουν στο αρχικό στάδιο λειτουργίας τους.
- **Υποστήριξη μετεγκατάστασης:** Οι αρχές προσφέρουν χρηματικές δωρεές για την αντιμετώπιση επιπλέον εξόδων κεφαλαίου και κόστη μετεγκατάστασης των επιχειρήσεων. Ακόμη, σε ορισμένες περιπτώσεις συνεισφέρουν στην κάλυψη εξόδων μετεγκατάστασης μελών του προσωπικού της επιχείρησης, όπως και των οικογενειών τους.
- **Πιστώσεις στους επενδυτές:** Οι αρχές βοηθούν τους ξένους επενδυτές παρέχοντας δάνεια με καλούς όρους ή με επιδοτήσεις στα επιτόκια τους για την πραγματοποίηση συγκεκριμένων επενδυτικών στόχων.
- **Μερική κάλυψη του κόστους:** Πέρα από την κάλυψη του κόστους στο στάδιο εγκατάστασης των ξένων επιχειρήσεων, οι αρχές καλύπτουν κόστη που αφορούν το marketing και κάποια άλλα λειτουργικά έξοδα είτε άμεσα είτε έμμεσα.

³² Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης. Πρόκειται για το Διεθνή οργανισμό των ανεπτυγμένων χωρών που υποστηρίζουν τις αρχές της οικονομίας και της ελεύθερης αγοράς

Άλλες μορφές κινήτρων: Στο πλαίσιο μιας ευρύτερης στρατηγικής για την βελτίωση του επενδυτικού περιβάλλοντος και την προώθηση των επενδύσεων, για τη διάδοση πληροφοριών, τη δημιουργία μιας καλής εικόνας και την παροχή υπηρεσιών στους πιθανούς επενδυτές οι χώρες έχουν δημιουργήσει τα λεγόμενα.

3.4 Κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν οι ΑΞΕ

Η επέκταση των δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης δεν είναι απαραίτητα το εισιτήριο προς την επιτυχία. Οι κίνδυνοι³³ που ελλοχεύουν είναι πολλοί και προέρχονται κυρίως από το εξωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης. Παρακάτω θα αναλυθούν οι πιο σημαντικοί:

- **Οικονομική και πολιτική δραστηριότητα:** Είναι ίσως από τους σημαντικότερους κινδύνους που αντιμετωπίζει κάθε επιχείρηση που επεκτείνει τις δραστηριότητές της. Η πολιτική ρευστότητα εκφράζεται με αστάθεια και ένταση στις διακρατικές σχέσεις. Μεγαλύτερος βέβαια εκτιμάται ο κίνδυνος των συναλλαγματικών ισοτιμιών, αφού από τις διακυμάνσεις τους μπορεί μια επιχείρηση να εκτοξευτεί και να γίνει κυρίαρχη δύναμη ή να βγει έξω από το παιχνίδι. Μια επιχείρηση θα πρέπει πριν προχωρήσει σε ΑΞΕ να εξετάζει τα μακροοικονομικά στοιχεία κάθε αγοράς, όπως το ισοζύγιο πληρωμών και το επίπεδο του πληθωρισμού ώστε να μπορεί να προβλέψει τυχόν συναλλαγματικές διακυμάνσεις. Ακόμη, θα πρέπει να δίνει ιδιαίτερη σημασία στους δείκτες, όπως το συνολικό προϊόν μιας οικονομίας, το ρυθμό μεγέθυνσης της και τα επίπεδα απασχόλησης του εργατικού δυναμικού, για να γνωρίζει την πιθανή αγοραστική ικανότητα.
- **Οι ιδιαιτερότητες του ανθρώπινου δυναμικού:** Ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα είναι η διοίκηση ανθρώπινων πόρων. Το εργασιακό καθεστώς και οι εργασιακοί νόμοι δεν είναι ίδιοι σε κάθε χώρα, η επιχείρηση θα πρέπει να τους λαμβάνει υπόψη της. Οι πρόσθετες παροχές στους εργαζομένους μπορεί να είναι κατά πολύ διαφορές ανάμεσα στα κράτη. Όπως η πολιτική των απολύσεων και η εξασφάλιση της θέσης εργασίας είναι μια μεταβλητή που διαφέρει μεταξύ των χωρών. Οι ανεπτυγμένες χώρες δε δίνουν τόσο μεγάλη έμφαση σε σχέση με τις αναπτυσσόμενες στην μονιμότητα της θέσης, λόγω του μεγαλύτερου αριθμού

³³ Κυρκίλης, Δ. (2007) Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στα Βαλκάνια Εκδόσεις Κριτική

θέσεων εργασίας και του ανεπτυγμένου κοινωνικής ασφάλισης. Ακόμη, ο ρόλος των εργατικών συνδικάτων στις διάφορες χώρες θα πρέπει να εξετάζεται. Για παράδειγμα τη δεκαετία του 80 στη Μεγάλη Βρετανία οι σχέσεις μεταξύ των επιχειρήσεων και των εργαζομένων ήταν πολιτικοποιημένες και για το λόγο αυτό ήταν οξείες. Αντίθετα, στην Ιαπωνία τα συνδικάτα προωθούσαν την ευημερία και κερδοφορία της εταιρίας καθώς πίστευαν πως κάτι τέτοιο θα ωφελούσε άμεσα τους εργαζόμενους.

- **Το διαφορετικό κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον:** Σε πολλές περιπτώσεις χωρών με ιδιόμορφα κοινωνικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά, η ικανοποιητική κατανόηση αυτών των χαρακτηριστικών αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση για την επιτυχή έκβαση της προσπάθειας εισόδου στην αγορά αυτή. Οι παραλείψεις και τα λάθη που μπορεί να πραγματοποιήσει μια επιχείρηση σε αυτήν την περίπτωση είναι, είτε στα χαρακτηριστικά των προϊόντων που προσφέρει είτε στον τόπο προώθησης τους όπως επίσης και στις σχέσεις της με τους αλλοεθνείς πελάτες, προμηθευτές συνεργάτες και προσωπικό.
- **Το διαφορετικό νομικό πλαίσιο:** Κάθε χώρα έχει τους δικούς της νόμους και κανονισμούς, οι οποίοι κάνουν το έργο των πολυεθνικών επιχειρήσεων είναι ιδιαίτερα δύσκολο. Επιπλέον, αντιμετωπίζουν διαφορετική νομοθεσία όσο αφορά την τήρηση λογιστικών βιβλίων καθώς και την φορολόγηση τους. Η διεκπεραίωση κάποιων εργασιών όπως οι εισαγωγές και οι εξαγωγές, η αγορά γης και η απόκτηση ξένου κεφαλαίου είναι διαφορετικές από χώρα σε χώρα, γι αυτό τα αρμόδια στελέχη θα πρέπει να ενημερώνονται συνεχώς τόσο για το νομικό και το φορολογικό πλαίσιο της χώρας κάτι το οποίο συνεπάγεται επιπλέον δαπάνες που έχουν αντίκτυπο στο συνολικό κόστος λειτουργίας της επιχείρησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΞΕ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ

4.1 Εισαγωγή

Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις παίζουν σημαντικό ρόλο στις υπό μετάβαση οικονομίες. Συμβάλλουν στην αύξηση του επιπέδου της επένδυσης, παρέχοντας χρηματοδοτικά κεφάλαια αλλά και μοιράζονται την τεχνολογία τους και τις μεθόδους οργάνωσης τους από τις πιο προηγμένες οικονομίες. Επιπλέον, ένα όφελος είναι ότι συνδέεται με τα θετικά φαινόμενα εισχώρησης στην τοπική οικονομία κι έτσι ενισχύουν τις προοπτικές μεγέθυνσης της. Οι ΑΞΕ³⁴ που σχετίζονται με ιδιωτικοποιήσεις κυρίως, ενισχύουν τη μακροοικονομική σταθερότητα αφού αποτελούν πηγή κάλυψης είτε ελλειμμάτων τρεχουσών συναλλαγών, είτε δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

Οι επενδυτικές ευκαιρίες της κάθε βαλκανικής χώρας προσδιορίζονται από πέντε βασικούς παράγοντες:

- Το χρόνο
- Τον επιχειρηματικό κίνδυνο
- Τις ανάγκες της αγοράς
- Τη χώρα προέλευσης της επένδυσης
- Τις προτεραιότητες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Η εμπειρία έχει αποδείξει ότι η ανάληψη επενδυτικής πρωτοβουλίας στις υπό μετάβαση βαλκανικές χώρες πρέπει να ακολουθεί ιδιόμορφη πορεία η οποία προσδιορίζει τις ιδιαίτερες συνθήκες ανάπτυξης της κάθε χώρας. Οι ΑΞΕ συνήθως ακολουθούν το σχεδιάγραμμα: ένταξη στη διεθνή οικονομική τάξη, διαρθρωτικές αλλαγές, οικονομική μεγέθυνση-ανάπτυξη.

Η αποτελεσματική κατανομή των πόρων μέσω των μηχανισμών της αγοράς συνεπάγεται με τις αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές έτσι ώστε να αποδεσμευτούν οι ενδογενείς δυνάμεις που θα οδηγήσουν σε νέες επενδύσεις, σε τεχνολογική ανάπτυξη και σε οικονομική μεγέθυνση. Οι ΑΞΕ συμβάλλουν στην ένταξή τους στο δίκτυο των πολυεθνικών επιχειρήσεων και στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Επιπλέον,

³⁴ Ρουμελιώτης, Π., (1978), «Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και υπερκοστολογήσεις - υποκοστολογήσεις στην Ελλάδα», Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση ΑΕΒΕ

συμβάλλουν και στην ανάπτυξη του εξωτερικού εμπορίου. Η ανάγκη προσέλκυσης κεφαλαίων κατά κύριο λόγο μέσω των ΑΞΕ εξηγείται από την οικονομική θεωρία τόσο από την ανάγκη ταχείας συσσώρευσης κεφαλαίου, ώστε να πραγματοποιηθούν οι επενδύσεις που είναι αναγκαίες για την αναδιάρθρωση των οικονομικών αλλά και την εξασφάλιση ενός καλού ρυθμού ανάπτυξης και ταχείας σύγκλισης με τις οικονομίες της ΕΕ.

Η εισροή ΑΞΕ στις υπό μετάβαση βαλκανικές³⁵ χώρες έχει ακολουθήσει σταθερά ανοδική πορεία τα τελευταία χρόνια. Παρόλο που οι καθαρές εισροές ΑΞΕ προς τις χώρες σε μετάβαση αντιπροσωπεύουν μικρό μέρος του συνόλου που κατευθύνεται προς τις αναπτυσσόμενες χώρες, φαίνεται ότι προσελκύουν ολοένα και περισσότερα κεφάλαια: από 9,8% κατά την περίοδο 1990-1996 έφθασαν το 2003 στο 21,6% του συνόλου, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΔΝΤ, ώστε ο μέσος όρος των σωρευτικών ΑΞΕ σαν ποσοστό του ΑΕΠ ήταν κατά 40% υψηλότερος του αντίστοιχου παγκόσμιου μέσου όρου. Βέβαια υπάρχουν διαφορές μεταξύ των βαλκανικών χωρών ως προς το μέγεθος και τη χρονική στιγμή των επενδύσεων. Σωρευτικά, οι ξένες επενδύσεις κατά τη διάρκεια της μετάβασης, στη Βουλγαρία, στη Κροατία, στην ΠΓΔΜ και στη Σλοβενία κυμαίνονται μεταξύ 25 και 35% του ΑΕΠ στην Αλβανία και Ρουμανία γύρω στο 20% ενώ στη Βοσνία Ερζεγοβίνη και τη Σερβία γύρω στο 12%.

Ειδικά για την περίπτωση των χωρών σε μετάβαση, οι ΑΞΕ ενδέχεται να εγκυμονούν ορισμένους κινδύνους. Αυτοί οι κίνδυνοι επικεντρώνονται γύρω από δύο άξονες: από τη μια μεριά, πρόκειται για τη συμπεριφορά των πολυεθνικών επιχειρήσεων μέσω των οποίων πραγματοποιείται ο κύριος όγκος των ΑΞΕ. Από την άλλη, οι κίνδυνοι επιπλοκών που δημιουργούνται για την εξωτερική μακροοικονομική ισορροπία των χωρών υποδοχής και η οποία συνδέεται στενά με την εσωτερική ισορροπία που αφορά την μεγέθυνση, την απασχόληση και τις τιμές.

³⁵ Bitzenis, A. (2005, b'). «The Balkans: FDI and EU Accession», Ashgate Publishing Ltd.

4.2 Κρίση και Επενδύσεις στα Βαλκάνια

Στη δημιουργία Δικτύου³⁶ Επιχειρηματικών Φορέων Ελληνικών Επιχειρήσεων στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης έχουν προχωρήσει οι διοικήσεις του Συνδέσμου Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος (ΣΒΒΕ) και επιχειρηματικών ενώσεων και επιμελητηρίων της Βουλγαρίας, της Αλβανίας, της Σερβίας, της Ρουμανίας και της ΠΓΔΜ. Ο νέος φορέας θα έχει ως βασικό μέσο παρέμβασης μια κοινή πλατφόρμα δικτύωσης, που εκτιμάται ότι θα είναι πλήρως λειτουργική εντός του επόμενου εξαμήνου, ώστε να παρέχει στις εξωστρεφείς επιχειρήσεις συμβουλευτική και πρακτική στήριξη για την περαιτέρω διεθνοποίηση και επέκτασή τους.

Ο πρόεδρος του ΣΒΒΕ, Αθανάσιος Σαββάκης, επισημαίνει πως καταρρίπτεται ο μύθος ότι οι επιχειρήσεις της Βόρειας Ελλάδας φεύγουν ξανά προς τα Βαλκάνια. Οι επιχειρήσεις συνεργάζονται και προσπαθούν να βρουν απαντήσεις στη κρίση μέσα από συνέργειες, ενώ οι βαλκανικές θυγατρικές συχνά ενισχύουν με κεφάλαια τις μητρικές τους στην Ελλάδα.

- **Βουλγαρία: Στο 2000 επέστρεψαν οι ελληνικές επενδύσεις**

Στο μεταξύ, η οικονομική κρίση που ταλανίζει την ελληνική οικονομία τα τελευταία χρόνια έχει αποτυπωθεί και στην παρουσία των ελληνικών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια, όπου σημειώνεται στις περισσότερες περιπτώσεις επενδυτική στασιμότητα ή και συρρίκνωση. "Με την έναρξη της κρίσης στην Ευρώπη η Βουλγαρία βίωσε μείωση εισροών άμεσων ξένων επενδύσεων, που ιδίως σε ό,τι αφορά τις ελληνικές επιχειρήσεις θυμίζουν τις αρχές της δεκαετίας του 2000", επισημαίνει ο πρόεδρος του Ελληνικού Επιχειρηματικού Συμβουλίου στη Βουλγαρία, Σταμάτης Θεοδωρόπουλος.

Παρά τη μείωση όμως, οι ελληνικές επενδύσεις στη γείτονα παραμένουν υψηλές. "Οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν επενδύσει σωρευτικά πάνω από €3,5 δισ με μεγάλο ποσοστό των επενδύσεων να αφορά το real estate και έχουν δημιουργήσει πάνω από 45.000 θέσεις εργασίας. Αν δε, συνυπολογιστούν και οι συνδεδεμένες εταιρείες, οι

³⁶ "Η κρίση επηρέασε τις ελληνικές επενδύσεις στα Βαλκάνια", <http://www.enikonomia.gr/economy/13488,H-krish-ephrease-tis-ellhnikes-ependyseis-sta-Balkania.html>, δημοσίευση 06/02/2015

θέσεις εργασίας ξεπερνούν συνολικά τις 70.000" επισημαίνει ο κ.Θεοδωρόπουλος, ενώ η κορύφωση των ροών άμεσων ξένων επενδύσεων στη Βουλγαρία σημειώθηκε προενταξιακά και με την ένταξη της χώρας στην ΕΕ, το 2007.

- **Χωρίς νέες επενδύσεις στην ΠΓΔΜ**

Στην ΠΓΔΜ, δεν υπάρχει μεν αποεπένδυση ελληνικών κεφαλαίων αλλά ούτε καταγράφονται νέες επενδύσεις, όπως διευκρίνισε ο πρόεδρος της Ένωσης Ξένων Επενδυτών στη χώρα, Άρης Βλάχος. Η Ελλάδα κατατάσσεται τρίτη μεταξύ των ξένων επενδυτών στην ΠΓΔΜ -όπως άλλωστε και στη Βουλγαρία- έχοντας επενδύσει στη χώρα πάνω από €1 δισ. Συνολικά, οι ελληνικές επενδύσεις, που αφορούν κατά κύριο λόγο τους τομείς των τραπεζών, της ενέργειας και του λιανεμπορίου, εκτιμάται ότι έχουν δημιουργήσει 20.000 θέσεις εργασίας.

- **"Ανακάλυψαν" τη Σερβία κι οι μικρές επιχειρήσεις**

Στη Σερβία, με επενδεδυμένα κεφάλαια ύψους €2,5 δισ. τα οποία εισήλθαν στη χώρα κυρίως κατά το διάστημα 2001-2008, η Ελλάδα παραμένει ο τρίτος μεγαλύτερος επενδυτής, ενώ οι ελληνικές επιχειρήσεις υπολογίζεται ότι έχουν δημιουργήσει επίσης πάνω από 20.000 θέσεις εργασίας. "Η κρίση στην Ελλάδα έχει επηρεάσει λίγο τις εισροές ελληνικών επενδύσεων στη Σερβία αλλά ταυτόχρονα τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ότι έρχονται στη χώρα μικρές και μεσαίες ελληνικές επιχειρήσεις" επισημαίνει η Φανίνα Κοβάτσεβιτς-Πόπαζ (Fanina Kovacevic-Popaz), διευθύντρια του Συνδέσμου Ελληνικών Επιχειρήσεων στην Σερβία. Κι ακόμα, "Η Ελλάδα είναι πολύ ευπρόσδεκτος επενδυτής στη Σερβία και ανοιχτή για οποιοδήποτε είδους συνεργασία"

Επόμενοι στόχοι του δικτύου είναι -μεταξύ άλλων- οι εξής: υπογραφή μνημονίου συνεργασίας, διοργάνωση ετήσιου συνεδρίου με αντικείμενο τη διεθνοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων και την παρουσία τους στις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης, εκπόνηση ετήσιας μελέτης για την ελληνική επιχειρηματική παρουσία στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και διενέργεια έρευνας αποτύπωσης ζητούμενων υπηρεσιών από τα μέλη του Δικτύου, το οποίο συγκρότησαν -εκτός από

τον ΣΒΒΕ - οι εξής φορείς: Ένωση Ελληνικών Επιχειρήσεων στην Αλβανία, Ελληνικό Επιχειρηματικό Συμβούλιο στην Βουλγαρία, Ελληνο-Ρουμανικό Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο στην Ρουμανία και Σύνδεσμος Ελληνικών Επιχειρήσεων στην Σερβία.

4.2.1 Γενικότερη Κρίση των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων

Μείωση³⁷ από 10% έως 15% σημειώνουν φέτος οι άμεσες ξένες επενδύσεις (FDI) σε παγκόσμιο επίπεδο, αντανακλώντας την εύθραυστη κατάσταση της παγκόσμιας οικονομίας και όσα αυτή συνεπάγεται, όπως η αναιμική ανάπτυξη, η χαμηλή ζήτηση και η περιορισμένη κερδοφορία των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Σύμφωνα με σχετική έκθεση της υπηρεσίας των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (UNCTAD), η μείωση οφείλεται, μεταξύ άλλων, και σε μια θετική εξέλιξη: την προώθηση σωστών πολιτικών για την πάταξη της φοροδιαφυγής. Για το επόμενο έτος, η UNCTAD διαβλέπει ανάκαμψη των άμεσων ξένων επενδύσεων, που το 2018 θα υπερβούν το 1,8 τρισ. δολάρια, παραμένοντας, ωστόσο, κάτω από τα προ της κρίσης επίπεδα.

Εχοντας προσελκύσει το 50% των εισροών ξένων επενδύσεων μέσα στο 2015, οι ανεπτυγμένες οικονομίες των χωρών του G20 κατέγραψαν το περασμένο έτος αύξηση εισροών 42%. Σύμφωνα με την UNCTAD, όμως, η ανοδική τάση δεν διατηρείται το 2016, καθώς οι ανεπτυγμένες οικονομίες όχι μόνον παρουσιάζουν χαμηλή ανάπτυξη και ζήτηση αλλά γίνονται δέκτες λιγότερων επενδύσεων από αναδυόμενες οικονομίες που επιβραδύνονται. Έτσι, μέχρι το τέλος του τρέχοντος έτους οι επενδύσεις στις χώρες του G20 εκτιμάται ότι θα έχουν σημειώσει μείωση από 5% έως 10% και θα περιοριστούν από 830 έως 880 δισ. δολάρια. Στις ευρωπαϊκές χώρες-μέλη του G20, η μείωση των εισροών αντανάκλα την αβεβαιότητα που καλλιέργησε η αναμενόμενη έξοδος της Βρετανίας από την Ε.Ε.

Σε ό,τι αφορά ειδικότερα την Ελλάδα, η UNCTAD έχει διαπιστώσει απο επενδύσεις ξένων κεφαλαίων 289 εκατ. ευρώ και εκροή ελληνικών κεφαλαίων 379 εκατ. ευρώ το 2015 ως απόρροια του αυξημένου επενδυτικού ρίσκου. Το 2015 ήταν

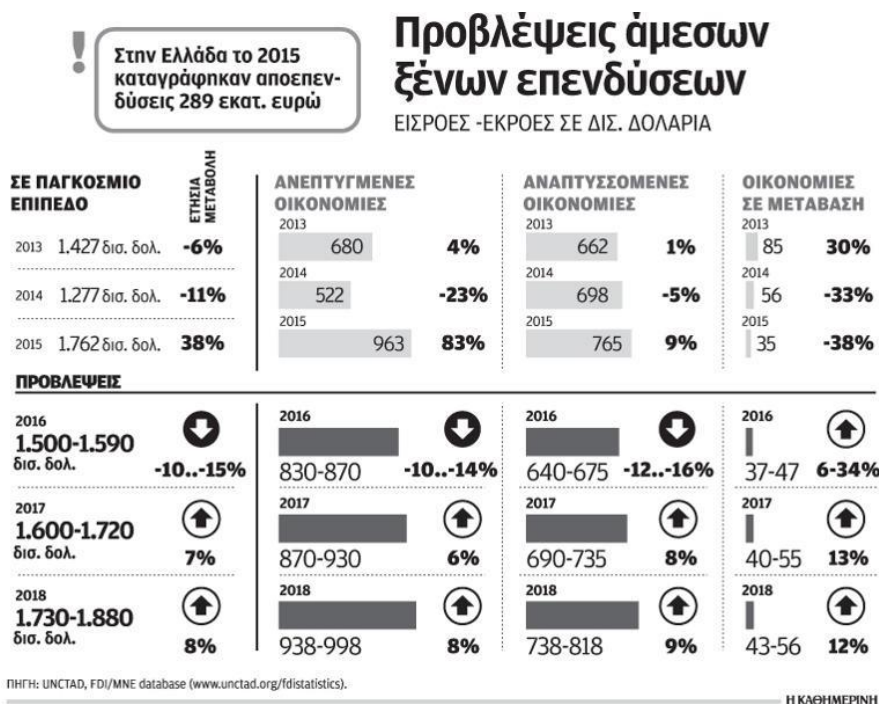
³⁷ "Πτώση στις άμεσες ξένες επενδύσεις", Διεθνής Οικονομία, <http://www.kathimerini.gr/878129/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/ptwsh-stis-ameses-3enes-ependyseis>, δημοσίευση 07/10/2016

το χειρότερο από τα τελευταία έξι χρόνια, χειρότερο ακόμη και από το 2010, οπότε η χώρα μας μπήκε στο πρώτο μνημόνιο. Το συνολικό ύψος των επενδεδυμένων κεφαλαίων στη χώρα μας περιορίστηκε έτσι στα 17,689 δισ. ευρώ το 2015. Στο σύνολό τους οι χώρες του G20 έχουν, πάντως, συγκεντρώσει τον μεγαλύτερο όγκο επενδεδυμένων κεφαλαίων, που έχουν φτάσει τα 14,4 τρισ. δολάρια. Την ίδια στιγμή η γεωγραφική ζώνη που εκτιμάται πως ευνοήθηκε φέτος είναι, σύμφωνα με την UNCTAD, η Αφρική, στην οποία οι εισροές ξένων επενδύσεων αυξήθηκαν χάρη σε σειρά πολιτικών επιλογών απελευθέρωσης της οικονομίας αλλά και στις σχεδιαζόμενες ιδιωτικοποιήσεις σε χώρες της Μαύρης Ηπείρου.

Οι εισροές εκτιμάται, αντιθέτως, ότι μειώθηκαν φέτος στην Ασία κατά περίπου 15%, επιστρέφοντας στα επίπεδα του 2014, μολονότι οι προσφιλέστεροι επενδυτικοί προορισμοί των πολυεθνικών εταιρειών παραμένουν, εκτός από τις ΗΠΑ, οι δύο μεγαλύτερες ασιατικές οικονομίες, η Κίνα και η Ινδία. Ανάμεσα στις ομαδικές συσπειρώσεις χωρών, οι APEC, δηλαδή οι χώρες της Οικονομικής Συνεργασίας Ασίας-Ειρηνικού, προσείλκυαν τις περισσότερες άμεσες ξένες επενδύσεις το 2015, και συγκεκριμένα 953 δισ. δολάρια. Το 2015 το σύνολο των επενδεδυμένων κεφαλαίων στις χώρες APEC έφτανε τα 12,8 τρισ. δολάρια. Αναμένεται, ωστόσο, πως οι εισροές στις χώρες αυτές θα καταγράψουν μείωση από 15% έως 20% φέτος και θα περιοριστούν από 760 έως 810 δισ. δολάρια.

Για την ομάδα των χωρών BRICS, που το 2015 κατέγραψε πτώση 6% των επενδυτικών εισροών στα 256 δισ. δολάρια, η UNCTAD εκτιμά ότι στο σύνολο του τρέχοντος έτους θα προσελκύσουν 10% περισσότερες επενδύσεις, που θα κυμανθούν από 270 έως 290 δισ. δολάρια. Ανάμεσά τους και η Ρωσία, που κατέγραψε μεγάλη πτώση των επενδύσεων το 2014 και το 2015, αλλά εκτιμάται ότι φέτος θα προσελκύσει σημαντικές εισροές, καθώς έχει ανακοινώσει σειρά ιδιωτικοποιήσεων, ορισμένες από τις οποίες έχουν δρομολογηθεί, δημιουργώντας μεγάλες επενδυτικές ευκαιρίες. Αύξηση των επενδυτικών εισροών εκτιμάται πως θα καταγράψουν φέτος και οι οικονομίες που βρίσκονται σε μετάβαση, όπως οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Σε ό,τι αφορά τους προσφιλείς επενδυτικούς προορισμούς των μεγάλων πολυεθνικών, οκτώ από αυτούς είναι αναπτυσσόμενες οικονομίες στην Ασία, στη Λατινική Αμερική και στην Καραϊβική, καθώς στις χώρες αυτές διαφαίνονται

μεγάλες προοπτικές ανάπτυξης. Δεν συμπεριλαμβάνονται, αντιθέτως, στον κατάλογο των προσφιλέστερων επενδυτικών προορισμών χώρες που προσείλκυσαν το ενδιαφέρον των επενδυτών το 2015, όπως το Βέλγιο, ο Καναδάς, η Ιρλανδία, το Λουξεμβούργο και η Ολλανδία.

(Πηγή: <http://www.kathimerini.gr/878129/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/ptwsh-stis-ameses-3enes-ependyseis>)

4.2.2 Επενδύσεις στα Βαλκάνια (2001-2015)

Σε αυτήν την ενότητα παρουσιάζεται ένα διάγραμμα για τις επενδύσεις στις χώρες των Βαλκανίων τα τελευταία 15 χρόνια. Στο διάγραμμα αναλύονται οι χρονιές 2001 έως και το 2015. Είναι τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος σχετικά με τις άμεσες ξένες επενδύσεις στις Βαλκανικές χώρες. Οι χώρες που παρουσιάζονται είναι η Αλβανία, η Βουλγαρία, το ΠΓΔΜ, η Ρουμανία και η Σερβία. Τα περισσότερα κεφάλαια που έχουν επενδυθεί σε Βαλκανική χώρα ήταν το 2007 στην Ρουμανία, ακολουθούν η Σερβία, η Βουλγαρία, η Αλβανία και το ΠΓΔΜ σε πικίλες χρονιές. Από το διάγραμμα μπορεί να εξαχθεί μια γενική εικόνα για τις επενδύσεις στα Βαλκάνια για τα τελευταία χρόνια, από την άνοδο έως την πτωτική πορεία.

Άμεσες Επενδύσεις κατοίκων στο εξωτερικό ανά χώρα υποδοχής															
Συνολικά κεφάλαια (in terms of stocks) τέλος έτους αναφοράς															
Χώρες Υποδοχής	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Αλβανία	108,2	142,6	208,3	175	284,5	389,6	441,4	487,1	350,1	412	402,3	511,8	589	888,8	1.378,30
Βουλγαρία	554,7	445,3	493,5	568,7	721,5	924,7	1.155,00	1.352,70	1.505,40	2.102,80	2.026,10	1.914,90	1.717,30	1.643,00	1.961,90
ΠΓΔΜ	160,7	202,3	273,1	371,5	272,7	367	423,1	430,9	366,3	384,6	372,2	311,7	269,9	337,8	446,2
Ρουμανία	662,9	771,8	1.130,50	1.158,30	2.002,80	2.452,50	3.940,60	3.253,80	3.350,40	3.795,20	3.115,50	2.847,50	2.325,80	2.913,40	2.622,30
Σερβία	203,4	254,6	338,7	377,2	659,2	1.335,50	1.645,70	1.761,70	1.889,90	2.126,40	1.822,80	1.497,40	1.264,00	1.332,00	949,3
ΣΥΝΟΛΟ	1.689,90	1.816,60	2.444,10	2.650,70	3.940,70	5.469,30	7.605,80	7.286,20	7.462,10	8.821,00	7.738,90	7.083,30	6.166,00	7.115,00	7.358,00
Πηγή : Τράπεζα της Ελλάδος															
Σημειώσεις :															
1. Τα στοιχεία περιλαμβάνουν τα επανεπενδυθέντα κέρδη/ζημίες.															
2. Επιλεγμένες χώρες υποδοχής των επιχειρήσεων άμεσων επενδυτών μη κατοίκων															
3. Αρνητική θέση προκύπτει όταν η αξία του επενδυθέντος κεφαλαίου είναι μικρότερη των δανειακών υποχρεώσεων του κατοίκου επενδυτή προς την αλλοδαπή επιχείρηση άμεσης επένδυσης.															
Ποσά σε εκατ. ευρώ															

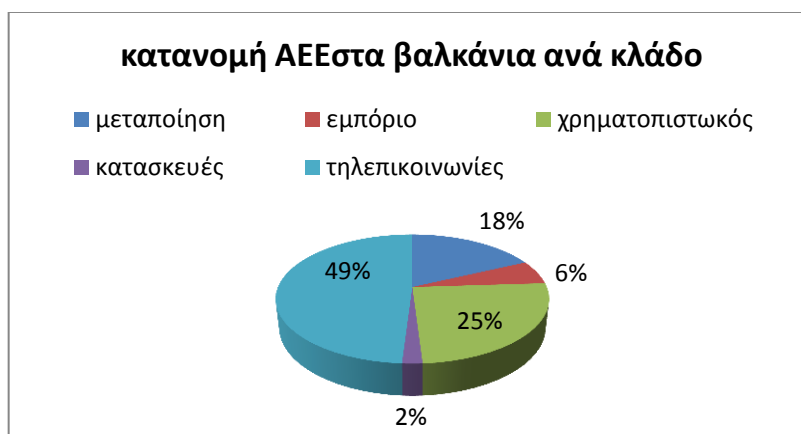
(Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, 2016)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΑΜΕΣΕΣ ΞΕΝΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

5.1 Εισαγωγή

Η έλλειψη επενδυτικού ενδιαφέροντος από τη Δύση φέρει τις ελληνικές επιχειρήσεις να έχουν επενδύσει πολλά εκατομμύρια ευρώ στα Βαλκάνια. Οι ελληνικές επιχειρήσεις πραγματοποιούν μεγάλες επενδύσεις σε σχέση με τα οικονομικά μεγέθη της Ελλάδας και ληφθεί υπόψη τα επιχειρησιακά γεωγραφικά, πολιτισμικά, και οικονομικά δεδομένα των βαλκανικών χωρών, το να επενδύσουν σε αυτές είναι αναμενόμενο. Στο παρόν κεφάλαιο θα εξεταστούν οι κλάδοι των τηλεπικοινωνιών, του λιανικού εμπορίου, ο κλάδος των κατασκευών του Real Estate, ο τραπεζικός κλάδος καθώς και ο κλάδος της ενέργειας. Στο παρακάτω διάγραμμα φαίνεται το ποσοστό των επενδύσεων στα βαλκάνια ανά κλάδο στις ελληνικές επιχειρήσεις.

Διάγραμμα: Κατανομή άμεσων ελληνικών επενδύσεων στα βαλκάνια ανά κλάδο

5.2 Ο κλάδος των τηλεπικοινωνιών

Οι επενδύσεις³⁸ του κλάδου των τηλεπικοινωνιών στα βαλκάνια, όπως φαίνεται και στο παραπάνω διάγραμμα 1 κατέχουν το μεγαλύτερο ποσοστό των επενδύσεων. Ο Ο.Τ.Ε καταλαμβάνει την πρώτη θέση, με συνολικές επενδύσεις να ξεπερνούν το 1,5 δις €. Στη Ρουμανία κατέχει στη Romtelecom στο 54%, με επενδύσεις που φτάνουν τα 678 εκατομμύρια δολάρια, ενώ η Σερβία να κατέχει το 20% στην Telecom Srbija που είναι ο βασικός τηλεπικοινωνιακός πάροχος της χώρας με επενδύσεις 350 εκατομμύρια δολάρια.

Η κινητή τηλεφωνία επίσης, δραστηριοποιείται σε μεγάλο βαθμό. Η Vodafone δραστηριοποιείται κυρίως στη Βουλγαρία³⁹, την Αλβανία και τα Σκόπια. Παράλληλα η Cosmote μέλος του ομίλου Ο.Τ.Ε κατάφερε να γίνει ο πάροχος κινητής ξεκινώντας στην κυριολεξία από το μηδέν, παρόλο που οι ανταγωνιστές της ήταν καλά εδραιωμένοι. Τον Αύγουστο του 2000 έγιναν οι αρχικές επενδύσεις της στις χώρες των Βαλκανίων όταν εξαγόρασε την αλβανική AMC. Στις αρχές του 2003 η Cosmote αναλαμβάνει τη διαχείριση των εταιριών κινητής τηλεφωνίας του Ο.Τ.Ε στη Βουλγαρία και τα Σκόπια στις Globul και Cosmofon αντίστοιχα τις οποίες και εξαγόρασε 2 χρόνια μετά, όπως και την Cosmofon στη Ρουμανία. Το 2006 εξαγοράζει την αλυσίδα καταστημάτων Γερμανός θέτοντας τη βάση για περαιτέρω ανάπτυξη του Ομίλου σε ολόκληρη την περιοχή. Σήμερα ο Όμιλος Cosmote ξεπερνά τα 18,65 εκατ συνδρομητές με μερίδιο 40% σε μια αγορά 46 εκατ ανθρώπων.

³⁸ Labrianidis, L. (1996/97). «The Opening of the Balkan Markets and Consequent Economic Problems in Greece», *Modern Greek Studies Yearbook*, 12/13: 211-235.

³⁹ Petrakos, C.G. (1997). «The Regional Structure of Albania, Bulgaria and Greece: Implications for Cross-Border Cooperation and Development», *European Urban and Regional Studies*, 4(3):195-209.

Τέσσερις θυγατρικές σε τέσσερις χώρες με πρώτη την Ελλάδα και την Αλβανία δεύτερη στη Βουλγαρία και τρίτη τη Ρουμανία ή οποία θεωρείται πιο απαιτητική αγορά της Ευρώπης.

- **AMC Αλβανία**

Η AMC ξεκίνησε την εμπορική της λειτουργία το 1996 αποτελώντας την πρώτη εταιρία κινητής τηλεφωνίας που δραστηριοποιήθηκε στην Αλβανία. Με μια επιτυχημένη πορεία δυναμικής ανάπτυξης, σήμερα κατέχει την πρωτιά της αγοράς της γειτονικής χώρας με μερίδιο που ανέρχεται σε 52% περίπου και η πελατειακή της βάση να ξεπερνά το 1,3 εκατομμύρια πελάτες στο τέλος του Σεπτεμβρίου του 2008.

- **Globul Βουλγαρία**

Η Globul έκανε την είσοδο της στην αγορά τον Ιούλιο το 2001. Η Cosmote ανέλαβε τη διαχείριση της εταιρίας στις αρχές του 2003 και έχει καταφέρει μέχρι και σήμερα να κατέχει τη δεύτερη θέση στη βουλγαρική οικονομία. Με ένα ευρύ φάσμα ανταγωνιστικών προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής ποιότητας, καλύπτει τις πλέον εξειδικευμένες ανάγκες της αγοράς. Η Globul έγινε η πρώτη εταιρία που εισήγαγε ολοκληρωμένες υπηρεσίες κινητής τηλεφωνίας στη χώρα και παρά τις θετικές επιδόσεις στα οικονομικά μεγέθη, η Globul συνεχίζει να καινοτομεί στην αγορά της Βουλγαρίας σε όλους τους τομείς. Η εταιρία παρουσίασε το Globul Green το οποίο, είναι το πρώτο ολοκληρωμένο πρόγραμμα-σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης από εταιρία τηλεπικοινωνιών στη Βουλγαρία. Το πρόγραμμα αυτό είναι η πρώτη προσπάθεια ανακύκλωσης μπαταριών και κινητών συσκευών στη χώρα, που διεξάγεται με τη συμμετοχή της Γερμανός. Η Globul, τον Αύγουστο 2006, ανακηρύχτηκε η πιο επιτυχημένη χώρα στη Βουλγαρία, σύμφωνα με το επιχειρηματικό προϊόν Business Week Bulgaria.

- **Cosmofon Σκόπια**

Η λειτουργία της Cosmofon στη γειτονική χώρα ξεκίνησε τον Ιούνιο του 2003 παρουσιάζοντας σημαντικές επιτυχίες. Η εταιρία κατάφερε να κερδίσει την πρώτη άδεια 3G στη χώρα, ενώ παράλληλα έγινε ο πρώτος πάροχος σταθερής και κινητής τηλεφωνίας. Η Cosmofon μέσα στα λίγα χρόνια λειτουργίας της έχει καταφέρει να

επεκτείνει το τηλεπικοινωνιακό της δίκτυο, επιτυγχάνοντας πληθυσμιακή κάλυψη άνω του 99,8% . Τώρα βρίσκεται σε διαδικασία πώλησης για ρυθμιστικούς λόγους, λόγω θυγατρικής παρουσίας της Deutsche Telekom στη χώρα.

- **Cosmote Ρουμανία**

Η Cosmote στη Ρουμανία μέσα σε μόλις τρία χρόνια και κόντρα στους ανταγωνιστές της κατάφερε να έχει 5,3 εκατ συνδρομητές και μερίδιο αγοράς που ξεπερνά το 20%. Λίγοι ήταν αυτοί που πίστευαν πως θα έχει τέτοια πορεία αφού η COSMORON είχε μόνο 50000 μόνο πελάτες. Η ανάπτυξη της εταιρίας είναι κυριολεκτικά μεγάλη καθώς έχει σημειώσει δύο συνεχόμενα τρίμηνα θετικής EBITDA⁴⁰ το 2008, πολύ νωρίτερα από ότι είχε αρχικά προγραμματιστεί. Ο κύκλος εργασιών της εταιρίας, ο οποίος μέσα σε ένα χρόνο (2007-2008) σημείωσε μεγάλη αύξηση περίπου 108%, είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα της επιτυχημένης πορείας της. Η σημαντική ανάπτυξη της εταιρίας φαίνεται σε όλους τους τομείς δραστηριοποίησης, από την κάλυψη του δικτύου πωλήσεων από τα προϊόντα, το ανθρώπινο δυναμικό την υποστήριξη πελατών καθώς και τη συνεχόμενη αυξανόμενη πελατειακή βάση. Η εταιρία σήμερα, έχει τηλεπικοινωνιακό δίκτυο με την ευρύτερη πληθυσμιακή κάλυψη στη χώρα που φτάνει στο 98%. Η παρουσία της Γερμανός στη χώρα ενισχύει τη δυναμική της εταιρίας, η οποία ήδη μετρά πάνω από 200 καταστήματα και μαζί με τη θυγατρική του O.T.E παρουσιάζει κοινά πακέτα υπηρεσιών στη σταθερή τηλεφωνία Rom Telecom.

5.3 Ο κλάδος του Real Estate και των κατασκευών

Η παρουσία των ελληνικών εταιριών real estate ενισχύεται διαρκώς στην περιοχή των Βαλκανίων⁴¹. Οι ελληνικές εταιρίες, με στόχο τη διεκδίκηση και την ανάληψη έργων ιδρύουν θυγατρικές εταιρίες και επενδύουν πολλά εκατομμύρια στις Βαλκανικές χώρες. Ο κλάδος του Real Estate αγοράζει πολλά ακίνητα σε μεγάλες πόλεις, καθώς οι ελληνικές τεχνικές εταιρίες εκμεταλλεύονται τις ανάγκες σε υποδομές στις χώρες αυτές. Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται κυρίως στη Ρουμανία και τη Βουλγαρία, οι οποίες είναι και μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το γεγονός ότι η γη

⁴⁰ EBITDA (earnings before interest taxes) Πρόκειται για αρκτικόλεξο για κέρδη πριν από τους τόκους, φόρων, επενδυτικών αποτελεσμάτων και αποσβέσεων.

⁴¹ Labrianidis, L. (1997) «The Openness of the Greek Enterprises in the Balkans May Lead in Undermining of the Economic Development of Greece», Survey of Political Science, 9 (April).

εκεί είναι φθηνότερη σε σύγκριση με τα ελληνικά δεδομένα και επιπλέον το κατά κεφαλήν εισόδημα αυξάνεται διαρκώς καθιστούν τις δύο χώρες ιδιαίτερα ελκυστικές για τις ελληνικές τεχνικές εταιρίες. Άλλωστε η ένταξη των δύο χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει περιορίσει σε σημαντικό βαθμό τους επενδυτικούς κινδύνους που καλούνται να αναλάβουν οι ελληνικές επιχειρήσεις στη Σόφια και το Βελιγράδι.

- **Βελιγράδι**

Η Lamda Development βρίσκεται πολύ κοντά στη δρομολόγηση ενός από τα μεγαλύτερα σχέδια real estate στα Βαλκάνια. Πρόσφατα, παρουσιάστηκαν στο Βελιγράδι τα αρχιτεκτονικά σχέδια για το “project Beko” το κόστος επένδυσης του οποίου ξεπερνά τα 200 εκατ €. Σύμφωνα με τις πληροφορίες τα αρχιτεκτονικά σχέδια του συγκροτήματος κτιρίων στο κέντρο της σερβικής πρωτεύουσας, υλοποιήθηκαν από ένα από τα διασημότερα διεθνώς στούντιο, το Zaha Hadid Architects με έδρα το Λονδίνο, το οποίο έχει πραγματοποιήσει πάνω από 900 project σε 45 χώρες. Το επενδυτικό πλάνο της Lamda στο Βελιγράδι είναι η δημιουργία ενός πολυσυγκροτήματος εμπορικών, οικιστικών, και τουριστικών χρήσεων, το οποίο θα περιλαμβάνει ένα ξενοδοχείο πέντε αστέρων, καταστήματα κάθε είδους κατοικίες γραφεία κ.α. Τα Beko στη φάση της κατασκευής του θα απασχολήσει σχεδόν 2000 άτομα και με την ολοκλήρωση του θα δημιουργήσει 1000 μόνιμες θέσεις εργασίας. Το συγκεκριμένο ακίνητο βρίσκεται σε εξαιρετικά προνομιακό σημείο, αφού είναι πολύ κοντά στο σημερινό κέντρο του Βελιγραδίου και περιβάλλεται από ιστορικά μνημεία της πόλης. Το ακίνητο είχε περιέλθει στην περιοχή της Lamda το 2007 σε δημοπρασία έναντι 55,8εκατ ευρώ αφού χρεοκόπησε η ομώνυμη εταιρία Beko. Βέβαια λόγω της οικονομικής κρίσης στη Σερβία η κατασκευή του καθυστέρησε, αλλά τώρα με την καλύτερευση των οικονομικών συνθηκών στα Βαλκάνια και στη ΝΑ Ευρώπη η Lamda επιτάχυνε τα σχέδια της.

- **Βουκουρέστι**

Η ισχυρότερη ελληνική παρουσία στην αγορά κατοικίας στο Βουκουρέστι είναι εκείνη της Arcon Constructions καθώς η συγκεκριμένη εταιρία προωθεί τέσσερα οικιστικά συγκροτήματα. Η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου στη Ρουμανία και η έλλειψη ποιοτικών κατασκευών, αύξησαν τη ζήτηση και ώθησαν την εταιρία στην παράλληλη εκτέλεση τεσσάρων έργων. Τα δύο από αυτά βρίσκονται στις καλές περιοχές Βόρεια του Βουκουρεστίου με τιμή πώλησης 1900€/τμ που σύμφωνα με τα

στελέχη της εταιρίας αποτελεί καλή επενδυτική επιλογή ακόμα και για έλληνες επενδυτές, δεδομένων των υψηλών υπεραξιών που αναμένονται για τα επόμενα χρόνια. Τα άλλα δύο συγκροτήματα συνολικής επιφάνειας 9500τμ βρίσκονται στο κέντρο της ρουμανικής πρωτεύουσας.

Παρούσα στην αγορά της Ρουμανίας είναι και η Elmec Sport. Η εμπορική αλυσίδα δρομολογεί την ανέγερση εμπορικού κέντρου στην πόλη Κραϊόβα μέσω της εταιρίας MicroCom Dol, η οποία εδρεύει στο Βουκουρέστι. Η επένδυση αυτή είναι της τάξης των 80 εκατ €στην οποία η ελληνική εταιρία θα μετέχει κατά το30%μέσω της θυγατρικής Elmec Romania SRL. Το “The Craiova Mall” θα αποτελείται από τέσσερα επίπεδα, με συνολική επιφάνεια 122,000 τμ στρεμμάτων στο Βουκουρέστι και μελετά τα σχέδια αξιοποίησης του, χωρίς να έχει καταλήξει ακόμα σε οριστική απόφαση.

- **Σόφια**

Έργα στη Βουλγαρία προωθεί η Μηχανική Α.Ε με πρόσφατη κίνησή της στην αγορά έκτασης 93 στρεμμάτων έναντι 4,5 εκατ € στο βουνό Vitosha της Σόφιας. Το οικιστικό αυτό συγκρότημα θα απευθύνεται σε ανθρώπους μέσω και ανώτερου οικονομικού επιπέδου. Παράλληλα, η θυγατρική Μηχανική Bulgaria δρομολογεί άλλη επένδυση, σε έκταση κοντά στο κέντρο της Σόφιας.

Επίσης, από τις μεγαλύτερες επενδύσεις στα Βαλκάνια δρομολογεί και η Danaos Development στην περιοχή Malinova Dolina της Σόφιας, με αντικείμενο την ανάπτυξη εμπορικού κέντρου στους πρόποδες του βουνού Vitosha. Το κέντρο θα είναι της τάξεως των 150,000 τμ από τα οποία 110,000 τμ θα είναι εμπορικά καταστήματα και τα υπόλοιπα 40,000 τμ γραφειακοί χώροι.

Ένας ακόμη πολύ σημαντικός κατασκευαστικός όμιλος είναι αυτός της GEK-TERNA Α.Ε ο οποίος και προχωρεί στην ανάπτυξη δύο οικιστικών συγκροτημάτων σε αντίστοιχα οικόπεδα στη Σόφια της Βουλγαρίας. Αναμένεται κατασκευή 45,000 τμ συνολικά σύμφωνα με τα σχέδια. Παράλληλα, η εταιρία προχώρησε στην σύσταση κοινής εταιρίας με τη Lamda Development, με αντικείμενο την αγορά και αξιοποίηση οικοπέδου 13,5 στρεμμάτων στο περιφερειακό δρόμο της Σόφιας.

5.3.1 Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στον κλάδο του real estate

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι το real estate αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα θύματα της οικονομικής κρίσης. Παρά το γεγονός ότι οι ελληνικές κατασκευαστικές εταιρίες επεκτάθηκαν στη Ρουμανία, στη Σερβία, στη Βουλγαρία και λιγότερο στην Αλβανία και τα Σκόπια κατασκευάζοντας έργα υποδομής, ξενοδοχεία κατοικίες, καταστήματα γραφεία και εμπορικά κέντρα, η μείωση στην κατασκευαστική δραστηριότητα είναι εμφανής.

Σύμφωνα, με τα επίσημα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας, στη Βουλγαρία υπήρξε μείωση 40% στις άδειες που χορηγήθηκαν για την κατασκευή κατοικιών, ενώ η οικονομική δραστηριότητα σημειώνει συνολική μείωση 49%. Στη Ρουμανία υπήρξε μείωση τιμών στις επαγγελματικές στέγες της τάξης των 10-15% μέσα στο 2009. Ανάλογη κατάσταση επικρατεί και στα εμπορικά ακίνητα των Βαλκανίων ενώ στις κατοικίες η μείωση έχει φτάσει στο 30% μέσα στο 2009.

Η μείωση αυτή αποδίδεται στην έλλειψη οικονομικής ρευστότητας, αλλά και στην σφιχτή πολιτική των τραπεζών για τη χορήγηση στεγαστικών δανείων. Επίσης ο κλάδος της εμπορίας κατασκευαστικών πρώτων υλών δέχτηκε τις συνέπειες της μείωσης αυτής, με αποτέλεσμα οι Έλληνες κατασκευαστές να έχουν σταματήσει τα έργα περιμένοντας να ξεκαθαρίσει το τοπίο.

Στις βαλκανικές χώρες⁴² για να αντιμετωπίσουν την κρίση πολλές εταιρίες εξετάζουν το χρονοδιάγραμμα των επενδύσεων τους και να περιμένουν να κινηθούν ανάλογα με την εξέλιξη της κρίσης. Πολλές κατασκευαστικές εταιρίες έχουν παγώσει τα projects και καθυστερούν ενώ υπάρχει και η περίπτωση να προχωρήσουν σε πώληση οικοπέδων.

Καθώς όμως υπάρχουν επενδύσεις σε εξέλιξη, οι βαλκανικές χώρες στην ουσία δεν έχουν αισθανθεί ακόμη την κρίση στον τομέα της οικοδομής, σύμφωνα με στελέχη των εταιριών real estate, τα εμπορικά ακίνητα θα επηρεαστούν σε μικρότερο βαθμό σε σχέση με τις κατοικίες. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι τράπεζες χρηματοδοτούν περισσότερο τις επενδύσεις και τις επιχειρήσεις της βιομηχανικής περιοχής παρά τις κατοικίες.

⁴² Petrochilos, A.G. and Salavrakos, I.D. (2003). «An Assessment of the Greek Entrepreneurial Activity in the Black Sea Area (1989-2000): Causes and Prospects», Journal of Socio-Economics,

Το να θα χρηματοδοτηθούν οι τράπεζες και οι επιχειρήσεις για να υπάρχει ρευστότητα και το πόσο θα επηρεαστεί η πραγματική οικονομία της κάθε χώρας είναι οι βασικοί παράγοντες για την εξέλιξη της επαγγελματικής στέγης και κατοικίας στα Βαλκάνια. Κάθε έχει διαφορετική συμπεριφορά και οικονομική κατάσταση, για παράδειγμα η Βουλγαρία και η Ρουμανία επηρεάστηκαν από την κρίση, ενώ η Αλβανία δεν είχε άμεσες επιπτώσεις στον τομέα οικοδομών, καθώς τα έργα real estate χρηματοδοτούνται στη χώρα αυτή από ίδιους πόρους και από το μεταναστευτικό συνάλλαγμα και όχι από τις τράπεζες.

Πολλές από τις εταιρίες που προαναφέρθηκαν λόγω των συνθηκών που έχουν αλλάξει εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, επανεξετάζουν τα σχέδια τους και πολλές φορές αλλάζουν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Lambda Development καθυστερεί κάποια από τα projects που έχει εξαγγείλει, ενώ υπάρχει μεγάλη περίπτωση να πουλήσει κάποια από τα οικόπεδα που διαθέτει στα Βαλκάνια με την προϋπόθεση να βρεθεί αγοραστής που θα τα δώσει σε καλές τιμές.

5.4 Ο κλάδος του λιανικού εμπορίου

Η δραστηριότητα του λιανικού εμπορίου⁴³ τα τελευταία χρόνια στην εγχώρια αγορά έχει να αντιμετωπίσει σοβαρά προβλήματα. Εξαιτίας, αυτού οι ελληνικές επιχειρήσεις του ευρύτερου εμπορίου και των υπηρεσιών έχουν στραφεί στο εξωτερικό. Το γεγονός ότι στις βαλκανικές χώρες κυρίως της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας να εμφανίζονται μεγάλοι ρυθμοί ανάπτυξης, εξασφαλίζει στις ελληνικές επιχειρήσεις που βρίσκονται στην περιοχή ορατή συνεισφορά στα κέρδη της. Επίσης, ενισχυμένοι στόχοι σε επίπεδο πωλήσεων και κερδοφορίας φαίνεται να είναι όμιλοι που δραστηριοποιούνται σε αγορές που διαθέτουν περιθώρια συγκέντρωσης, όπως και οι όμιλοι οι οποίοι διαθέτουν ισχυρά μερίδια σε ώριμες αγορές.

Αν και η επεκτατική στρατηγική κάθε εταιρίας είναι διαφορετική, παρατηρείται ότι έχουν διπλό χαρακτήρα σύμφωνα με παράγοντες του εγχώριου εμπορίου. Από τη μία εκφράζεται η επιθετική στάση των επιχειρήσεων, με την οποία διεκδικούν μερίδιο στο διεθνές επιχειρηματικό γίγνεσθαι και από την άλλη, αποτελούν μια πιο αμυντική και προνοητική πολιτική που διαβλέπει τη συγκράτηση της ανάπτυξής τους στην Ελλάδα.

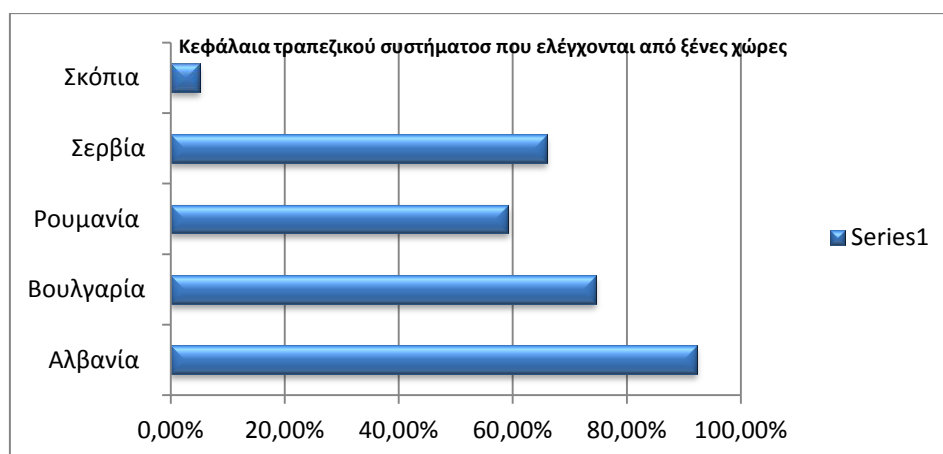
⁴³ Πολυχρονόπουλος, Γ. Κόρρες Γ., (2003), «Βασικές αρχές οικονομίας και διοίκησης», Α.Θ Σταμούλης

Λόγω του ότι η κάλυψη της εγχώριας αγοράς έχει πλέον ολοκληρωθεί ο κύριος όγκος των επενδύσεων κατευθύνονται προς τις αγορές των Βαλκανικών χωρών και της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Αν και κάποιες επιχειρήσεις προχωρούν στην εγκατάσταση υποδομών και στην ίδρυση των πρώτων πιλοτικών καταστημάτων, κάποιες άλλες καθιερώνονται ως ελληνικές αλλά στην ουσία πολυεθνικές επιχειρήσεις.

5.5 Ο κλάδος των τραπεζών

Ο τραπεζικός κλάδος, είναι ο κλάδος όπου έχει τις μεγαλύτερες άμεσες ξένες επενδύσεις⁴⁴ στα Βαλκάνια. Αυτό οφείλεται στο ότι οι χώρες αυτές βρίσκονται ακόμα σε πρώιμο στάδιο σε ότι αφορά την ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού τομέα. Οι ελληνικές τράπεζες τα τελευταία χρόνια επέλεξαν μια πιο επιθετική πολιτική διείσδυσης στις αγορές των βαλκανικών χωρών. Αρχικά, ο κύριος σκοπός τους ήταν η εξυπηρέτηση των ελληνικών επιχειρήσεων που είχαν επεκταθεί στις βαλκανικές χώρες στη συνέχεια όμως ήταν η εξαγορά εγχώριων τραπεζών που διαθέτουν εκτεταμένο δίκτυο καταστημάτων. Στο παρακάτω διάγραμμα αποτυπώνονται τα ποσοστά κεφαλαίων τραπεζικού συστήματος που ελέγχονται από ξένες τράπεζες και τα μερίδια αγοράς που έχουν οι πέντε μεγαλύτερες ελληνικές τράπεζες στα Βαλκάνια.

Διάγραμμα: Ποσοστό κεφαλαίων τραπεζικού συστήματος που ελέγχονται από ξένες χώρες

(Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος Ετήσια έκθεση 2013)

⁴⁴ Κυρκίλης, Δ Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στα Βαλκάνια Εκδόσεις Κριτική 2007

Διάγραμμα: Μερίδια αγοράς στην περιοχή των Βαλκανίων

(Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος)

Συνολικά οι τράπεζες του παραπάνω διαγράμματος έχουν επενδύσει στις αγορές των Βαλκανικών χώρων κεφάλαια που ξεπερνούν τα 1,9 δις ευρώ διαθέτουν δίκτυο 958 καταστημάτων, απασχολούν περίπου 15.000 υπαλλήλους και κατέχουν μερίδιο που είναι μεγαλύτερο του 17% επί του συνόλου του ενεργητικού όλων των τραπεζών που δραστηριοποιούνται στις χώρες αυτές.

Με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία να είναι πλέον μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι προοπτικές για περαιτέρω ανάπτυξη είναι ισχυρές και αυτό γιατί το κατά κεφαλήν εισόδημα αυξάνει στις χώρες αυτές, άρα και η ζήτηση για χρηματοοικονομικά προϊόντα και υπηρεσίες. Στόχος των ελληνικών τραπεζών που δραστηριοποιούνται στις Βαλκανικές χώρες, είναι τα έσοδα από τις εκτός Ελλάδος δραστηριότητες να φτάσουν σε επίπεδα που ξεπερνούν τα 25-30% για τα επόμενα χρόνια.

Παρακάτω θα αποτυπωθούν κάποια πιο συγκεκριμένα στοιχεία για τις επενδύσεις των ελληνικών τραπεζών⁴⁵ στις χώρες των Βαλκανίων. Οι πέντε ελληνικές τράπεζες που δραστηριοποιούνται στα Βαλκάνια είναι η Εθνική Τράπεζα, Alpha Bank, EFG Eurobank, Τράπεζα Πειραιώς, Εμπορική Τράπεζα.

⁴⁵ Μίλης Η(2008) Η πορεία των ελληνικών τραπεζών και ο ρόλος στα Βαλκάνια Τράπεζα Πειραιώς.

- **Εθνική Τράπεζα**

Τα τελευταία χρόνια στρατηγική της Εθνικής είναι να καθιερωθεί ο Όμιλος ως ισχυρή περιφερειακή δύναμη στο χώρο της ΝΑ Ευρώπης και κυρίως της Βαλκανικής. Η Εθνική Τράπεζα διαθέτει στη Ρουμανία 45 καταστήματα όπου ενισχύεται το 2005 με το άνοιγμα 15 ακόμη μονάδων, με το δίκτυο της θυγατρικής BANCA ROMANEASCA. Η BANCA ROMANEASCA στοχεύει με τη χρηματοδότηση ιδιωτών σε αύξηση διάθεσης στεγαστικών δανείων, καταναλωτικών και πιστωτικών καρτών αυξάνοντας έτσι και τα μερίδια της.

Παράλληλα, δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην συνεργασία της με μικρομεσαίες επιχειρήσεις και η πρόοδος που σημειώνει με αύξηση των δανειακών υπολοίπων, είναι της τάξης του 75%. Ταυτόχρονα, υπογράφει συμφωνία για την απόκτηση πλειοψηφικής συμμετοχής 70% στο μετοχικό κεφάλαιο της ρουμανικής εταιρίας leasing “Eurial leasing” η οποία είναι εταιρία χρηματοδοτικών μισθώσεων μεσαίου μεγέθους και δραστηριοποιείται κυρίως στο τομέα leasing των αυτοκινήτων. Στον ρουμάνικο τραπεζικό τομέα της Ελλάδος έχει μερίδιο αγοράς που ανέρχεται στο 1,5%.

Στη Βουλγαρία η θυγατρική της ΕΤΕ UBB διαθέτει δίκτυο 110 υποκαταστημάτων και σε συνεργασία με τη θυγατρική της Cosmote Globul προχωρούν στην έκδοση της Co-Branded πιστωτικής κάρτας στη χώρα. Η UBB έχει αναπτυχθεί σε εξαιρετικό βαθμό στον τομέα της λιανικής τραπεζικής, καταφέροντας να αυξήσει τα μερίδια της αγοράς στο 15%

Στη Σερβία στόχος είναι να διπλασιαστούν τα καταστήματα της ΕΤΕ, από 15 υποκαταστήματα, να φτάσουν τα 30. Το δίκτυο παρουσιάζει ραγδαία ανάπτυξη εργασιών, κυρίως στα στεγαστικά και καταναλωτικά δάνεια με 16% μερίδιο της αγοράς.

Στην Π.Γ.Δ.Μ η θυγατρική της Εθνικής Τράπεζας STOPANSKA BANKA, η οποία είναι και η μεγαλύτερη της χώρας με 50 καταστήματα στη διάθεσή της, εισέρχεται σε περίοδο κερδοφορίας και περαιτέρω ανάπτυξης, μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της εκκαθάρισης του χαρτοφυλακίου της και της εγκατάστασης νέων σύγχρονων οργανωτικών και μηχανογραφικών συστημάτων.

Τέλος, στην Αλβανία η ΕΤΕ διαθέτει δίκτυο έξι υποκαταστημάτων, τα οποία πρόκειται να αυξήσει. Μεριδίο αγοράς ύψους 11% έχει στον τομέα της λιανικής τραπεζικής, ενώ προχωρεί σε διάθεση νέων προϊόντων με στόχο την κάλυψη σχετικών αναγκών πελατείας. Οι παραπάνω δραστηριότητες συμβάλλουν κατά 9% στην κερδοφορία του ομίλου και αντιπροσωπεύουν το 4% του συνολικού ενεργητικού.

- **Alpha bank**

Η επιθετική πολιτική της Alpha bank στα βαλκάνια περιλαμβάνει την επέκταση δραστηριοτήτων της στις αγορές της Ρουμανίας, της Βουλγαρίας και της Σερβίας. Να σημειωθεί πως τα κέρδη της τράπεζας από τις δραστηριότητες στην περιοχή ανήλθαν σε 37 εκατ € καταγράφοντας αύξηση 120% σε ετήσια βάση. Η Alpha bank διαθέτει 3 καταστήματα στο Βελιγράδι ένα κατάστημα στη Βουλγαρία, σημαντική παρουσία στη Ρουμανία μέσω της θυγατρικής Alpha bank Romania στη Π.Γ.Δ.Μ μέσω της θυγατρικής Kreditna Banka με δίκτυο 7 καταστημάτων και στην Αλβανία 7 καταστήματα επίσης.

Σύμφωνα, με ανώτερα στελέχη της τράπεζας, ο αρχικός της στόχος με την επέκταση στα Βαλκάνια, ήταν η εξυπηρέτηση των ελληνικών συμφερόντων, στην πορεία όμως αυτό άλλαξε και πλέον η Alpha bank επιδιώκει την αύξηση των μεριδίων της στις τοπικές με την προσέλκυση της τοπικής πελατείας τόσο των ιδιωτών όσο και των επιχειρήσεων.

- **EFG EUROBANK**

Η EFG EUROBANK μετά τη συμφωνία εξαγοράς των μετοχών που κατείχε ο ρουμανικός επενδυτικός οργανισμός SIF MUNTENIA αύξησε το ποσοστό της κατά 5.13% στη ρουμανική τράπεζα Banc Post, στην οποία μάλιστα κατέχει μετοχές ύψους 55% και ασκεί ισχυρό έλεγχο στη διοίκηση της εταιρίας. Η BANC POST Ρουμανίας είναι η έκτη μεγαλύτερη τράπεζα στη χώρα, με δίκτυο 160 καταστημάτων και προσφέρει όλο το φάσμα τραπεζικών προϊόντων σε εταιρίες και ιδιώτες πελάτες. Ακόμα, η Eurobank έχει το δικαίωμα να εξαγοράσει μετοχές της Banc Post που σήμερα τις κατέχουν η GE Capital, η EBRD και το IFC.

Στη Βουλγαρία με μερίδιο αγοράς της τάξης του 6-6,5% η Post Bank επεκτείνεται στη λιανική τραπεζική και κυρίως στα τραπεζικά δάνεια όπως και στις χορηγήσεις προς μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Επιπλέον, η Eurobank στην αγορά χρηματοδοτικής μίσθωσης στη Βουλγαρία, με τη δημιουργία νέας εταιρίας leasing με την επωνυμία EFG Leasing EAD, η οποία δραστηριοποιείται με επιτυχία και μέσω του δικτύου των 124 καταστημάτων της Post Bank Ad, που ανήκει στον όμιλο της Eurobank προσφέρει ευρύ φάσμα προϊόντων leasing. Ο στόχος της εταιρίας είναι να προσφέρει εξειδικευμένες υπηρεσίες χρηματοδοτικής μίσθωσης επαγγελματικών οχημάτων, επιβατικών αυτοκινήτων, όπως και βιομηχανικού ιατρικού κατασκευαστικού και λοιπού εξοπλισμού σε επαγγελματίες και επιχειρήσεις. Να σημειωθεί πως η ταχύτητα αναπτυσσόμενη οικονομία της Βουλγαρίας προσφέρει σημαντικές ευκαιρίες και δυνατότητες που η EGF leasing EAD μπορεί να υποστηρίξει δυναμικά αφού διαθέτει υψηλή τεχνογνωσία και την υποστήριξη του ομίλου της Eurobank.

Τέλος στη Σερβία, η Posta Banka η οποία εξαγοράστηκε το 2003 μετονομάστηκε σε EFG Eurobank Beograd με δίκτυο 12 καταστημάτων στην περιοχή του Βελιγραδίου, με κύριο στόχο την οργανική ανάπτυξη και ενίσχυση του με 40-50 καταστήματα. Στην παρούσα φάση το 9% των εσόδων του ομίλου προέρχεται από το εξωτερικό δίκτυο της Eurobank και η διοίκηση προβλέπει αύξηση 20% του ποσοστού αυτού σε διάστημα 3-5 χρόνων.

- **Τράπεζα Πειραιώς**

Η τράπεζα Πειραιώς έχει κάνει και αυτή μεγάλο άνοιγμα στις χώρες των Βαλκανίων. Δραστηριοποιείται στην Ρουμανία με την Piraeus Bank Romania με 30 καταστήματα στην Αλβανία, με την Tirana Bank η οποία εξαγοράστηκε πρόσφατα με 60 καταστήματα και στην Σερβία με την εξαγορά της ATLAS BANK με 9 καταστήματα. Συνολικά στις τέσσερις αυτές χώρες το δίκτυο αριθμεί 123 καταστήματα, με ενεργητικό ύψους άνω του 1 δις ευρώ και συνολικές χορηγήσεις που ξεπερνούν τα 580 εκατ. ευρώ. Η αγορά των Βαλκανίων θεωρείται από τον όμιλο της Πειραιώς μεγάλη βοήθεια επιβίωσης από την κρίση, έτσι αναπτύσσει με πολύ γρήγορους ρυθμούς το δίκτυο σε όλες τις χώρες κυρίως στη λιανική τραπεζική και πραγματοποιεί δυναμικό άνοιγμα στο leasing.

Η επέκταση του δικτύου, κυρίως σε Ρουμανία και Βουλγαρία περιλαμβάνει σχέδια δυναμικής διείσδυσης στο Retail, όπως καταναλωτικό δάνειο τετραετούς διάρκειας και στεγαστικό με γρήγορες εγγυήσεις. Ακόμη, βλέποντας πως η εταιρία leasing της Ρουμανίας είχε γρήγορη ανάπτυξη, σχεδιάζει άμεσα την παροχή υπηρεσιών leasing σε Αλβανία και Βουλγαρία. Ανάμεσα στα σχέδια της Πειραιώς είναι σε Ρουμανία και Βουλγαρία, η κατασκευή ειδικών προϊόντων, ανάλογα με τις ανάγκες του επενδυτικού κοινού στην κάθε χώρα και η διάθεση αμοιβαίων κεφαλαίων, από τα ήδη υπάρχοντα της ING Πειραιώς. Επίσης, η τράπεζα προχωρεί σε υπογραφή συμφωνίας με την PETROL HOLDING AD, για την εξαγορά, του 99,7% του μετοχικού κεφαλαίου της βουλγάρικης τράπεζας Eurobank. Μετά τη συμφωνία αυτή, το σύνολο των τοποθετημένων κεφαλαίων στη Βουλγαρία ανέρχεται στα 53 εκατ.ευρώ και τα καθαρά κέρδη μετά από φόρους, εκτιμώνται σε 9 εκατ. ευρώ. Η εξαγορασθείσα Eurobank έχει ήδη συμπληρώσει 10 χρόνια παρουσίας στη βουλγαρική τραπεζική αγορά συνολικά με 48 μονάδες, μέσω ενός δικτύου 30 καταστημάτων και 18 θυρίδων και απασχολεί προσωπικό 600 ατόμων. Το συνολικό ενεργητικό της Eurobank είναι 220 εκατ. ευρώ, οι χορηγήσεις φτάνουν τα 120 εκατ. ευρώ και οι καταθέσεις πελατών τα 165 εκατ. ευρώ. Με την εξαγορά αυτή ο όμιλος της τράπεζας Πειραιώς δημιουργεί ένα εκτεταμένο δίκτυο από 61 μονάδες σε 28 πόλεις, με το σύνολο των καταθέσεων να ανέρχεται σε 225 εκατ. ευρώ και το σύνολο των καταθέσεων να ανέρχεται σε 225 εκατ. ευρώ και το σύνολο των χορηγήσεων σε 310 εκατ. ευρώ ενισχύοντας έτσι στην παρουσία του στη Βουλγαρία με μερίδιο αγοράς που ξεπερνά το 4,2%.

Σε επίπεδο διοικητικής λειτουργίας, ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί κατάλληλη στελέχωση από ικανούς managers και στην υποστήριξη από τις κεντρικές μονάδες, Η τράπεζα Πειραιώς αν και ήδη ισχυρή θέση στις βαλκανικές χώρες, είναι αποφασισμένη να αυξήσει το μερίδιο αγοράς στην ΝΑ Ευρώπη. Η επίτευξη του στόχου αυτού, θα γίνει με 360 νέα υποκαταστήματα, με την ενδυνάμωση των τομέων της διαχείρισης περιουσίας και τραπεζοασφαλειών και με τη δημιουργία καινοτόμων προϊόντων. Το 2010 εκτιμήθηκε ότι οι αγορές της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας συνεισέφεραν πάνω από το 50% των συνολικών κερδών του εξωτερικού.

- **Εμπορική Τράπεζα**

Η Εμπορική τράπεζα έχει την μικρότερη παρουσία στα Βαλκάνια σε σχέση με τις υπόλοιπες τράπεζες. Έχει στην διάθεσή της 5 υποκαταστήματα στην Ρουμανία , 6 στην Βουλγαρία και 3 στην Αλβανία. Η επέκταση της Εμπορικής στις βαλκανικές χώρες δεν είχε ουσιαστική συνεισφορά στα κέρδη του ομίλου και χαρακτηρίζεται από χαμηλή αποδοτικότητα. Παρόλα αυτά, σύμφωνα με ανώτερα στελέχη, ο όμιλος θέλει να επεκταθεί και άλλο στα Βαλκάνια, καθώς θεωρεί την αγορά των Βαλκανίων πολύ σημαντική για την μελλοντική πορεία του επίσης προσθέτουν πως η ανάπτυξη θα γίνει με πολύ προσεκτικά βήματα, με στόχο την αύξηση αποδοτικότητας, καθώς και την ενίσχυση της απόδοσης Ίδιων κεφαλαίων στο 10-12%.

Ο δείκτης τραπεζικής διαμεσολάβησης, ο οποίος υποδεικνύει το κατά ποσόν η τραπεζική αγορά της κάθε αγοράς έχει κορεστεί, βρίσκεται ακόμα σε χαμηλά επίπεδα στη ΝΑ Ευρώπη και συγκεκριμένα ανέρχεται κατά μέσο όρο στο 45% ενώ στην Ελλάδα είναι 93%και στην Ευρωζώνη 142%. Ακόμη, σημαντική είναι η βελτίωση που έχουν πραγματοποιήσει οι χώρες των Βαλκανίων, τα τελευταία χρόνια σε επίπεδο μακροοικονομικής και θεσμικής σταθερότητας κάτι που αποτελεί εγγύηση ασφάλειας για το μέλλον.

5.6 Ο κλάδος της ενέργειας

Οι ελληνικές επιχειρήσεις έκαναν κάποιες προσπάθειες στον κλάδο της ενέργειας για επενδύσεις στις βαλκανικές⁴⁶ χώρες, χωρίς όμως το επιθυμητό αποτέλεσμα, ούτε την ίδια επιτυχία που είχαν οι άλλοι κλάδοι. Τον Ιανουάριο του 2009 στα Τίρανα, διοργανώθηκε από το Ινστιτούτο Ενέργειας ΝΑ Ευρώπης (IENE), ένα συνέδριο με θέμα την «Ελληνοαλβανική συνεργασία στον ενεργειακό τομέα». Στο συνέδριο πέρα, από τα ανώτερα διοικητικά στελέχη των μεγάλων αλβανικών εταιριών που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας συμμετείχαν και από ελληνικής πλευράς υψηλόβαθμα στελέχη επιχειρήσεων, αλλά και ο εκπρόσωπος του Υπουργείου Ανάπτυξης, πρόεδρος του Συνδέσμου Ελληνικών Επιχειρήσεων Σερβίας (ΣΕΕΣ) κ. Ραφαήλ Μωυσής. Στο συνέδριο αυτό φάνηκε ότι υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον από αλβανικής πλευράς για ελληνικές επενδύσεις σε ενεργειακά δίκτυα

⁴⁶ α) Μπιτζένης, Α. (2003α). «Η Δυναμική των Βαλκανικών Αγορών & Η Μετάβαση των Χωρών της Ανατολικής Ευρώπης στην Οικονομία της Αγοράς», Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλης,β) Μπιτζένης, Α. (2003β). «Η Δυναμική των Βαλκανικών Αγορών & Η Μετάβαση των Χωρών της Ανατολικής Ευρώπης στην Οικονομία της Αγοράς», Τόμος 2, Αθήνα, Εκδόσεις Σταμούλης.

και υποδομές στην Αλβανία ιδιαίτερα στα δυτικά Βαλκάνια (Σκόπια, Μαυροβούνιο, Κροατία Σερβία, Βοσνία Ερζεγοβίνη). Δεν υπάρχει όμως το ίδιο ενδιαφέρον από τα ανατολικά Βαλκάνια (Βουλγαρία Ρουμανία) και αυτό γιατί η Ελλάδα θα έπρεπε να ξεκινήσει τις επενδύσεις στη δεκαετία του 90. Οι προσπάθειες που έγιναν μετέπειτα από τη ΔΕΗ τα ΕΛΠΕ και άλλες μικρότερες ελληνικές επιχειρήσεις, για διείσδυση στα ανατολικά βαλκάνια, δεν απέδωσαν και αυτό γιατί είχαν ήδη προηγηθεί άλλες ευρωπαϊκές εταιρίες και εγχώρια σχήματα ιδιωτών επενδυτών.

Η παρουσία των ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας δεν είναι ακόμη αισθητή, σε αντίθεση με άλλους τομείς οικονομικής δραστηριότητας (πχ τράπεζες κατασκευές τηλεπικοινωνίες). Όμως υπάρχουν ακόμα ευκαιρίες στον ενεργειακό τομέα και δημιουργούνται συνεχώς καινούριες, καθώς μέσα στα επόμενα χρόνια θα επιχειρηθεί επέκταση και διείσδυση δικτύων σε κλίμακα που δεν έχει γίνει ακόμη αντιληπτή.

Στο συνέδριο του IENE στα Τίρανα, ο πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος της ΔΕΗ, παρατήρησε πως η συνθήκη που υπογράφει μεταξύ των χωρών της ΝΑ Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ενεργειακή κοινότητα, δημιουργεί ένα πολύ ευνοϊκό πλαίσιο για την ανάπτυξη συνεργασίας στους τομείς ηλεκτρισμού και προσελκύει μεγάλους διεθνείς επενδυτές με σκοπό να υλοποιηθούν σχέδια ενεργειακές υποδομές που χρειάζεται η περιοχή. Τα οφέλη που θα εξασφαλίσει αυτό το εγχείρημα είναι πολλά όπως:

- Περιορίζεται η ανεπάρκεια ρεύματος και ικανοποιούνται οι ανάγκες των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων που αυξάνονται διαρκώς
- Αυξάνονται οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας οι οποίες θα συμβάλλουν στην υλοποίηση των στόχων που έχουν τεθεί για τις κλιματικές αλλαγές.
- Συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος και στην αειφόρο ανάπτυξη μέσω του εκσυγχρονισμού του τομέα ηλεκτρισμού με την κατασκευή μονάδων παραγωγής που θα υιοθετήσουν τις βέλτιστες διαθέσιμες τεχνολογίες.
- Υποστηρίζονται οι προσπάθειες για την επίτευξη υψηλών ρυθμών αύξησης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος.
- Ενισχύεται η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού ,που είναι βασικός πυλώνας ενεργειακής πολιτικής.

- **ΔΕΗ**

Η ΔΕΗ έχει επιχειρήσει σε τέσσερις περιπτώσεις, ως σήμερα, να παραμείνει στη βαλκανική αγορά που θεωρείται και ο ζωτικός της χώρος, αλλά και η προέκταση της ελληνικής χερσαίας αγοράς ηλεκτρικού, αφού αποτελεί διασυνδεδεμένο σύστημα με το εγχώριο ηπειρωτικό συγκρότημα παραγωγής, διανομής και μεταφοράς της ΔΕΗ. Κάποιες άστοχες όμως προσπάθειες κυρίως στην Βουλγαρία, όπως και η περίπλοκη γεωπολιτική κατάσταση δεν τη βοήθησαν να ριζώσει στα Βαλκάνια. Από τις τέσσερις προσπάθειες, οι τρεις έχουν αποτύχει και η τέταρτη στην Αλβανία βρίσκεται σε εξέλιξη.

5.7 Αποτυχίες

Ένα από τα χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτυχίας είναι η διεκδίκηση του λιγνιτικού σταθμού Bodouy Tol στη Βουλγαρία, η ΔΕΗ πλειοδότησε στον διαγωνισμό ιδιωτικοποίησης, αλλά δεν απέκτησε τη μονάδα. Σε αυτό ίσως οφείλεται ο ερασιτεχνικός χειρισμός του τότε προέδρου της ΔΕΗ, ο οποίος είχε αναγάγει την απόκτηση του συγκροτήματος σε μείζον θέμα, χωρίς όμως να υπολογίσει τις σημαντικές τοπικές παραμέτρους, όπως τις πολιτικές αντιπαραθέσεις μεταξύ των βουλγαρικών κομμάτων, την καχυποψία της τοπικής κοινωνίας και το κοντινό ορυχείο τροφοδοσίας που ανήκε σε ύποπτο ιδιώτη.

Άλλη μια απόπειρα επέκτασης αφορούσε τη μονάδα Negotino στα Σκόπια όπου η Sencar, κοινή εταιρία της ΔΕΗ με την αμερικάνικη contour, υπέβαλε έφεση στην απόφαση της τοπικής κυβέρνησης σχετικά με την ιδιωτικοποίηση του σταθμού TEC Negotino, υποστηρίζοντας ότι είχε καταθέσει υψηλότερη προσφορά. Η κυβέρνηση των Σκοπίων ανέδειξε πλειοδύτρια κοινοπραξία τεσσάρων εταιριών (Hatch, Mac Donald, Unit Investment Finance Engineering) με προσφορά ύψους 61,7 εκατ. δολ και την κατασκευή μιας νέας μονάδας 500MW. Σύμφωνα με την εταιρία, η προσφορά της ήταν 68 εκατ. ευρώ και περιλάμβανε την κατασκευή μιας μονάδας 600MW το οποίο όμως κόπηκε λόγω αναπτυξιακού σχεδίου. Η ΔΕΗ υποστήριξε πως «πλήρωσε ακριβά» την όξυνση των διμερών σχέσεων με το γειτονικό κράτος.

Άλλη μια αποτυχημένη απόπειρα της ΔΕΗ, πάλι μέσω της Sencar ήταν στον διαγωνισμό για τα λιγνιτωρυχεία στο Κοσσυφοπέδιο, όπου και η δουλειά χάθηκε

λόγω των γερμανοιταλικών παρεμβάσεων στους Κοσοβάρους. Στην ουσία η Senar θα βοηθούσε στο άνοιγμα της ΔΕΗ στα Βαλκάνια, αλλά δεν είχε κανένα αποτέλεσμα.

- **Συνεργασία με τον Όμιλο Ρέστη στο Μαυροβούνιο**

Ομολογουμένως η προσπάθεια αυτή είναι καλύτερα προετοιμασμένη, λόγω του συνεταιρισμού με τον όμιλο Ρέστη του Βίκτωρα Ρέστη ο οποίος είναι ένας από τους σημαντικότερους στρατηγικούς επενδυτές στο Μαυροβούνιο, διαθέτοντας εκτεταμένη παρουσία τους τομείς των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών της ενέργειας και του Real Estate. Το διοικητικό Συμβούλιο της ΔΕΗ ενέκρινε το μνημόνιο συνεργασίας με τον όμιλο Ρέστη και τη θυγατρική του Golden Energy One Holdings στο Μαυροβούνιο. Η συνεργασία αυτή θα επεκταθεί σε τρεις τομείς:

- Κατασκευή και λειτουργία ενεργειακού συγκροτήματος ορυχείων και λιγνιτικού σταθμού 100-150MW στο Μαυροβούνιο. Η ΔΕΗ έχει εμπειρία στην ανάπτυξη και λειτουργία λιγνιτωρυχείων και λιγνιτικών σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και η Golden Energy διαθέτει άδεια 30 έτους εκμετάλλευσης των λιγνιτορυχιών κόντα στην πόλη Berance όπως και δικαίωμα κατασκευής και λειτουργίας λιγνιτικού σταθμού 100-150MW.
- Κατασκευή έργων Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) στη ΝΑ Ευρώπη. Η Golden Energy διαθέτει μεγάλη εμπειρία από την δραστηριοποίηση της στα Βαλκάνια στον τομέα της ΑΠΕ, σε επίπεδο χρηματοδότησης εξαγορών και στρατηγικού σχεδιασμού, επίσης διαθέτει τεχνογνωσία για τη κατασκευή υδροηλεκτρικών σταθμών, με εγκατεστημένη ισχύ 140MW.
- Συμμετοχή στο διαγωνισμό που διενεργεί η κυβέρνηση του Μαυροβουνίου για τη μερική ιδιωτικοποίηση της κρατικής ΕΡPCG, η οποία είναι ηλεκτρική εταιρία που ασχολείται με τη μεταφορά, διανομή, προμήθεια, παραγωγή και παροχή υπηρεσιών στον τομέα ηλεκτρικής ενέργειας. Η ΕΡPCG έχει σταθμούς ηλεκτρικής ενέργειας συνολικής εγκατεστημένης ισχύς 867MW, δύο μεγάλους και επτά μικρούς υδροηλεκτρικούς σταθμούς συνολικής εγκατεστημένης ισχύς 657MW και ένα μεγάλο λιγνιτικό σταθμό εγκατεστημένης ισχύς 210 MW. Υπάρχει περίπτωση ο όμιλος Ρέστη και η ΔΕΗ να προχωρήσουν στην ίδρυση κοινής εταιρίας και θα εξετάσουν τη δυνατότητα επενδύσεων σε ΑΠΕ στο Μαυροβούνιο όπως και σε

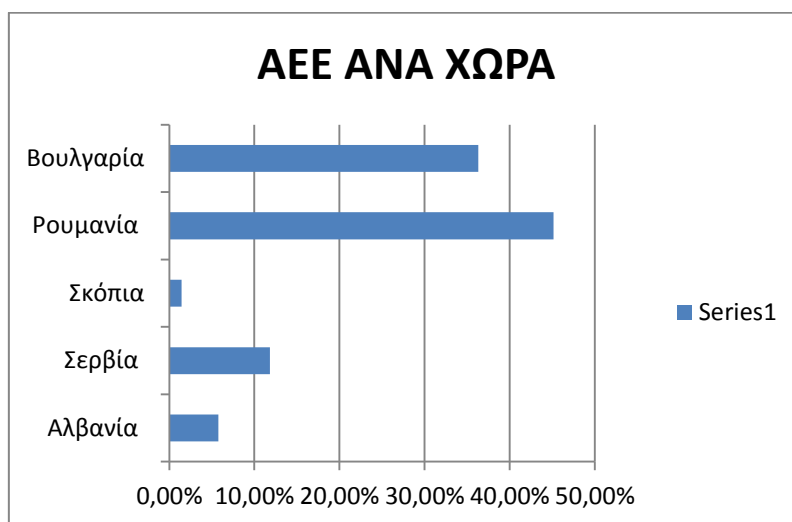
άλλες χώρες της ΝΑ Ευρώπης. Πρόσφατα η ΔΕΗ ενέκρινε και άλλο μνημόνιο με την τράπεζα Κύπρου και Quantum Corporation οι οποίες πρότειναν συνεργασία με σκοπό την ανάπτυξη δύο νέων υδροηλεκτρικών μονάδων στην Republika Srpska, της Βοσνίας Ερζεγοβίνης, ισχύος 50MW και συμμετοχή έως και 50%στο μετοχικό κεφάλαιο νέου υδροηλεκτρικού σταθμού ισχύος 115MW.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΟΙ ΑΜΕΣΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΑΝΑ ΧΩΡΑ

6.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλυθεί το ποσοστό των συνολικών άμεσων επενδύσεων που προέρχονται από την Ελλάδα στα Βαλκάνια. Θα εξεταστεί η συμμετοχή για κάθε βαλκανική χώρα ξεχωριστά και συγκεκριμένα για Βουλγαρία, Σκόπια, Σερβία, Αλβανία, και Ρουμανία, στις οποίες συγκεντρώνεται η μεγαλύτερη δραστηριότητα. Ακόμη θα παρουσιαστούν τα μέτρα που παίρνει η κάθε κυβέρνηση για να προσελκύσει τις ξένες επενδύσεις σε σχέση με αυτά της Ελλάδας.

Στο παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζεται η κατανομή των ελληνικών άμεσων επενδύσεων ανά χώρα Βαλκανίων.

6.2 Οι Άμεσες ξένες επενδύσεις στην Βουλγαρία

Κατά την τελευταία δεκαετία οι ελληνικές επενδύσεις⁴⁷ κατέχουν την τρίτη θέση στη Βουλγαρία με ποσοστό 9,6% (με πρώτες την Ολλανδία και την Αυστρία). Συνολικά ξεπέρασαν κατά πολύ το 1,5 δις ευρώ καταλαμβάνοντας έτσι στην

⁴⁷ Bitzenis, A. (2002). «The Determinants of FDI in Transition Countries; Incentives and Barriers Based on a Questionnaire Research: the Case of Bulgaria», 1989-2000, D. Chioni and G. Petrako, (eds.). International and Monetary Aspects of Transition in SouthEastern Europe, 2:89-144.

Βουλγαρία ποσοστό 10%. Οι επενδύσεις της Ελλάδας στη χώρα αυτή φτάνουν σε ύψος τα 200 εκατ. ευρώ περίπου κατά έτος με υψηλότερες επενδύσεις το 2002. Οι ελληνικές επιχειρήσεις ανέρχονται περίπου σε 1500 και έχουν δημιουργήσει πολλές θέσεις εργασίας. Θεώρησαν πως η Βουλγαρία είναι σημαντική αγορά μιας και ο πληθυσμός φτάνει τα 8.000.000 κατοίκους και τα πρώτα χρόνια τουλάχιστον είχε μηδενικό τοπικό ανταγωνισμό, οπότε και υψηλό προσδοκώμενο μερίδιο αγοράς. Να σημειωθεί ότι η ελληνική επενδυτική δραστηριότητα διαφέρει από τα επίσημα βουλγαρικά στοιχεία, διότι σε αυτά δεν περιλαμβάνονται οι επενδύσεις που προέρχονται από διαθέσιμα κεφάλαια ή προέρχονται από Τρίτη χώρα ή ακόμα και αν προέρχονται από τραπεζικό δανεισμό.

Ακόμη, η ελληνική οικονομική παρουσία στη Βουλγαρία:

- Σύνολο ελληνικών επενδύσεων 1,5 δις ευρώ
- Δημιουργία 100.000 θέσεων εργασίας
- Ετήσια ροής κυμαινόμενου ύψους από κονδύλια τεχνικής βοήθειας
- Αξιόλογη συμμετοχή στα κρατικά έσοδα από εισφορές φορολογία κλπ

Πρέπει να αναφερθεί ότι στους τομείς των υπηρεσιών, υποδομών, εμπορίου και μεταλλευμάτων και κυρίως των τραπεζών, η ελληνική επιχειρηματική παρουσία στη Βουλγαρία είναι ιδιαίτερα δυναμική. Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα που επηρεάζουν την ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα στη Βουλγαρία είναι τα εξής:

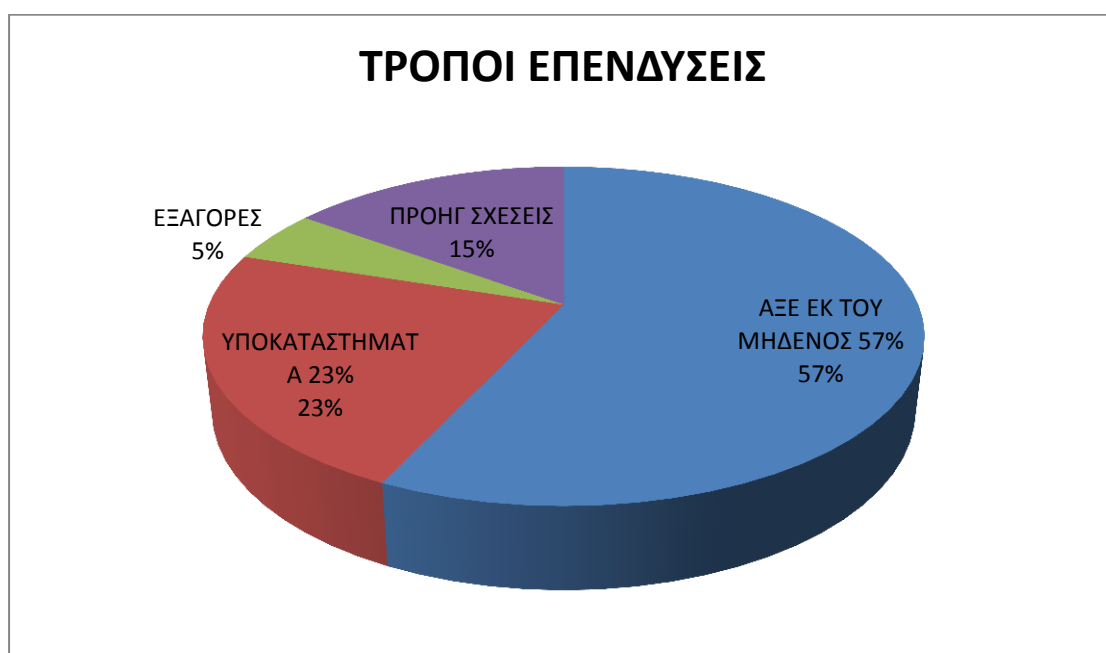
Πλεονεκτήματα:

- Η Βουλγαρία ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
- Η Βουλγαρία βρίσκεται σε καλύτερη κατάσταση σε σχέση με τις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες από άποψη δημοσιονομικών μεγεθών.
- Η εγγύτητα της Ελλάδας διευκολύνει τις μετακινήσεις των επιχειρηματιών.
- Αλλαγές προωθούνται στο υφιστάμενο καθεστώς περί ξένων επενδύσεων.
- Έντονη παρουσία των ελληνικών τραπεζών.
- Φθηνό εργατικό κόστος.
- Εξειδικευμένο προσωπικό στον τομέα νέων τεχνολογιών

Μειονεκτήματα:

- Αργοί ρυθμοί λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης.
- Προβλήματα στο τραπεζικό και δικαστικό σύστημα
- Ελλιπές θεσμικό πλαίσιο
- Διαφθορά στον κρατικό μηχανισμό

Στο παρακάτω διάγραμμα παρατηρούνται οι τρόποι με τους οποίους επενδύουν οι έλληνες επιχειρηματίες στη Βουλγαρία.

6.3 Άμεσες επενδύσεις στην Σερβία

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Σερβικής⁴⁸ Υπηρεσίας Προώθησης Επενδύσεων η Ελλάδα βρίσκεται στη τέταρτη θέση των ξένων επενδυτών στη Σερβία, με ύψος κεφαλαίου που επενδύθηκε να ξεπερνά τα 122,12 εκατ. δολ. Από το 1996 μέχρι σήμερα και πλέον οι ελληνικές επενδύσεις ανέρχονται σε 1,8 δις ευρώ και σημειώνεται η παρουσία 200 περίπου αμιγώς ελληνικών εταιριών και 250

⁴⁸ Labrianidis, L. (1996/97). «The Opening of the Balkan Markets and Consequent Economic Problems in Greece», Modern Greek Studies Yearbook, 12/13: 211-235.

ελληνογιουγκοσλαβικών εταιριών που απασχολούν 25.000 εργαζόμενους. Πρέπει να σημειωθεί πως στα στοιχεία αυτά δεν περιλαμβάνονται επενδύσεις μέσω υπεράκτιων εταιριών και παραχωρήσεις δικαιωμάτων.

Οι κυριότερες ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη Σερβία είναι:

- ΟΤΕ
- Εθνική Τράπεζα
- Alpha Bank
- Τράπεζα Πειραιώς
- Intracom
- Posta Banka
- ΕΛΠΕ
- 3E Coca Cola
- Αθηναϊκή Ζυθοποιία
- ΕΤΕΒΑ
- DEL YUG
- Καζίνο Λουτρακίου
- Τιτάν

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών παρατηρείται μείωση στις εισροές άμεσων ξένων επενδύσεων στη Σερβία με κυριότερες αιτίες την παράλληλη κυκλοφορία δύο νομισμάτων και την απουσία θεσμικών υποδομών για τη διασφάλιση και προώθηση των ξένων επενδύσεων. Φυσικά γίνονται κάποιες προσπάθειες για να προσελκύσει η κυβέρνηση τις ξένες άμεσες επενδύσεις, αλλά η αποτελεσματικότητα τους εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό από κατά το πόσο επιτυχής είναι η υλοποίηση του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων. Ακόμη, λόγω του πολέμου η αγορά της Σερβίας δεν έχει κορεστεί γεγονός που δίνει πολλές υποσχέσεις στο μέλλον.

Η Σερβική κυβέρνηση, σταδιακά με διάφορες κινήσεις προσπαθεί να αποκαταστήσει το πολιτικό και οικονομικό κλίμα της χώρας και με διάφορα κίνητρα που προωθεί δημιουργεί νέες προοπτικές για την ανάπτυξη των ελληνικών εταιριών. Οι Βασικές κινήσεις που επιχειρεί η σερβική κυβέρνηση, είναι οι ευνοϊκές ρυθμίσεις, όπως ο χαμηλός συντελεστής φορολόγησης επιχειρήσεων και η ισότιμη μεταχείριση εγχώριων και ξένων επενδυτών, καθώς και η εισαγωγή μηχανολογικού εξοπλισμού.

Αναφορικά το εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό, χαμηλό εργατικό κόστος, οι χαμηλές λειτουργικές δαπάνες, η δυνατότητα επιχειρηματικής δραστηριοποίησης σε άλλες βαλκανικές χώρες μέσω της Σερβίας, καθώς και η στρατηγική της θέση στο κέντρο των Βαλκανίων είναι συγκριτικό πλεονέκτημα που παρουσιάζει η Σερβία, όπως και τα 46 εκατ. ευρώ που θα διατεθούν από κονδύλια που προβλέπει το Ελληνικό σχέδιο για την ανασυγκρότηση των Βαλκανίων.

Πιο συγκεκριμένα, η Σερβία προσφέρει στους ξένους επενδυτές χαμηλό εργατικό κόστος που βρίσκεται στο 40% του επιπέδου των ανατολικών ευρωπαϊκών κρατών της Ε.Ε φόρο επί των εταιρικών κερδών που είναι 10%, από τους χαμηλότερους στην Ευρώπη, ενώ απαλλάσσει από το φόρο εταιρικών κερδών επενδύσεις που είναι άνω των 7.5 εκατ. ευρώ και 100 εργαζομένων.

6.4 Οι Άμεσες Ελληνικές επενδύσεις στα Σκόπια

Πριν από το 1998 οι άμεσες ξένες επενδύσεις στα Σκόπια⁴⁹ ήταν σχεδόν αμελητέες όμως από το 2001 και μετά η χώρα προσέλκυσε επενδύσεις της τάξεως των 400 εκατ. ευρώ βέβαια η πορεία είχε σκαμπανεβάσματα, όπως το 2002 και το 2003 που οι επενδύσεις ήταν λιγότερες των 100 εκατ. ευρώ, ενώ από το 2006 και μετά υπήρξε νέο επενδυτικό κύμα, λόγω των παραγωγικών επενδύσεων στις ελεύθερες οικονομικές ζώνες της χώρας, αλλά κυρίως λόγω των ιδιωτικοποιήσεων στον ενεργειακό τομέα, που είναι το σημείο που επικεντρώνονται κυρίως στα κυβερνητικά σχέδια των Σκοπίων. Σημειώνεται ακόμη ότι το 2011 οι ΑΞΕ ανήλθαν στα 336 εκατ. ευρώ ενώ το 2010 είχαν ανέλθει στα 160 εκατ. ευρώ.

Ο υψηλός επενδυτικός κίνδυνος στη χώρα αντισταθμίστηκε από τα αποτελέσματα των διαδικασιών ιδιωτικοποιήσεων των στρατηγικών επιχειρήσεων του κρατικού τομέα μόνο το 30% των κρατικών επιχειρήσεων δεν έχει ακόμα ιδιωτικοποιηθεί, ενώ ο φόρος επί των εταιρικών κερδών βρίσκεται στο 15% και η κυβέρνηση έχει ενημερώσει πως θα μειωθεί και άλλο, ώστε να φτάσει το 10%, ακολουθώντας το παράδειγμα της Σερβίας. Ακόμη, υπάρχουν ελεύθερες οικονομικές ζώνες με φοροαπαλλαγή δεκαετών για εταιρικά κέρδη. Σύμφωνα με τη MacInvest

⁴⁹ Επιχειρηματικός οδηγός Σκοπίων 2012-2014

(υπηρεσία για τις ξένες επενδύσεις στα Σκόπια), η χώρα έχει να προσφέρει εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό και χαμηλό εργατικό κόστος.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας των Σκοπίων στο διάστημα 1997-2011 η Ελλάδα επένδυσε συνολικά στη χώρα 390,48 εκατ. ευρώ, ποσοστό 10,7% επί του συνόλου των επενδύσεων που ανέρχονται για το ίδιο διάστημα στα 3,65 δις ευρώ.

Οι κύριοι τομείς που δραστηριοποιούνται οι ελληνικές επιχειρήσεις είναι:

- Ενέργεια-πετρέλαιο
- Τρόφιμα-αναψυκτικά
- Ορυχεία
- Μάρμαρα
- Τράπεζες
- Καπνοβιομηχανίες
- Σύσταση εμπορικών εταιρικών και αντιπροσωπειών

Μόνο οι 40 μεγαλύτερες ελληνικές επιχειρήσεις έχουν επενδύσει αρχικά κεφάλαια άνω των 550 εκατ. ευρώ μη συμπεριλαμβανομένων των επανεπενδεδυμένων κερδών. Αν λοιπόν, υπολογιστούν τα επανεπενδεδυμένα κέρδη αυτών, καθώς και τις επενδύσεις των λοιπών ελληνικών επιχειρήσεων, οι οποίες ξεπερνούν τις 200, όπως και τις μεταβιβάσεις ελληνικών κεφαλαίων μέσω άλλων χωρών, στην πραγματικότητα η Ελλάδα κατέχει την πρώτη θέση στη χώρα, με συνολικό ύψος επενδύσεων 900 εκατ. ευρώ μέχρι 1 δις ευρώ. Ο Mincio Jordanov, αναπληρωτής πρωθυπουργός των Σκοπίων είχε σημειώσει πως το σημαντικότερο παράγοντα ανάπτυξης της χώρας του, τον εκπροσωπούν οι Έλληνες επενδυτές. Στον παρακάτω πίνακα παρατηρούνται οι ΑΞΕ που υλοποιήθηκαν στα Σκόπια κατά χώρα με την Ελλάδα να βρίσκεται στην τρίτη θέση.

Χώρα	% επί του συνόλου ΑΞΕ
Ολλανδία	16,9
Ουγγαρία	16,6
Ελλάδα	15,2

Αυστρία	9,4
Ελβετία	6,6
Σλοβενία	6,5
Ηνωμένο Βασίλειο	4,0
Γερμανία	3,4
Λουξεμβούργο	2,8
Σερβία	2,6
Λοιπές χώρες	16,0

Πίνακας: Προέλευση ΑΞΕ ανά χώρα

6.5 Οι Άμεσες ελληνικές επενδύσεις στην Αλβανία

Από τις πρώτες χώρες που επένδυσαν στην Αλβανία⁵⁰ στις αρχές του 90 είναι η Ελλάδα, που θεωρείται από τους πλέον σημαντικότερους ξένους επενδυτές στην χώρα, κατέχοντας την πρώτη θέση στις άμεσες ξένες επενδύσεις. Σύμφωνα με τα στοιχεία του γραφείου Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων (ΟΕΥ) της ελληνικής πρεσβείας στα Τίρανα, ένα σημαντικό ποσοστό που κυμαίνεται από 26% έως και 28% των ξένων επενδυτών στην Αλβανία προέρχεται από την Ελλάδα. Ακόμη προκύπτει από στατιστικά στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας της Αλβανίας ότι το 2008 και το 2009 υπήρξε σημαντική μείωση της τάξεως του 10% και 3.3% αντίστοιχα των ελληνικών άμεσων επενδύσεων στην Αλβανία σε σχέση με τα προηγούμενα έτη . Το 2009 το μερίδιο ελληνικών ΑΞΕ στη Βαλκανική χώρα διαμορφώθηκε στο 30,50%κ και η αξία τους ήταν 671 εκατ ευρώ, το 2010 όμως οι Ελληνικές ΑΞΕ αυξήθηκαν κατά 7.9%σε σχέση με το 2009 χωρίς όμως να καταφέρουν να φτάσουν στα επίπεδα 2007.

Το μερίδιο των ελληνικών άμεσων επενδύσεων το 2010, διαμορφώθηκε στο 27,42% επί του συνόλου των ΑΞΕ. Από το 2007 που ήταν 42,48%υπάρχει μείωση, η οποία οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αύξηση των συνολικών ΑΞΕ στην Αλβανία, οι οποίες το 2010 ήταν αυξημένες κατά 45% περίπου σε σχέση με το 2007. Για

⁵⁰ α) Petrakos, C.G. (1997). «The Regional Structure of Albania, Bulgaria and Greece: Implications for Cross-Border Cooperation and Development», European Urban and Regional Studies, 4(3):195-209, β) Επιχειρηματικός οδηγός Αλβανίας 2011-2013

παράδειγμα η Ιταλία είχε μερίδιο στις άμεσες ξένες επενδύσεις το 2007 11,74% το 2008 15,59% το 2009 15,67% το 2010 15,19%. Επίσης, η Αυστρία με μερίδιο 8,10% το 2007 ανέβηκε στο 9,12% το 2008 στο 9,49% και στο 13,71 το 2010 ενώ παράλληλα ο Καναδάς είχε μερίδιο 0,006% το 2007, έφτασε το 2010 στο 10,61%.

Οι ελληνικές επενδύσεις στην Αλβανία αφορούν κυρίως τον τραπεζικό τομέα, τις τηλεπικοινωνίες, υπηρεσίες υγείας, κατασκευές, πληροφορική, καύσιμα, λογιστικές, συμβουλευτικές υπηρεσίες, κλάδος τροφίμων κ.α. Με βάση τους εκπροσώπους της Alb Invest, η Αλβανία διψά για επενδύσεις στην ενέργεια, έναν τομέα όπου η χώρα δεν εξελίσσει, λόγω της πλήρους ενεργειακής εξάρτησης από τους υδροηλεκτρικούς σταθμούς, αλλά και τις έντονες αλλαγές του καιρού. Σύμφωνα με την έκθεση συμπερασμάτων ανά χώρα, της έρευνας του Συνδέσμου Ελλήνων Βιομηχάνων Βορείου Ελλάδος για το περιβάλλον διεθνοποίησης για την Ελλάδα και τις βαλκανικές χώρες, το κύριο πλεονέκτημα για την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων στην Αλβανία αποτελεί χαμηλό εργατικό κόστος. Παρακάτω θα αποτυπωθούν τα πλεονεκτήματα αλλά και τα μειονεκτήματα που επηρεάζουν την ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα:

Πλεονεκτήματα:

- Επενδύσεις στα οδικά δίκτυα.
- Υψηλό ποσοστό πληθυσμού νεαρής ηλικίας.
- Αφθονία φυσικών πόρων όπως χαλκός, σίδηρος, κάρβουνο, αέριο, πετρέλαιο και χρώμιο.
- Βελτίωση του επενδυτικού κλίματος τα τελευταία χρόνια.
- Έλλειψη εγχώριων βιομηχανικών προϊόντων.
- Επιδότηση για παραγωγικές μονάδες.
- Θέση της χώρας που ενώνει τις αγορές με την Ευρώπη.

Μειονεκτήματα:

- Έλλειψη υποδομών ενέργειας και μεταφορών
- Ανεπάρκεια του δικαστικού συστήματος
- Κυβερνητική διαφθορά στις διαδικασίες εισφορών και χορήγησης αδειών
- Υψηλοί φόροι σε σχέση με το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών

- Ο προβληματικός ενεργειακός τομέας απειλεί τη συνεχιζόμενη ανάπτυξη

6.6 Οι Άμεσες Ελληνικές επενδύσεις στην Ρουμανία

Η Ρουμανία⁵¹ σημείωσε σημαντική πρόοδο στην προσπάθεια της να καταστεί μια λειτουργική οικονομία της αγοράς και η προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων έγινε ευκολότερη και πιο αποδοτική. Σημαντικό ρόλο στην πρόοδο αυτή έπαιξε και η προσπάθεια της Ρουμανικής κυβέρνησης για την καταπολέμηση της διαφθοράς και η μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος, κριτήρια που αποτέλεσαν προϋπόθεση για την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Ελλάδα κατέχει την Πέμπτη θέση μεταξύ των ξένων επενδυτών στη Ρουμανία, συμφωνία με τα επίσημα ρουμανικά στοιχεία, με επενδυμένο κεφάλαιο ύψους 3 δις ευρώ στο σύνολο και με 800 περίπου ενεργές επιχειρήσεις.

	Εκατομμύρια Ευρώ	%επί του συνόλου ΑΞΕ
Αυστρία	9.161	21,4
Κάτω χώρες	6.988	16,3
Γερμανία	5.020	11,7
Γαλλία	3.759	8,8
Ελλάδα	3.192	7,5
Ιταλία	2.617	6,1
Άλλες	9.842	23,1

Στην αύξηση των κεφαλαίων βοήθησε η εξαγορά μετοχών από τη Eurobank της Bank Post και η εξαγορά πλειοψηφίας μετοχών από την Εθνική Τράπεζα της Banka Romaneska. Επίσης, υπογράφηκε η σύμβαση εξαγοράς του 57,13% της Mind Bank από την ΑΤΕ. Σύμφωνα με τα στοιχεία της κεντρικής τράπεζας της Ρουμανίας, ο ελληνικός τραπεζικός τομέας κατέχει τη δεύτερη θέση με 15,4% μετά την Αυστρία, μεταξύ των ξένων επενδυτών στον εν λόγω τομέα. Στο παρακάτω διάγραμμα που

⁵¹ Iammarino, S., and Pitelis, C. (2000). «Foreign Direct Investment and "Less Favoured Regions": Greek FDI in Bulgaria and Romania», *Global Business Review*, 1(2):155-171.

ακολουθεί αποτυπώνεται η κατανομή των ελληνικών άμεσων επενδύσεων στη Ρουμανία ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.

Διάγραμμα: Κατανομή ΕΑΕ ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

Για την επιτυχή πορεία των ελληνικών επιχειρήσεων στη Ρουμανία ευθύνονται:

- Η εμπειρία
- Η εκπαίδευση προσωπικού
- Οι Δεξιότητες
- Η ανάδειξη των ικανοτήτων

Ακόμη για τη δραστηριοποίηση των ελληνικών επιχειρήσεων στη χώρα ισχύουν τα ακόλουθα:

- Για την πραγματοποίηση προσλήψεων βασικό κίνητρο αποτελεί το φθινό κόστος προσλήψεων, κυρίως νέων εργαζομένων.
- Το 56% των ελληνικών επιχειρήσεων στη Ρουμανία απασχολεί άνω των 31% των εργαζομένων
- Ανεξάρτητα από το μέγεθος της επιχείρησης, η πρόσληψη εργαζομένων, στην πλειοψηφία των επιχειρήσεων γίνεται από τον διευθυντή της εταιρίας.

Τέλος θα πρέπει να αναφερθεί ότι μετά την πλήρη ένταξη της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας στην Ε.Ε, η Ελλάδα για πρώτη φορά αποκτά κοινά χερσαία σύνορα με την Ε.Ε, με αποτέλεσμα να έρχεται πιο κοντά στην ενωμένη Ευρώπη. Με τη μείωση του κόστους και των γραφειοκρατικών διαδικασιών η έξοδος των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην αγορά της Ρουμανίας γίνεται ευκολότερη. Επιπλέον, η χρηματοδότηση από την Ε.Ε, η οποία αθροιστικά ανήλθε στα 19,6 δις

ευρώ δημιουργεί ευκαιρίες για τις ελληνικές κατασκευαστικές εταιρίες . Πάνω από 10 κατασκευαστικές ήδη εκτελούν έργα στη Ρουμανία και αναμένεται πως θα διεκδικήσουν την ανάληψη μεγάλων έργων όπως λιμάνια, αεροδρόμια αυτοκινητόδρομοι κτλ.

6.7 Μειονεκτήματα της Ελλάδας ως προς την προσέλκυση ΑΞΕ

Είναι γεγονός ότι τα πλεονεκτήματα που επιφέρουν οι ΑΞΕ σε μια χώρα είναι πολλά για την χώρα υποδοχής. Τα τελευταία χρόνια στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης⁵² οι τοποθετήσεις των ΑΞΕ προσδιορίζονται από τον ανταγωνισμό σε μεγάλο βαθμό. Αρχικά, τα κεφάλαια τοποθετούνται από τη μια χώρα σε κάποια άλλη, για τον λόγο αυτό η πρώτη διαθέτει περισσότερα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα έναντι της δεύτερης. Κατά συνέπεια έχοντας ως δεδομένο το πρόβλημα της Ελλάδας προκύπτει το ερώτημα γιατί σαν χώρα η Ελλάδα δεν είναι ανταγωνιστική. Οι λόγοι σχετίζονται με πολλές πλευρές της οικονομίας και της πολιτικής των κυβερνήσεων, όσο και με τα ζητήματα νοοτροπίας της χώρας. Συγκεκριμένα, ο ξένος επενδυτής προκειμένου να προβεί σε μια επένδυση στην Ελλάδα θα πρέπει να αντιμετωπίσει μια μεγάλη σειρά εμποδίων και κυρίως αυτά της γραφειοκρατίας. Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη της παγκόσμιας τράπεζας “Doing Business” η Ελλάδα κατέχει την 152^η θέση παγκοσμίως σε σύνολο 189 χωρών ως προς τις διαδικασίες για την έναρξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας καθώς και για την έναρξη μιας επιχείρησης στην Ελλάδα απαιτούνται δεκαπέντε διαδικαστικά στάδια, ενώ σε άλλες χώρες απαιτούνται μόνο επτά. Επιπλέον, σύμφωνα με το δείκτη διαφθοράς της Διεθνούς Διαφάνειας (Transparency-International) όπου το 2007 η Ελλάδα βρισκόταν στη τέταρτη χειρότερη θέση στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετά την Πολωνία, τη Βουλγαρία, και τη Ρουμανία. Ακόμη σύμφωνα, με το φορολογικό καθεστώς που ισχύει στην Ελλάδα μια υψηλή φορολογία αποτελεί σοβαρό εμπόδιο, καθώς και η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος. Έχοντας σαν δεδομένο ότι το 70%-με 80% των εισροών ΑΞΕ σε μια χώρα γίνεται μέσω εξαγορών και

⁵² Labrianidis, L. (1997) «The Openness of the Greek Enterprises in the Balkans May Lead in Undermining of the Economic Development of Greece», Survey of Political Science, 9 (April): 65-101.

συγκωνεύσεων, ενώ η ίδρυση επιχειρήσεων σε ξένες χώρες δε συνηθίζεται, ακόμη ένα σοβαρό πρόβλημα αποτελεί και η έλλειψη σοβαρών ιδιωτικοποιήσεων.

Ένα ακόμη σοβαρό πρόβλημα⁵³, είναι το νομικό και δικαστικό σύστημα της Ελλάδας που είναι ανεπαρκές και αρκετά δαπανηρό σε σχέση με τις άλλες χώρες. Ακόμη όσο αφορά το κομμάτι του τουρισμού η Ελλάδα δεν έχει προχωρήσει σε συγκεκριμένες θεσμικές αλλαγές και έτσι δεν υπάρχουν οι κατάλληλες υποδομές, με σκοπό να κατευθυνθούν τα κεφάλαια τους την Ελλάδα. Ακόμη, η χώρα δεν προσφέρει άμεση εύκολη πρόσβαση όσο αφορά της αγορές της Δυτικής Ευρώπης όπως ισχύει σε άλλες χώρες όπως τη Σλοβακία και τη Σλοβενία πράγμα που την δεν τη καθιστά πρόσφορη για επενδύσεις του ενδοκλαδικού εμπορίου. Ακόμη η ύπαρξη έντονων τοπικών αντιδράσεων μέσα από διαφόρων ειδών πρόσφυγες έχουν σαν αποτέλεσμα τη καθυστέρηση στην υλοποίηση επενδύσεων. Τέλος, ένας ειδικότερος και άμεσος λόγος για την έλλειψη Α.Ξ.Ε στην Ελλάδα αποτελεί ο κρατικός παρεμβατισμός, η περιορισμένη διείσδυση νέων τεχνολογιών, οι χαμηλές επενδύσεις σε έρευνα και ανάπτυξη καθώς και η χαμηλή παραγωγικότητα του εγχώριου εργατικού δυναμικού και το μικρό μέγεθος της αγοράς.

6.8 Ύφεση ΑΞΕ στην Ελλάδα και Τρόποι Ανάκαμψης

Σημαντική μείωση εμφάνισαν, κατά τη διάρκεια του 2015, οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα, σύμφωνα με στοιχεία της Ernst & Young (EY)⁵⁴, «Σε μία χρονιά κατά την οποία οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ευρώπη έφθασαν σε ιστορικά υψηλά επίπεδα, τα διαθέσιμα στοιχεία για την Ελλάδα είναι πράγματι απογοητευτικά» δήλωσε, ο επικεφαλής του τμήματος χρηματοοικονομικών συμβούλων της EY στην Ελλάδα, Τάσος Ιωσηφίδης. Η εξέλιξη αυτή, σύμφωνα με τον ίδιο, δεν αποτελεί έκπληξη, αν αναλογισθεί κανείς την αβεβαιότητα που επικράτησε το 2015. «Υπάρχει πολύ δρόμος για να διανυθεί ακόμη, ώστε να αναστραφεί η εικόνα αυτή» σημειώνει. Ο κ. Ιωσηφίδης εκτιμά ότι η ολοκλήρωση της αξιολόγησης των θεσμών, είναι σίγουρο ότι σταδιακά θα έχει θετικό αντίκτυπο, σε συνδυασμό με την επιτάχυνση των ιδιωτικοποιήσεων (Ελληνικό, λιμάνια,

⁵³ Labrianidis, L. (1996/97). «The Opening of the Balkan Markets and Consequent Economic Problems in Greece», *Modern Greek Studies Yearbook*, 12/13: 211-235.

⁵⁴ "ΕΥ: Σημαντική μείωση των άμεσων ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα", <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1125214/ey-simantiki-meiosi-ton-ameson-ksenon-ependuseon-stin-ellada>, δημοσιεύθηκε 07/07/2016

Αστέρας, ΤΡΑΙΝΟΣΕ, κλπ.), καθώς και την πιο ενεργή αντιμετώπιση των κόκκινων δανείων.

- **Σε ιστορικό υψηλό οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ευρώπη**

Σε ιστορικά υψηλά επίπεδα κινήθηκαν οι άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) στην Ευρώπη το 2015, καθώς έφθασαν τις 5.083, καταγράφοντας αύξηση 14% σε ετήσια βάση και οδηγώντας στη δημιουργία 217.666 νέων θέσεων εργασίας (17%). Η δυτική Ευρώπη εξακολουθεί να παραμένει ο πιο ελκυστικός προορισμός στην Ευρώπη, αντιπροσωπεύοντας το 77% του συνολικού αριθμού των επενδύσεων. Το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία και η Γαλλία αντιπροσωπεύουν αθροιστικά το 51% του συνολικού αριθμού των ξένων επενδύσεων στην Ευρώπη. Η Πολωνία και η Ρωσία είχαν την καλύτερη απόδοση στην αύξηση των επενδύσεων συνολικά, με το μερίδιο αγοράς τους να αυξάνεται κατά 61% και 60% αντίστοιχα, σε σχέση με πέρυσι. Η Ολλανδία, η οποία είναι πέμπτη μεταξύ των πρώτων 10, ανεβαίνοντας μία θέση στην κατάταξη, κατέγραψε αύξηση 47% το 2015. Όσον αφορά στη δημιουργία θέσεων εργασίας, οι μισές (50%) από το σύνολο των θέσεων εργασίας που δημιουργήσαν οι άμεσες επενδύσεις καταγράφηκαν στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη, όπου το 69% των συνολικών επενδύσεων έλαβε χώρα στον τομέα της παραγωγής και της μεταποίησης. Αξιοσημείωτη είναι και η συνεχιζόμενη ελκυστικότητα της ευρύτερης περιοχής του Λονδίνου ως πρώτης επιλογής στην Ευρώπη για επενδύσεις. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι η έρευνα διεξήχθη πριν από την πραγματοποίηση του Βρετανικού δημοψηφίσματος, το αποτέλεσμα του οποίου έχει δημιουργήσει ερωτηματικά για την πορεία των επενδύσεων τα αμέσως επόμενα χρόνια. Παρά τη θετική εικόνα, οι γεωπολιτικές και μακροοικονομικές προκλήσεις επηρεάζουν αρνητικά την ψυχολογία των επενδυτών. Μεταξύ των 1.469 στελεχών που συμμετείχαν στην έρευνα παγκοσμίως, μόνο το 22% σχεδιάζει να επεκτείνει τις ευρωπαϊκές του δραστηριότητες στο άμεσο μέλλον, ποσοστό μειωμένο σε σχέση με το 32% πέρυσι.

Αντίθετα, στην Ελλάδα επικράτησε επενδυτική ξηρασία. Σύμφωνα με στοιχεία που παρουσίασε πρόσφατα η «Κ⁵⁵» και περιλαμβάνονται σε σχετική ετήσια έκθεση για την παγκόσμια επενδυτική δραστηριότητα από τη UNCTAD, τη σχετική

⁵⁵ “Βροχή οι άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ευρώπη, «ξηρασία» στην Ελλάδα”, <http://www.kathimerini.gr/866684/article/oikonomia/epixeirhseis/vroxh-oi-ameses-3enes-ependyseis-sthn-eyrwph-3hrasia-sthn-ellada>, δημοσιεύθηκε 08/07/2016

υπηρεσία εμπορίου του ΟΗΕ, κατά το 2015 στην Ελλάδα καταγράφηκαν αποεπενδύσεις της τάξεως των 289 εκατ. ευρώ, δηλαδή οι εκροές ξένων κεφαλαίων ήταν μεγαλύτερες από τις εισροές. Έτσι, το 2015 αποδείχθηκε το χειρότερο έτος των τελευταίων έξι χρόνων, ακόμα και σε σχέση με το 2010, όταν δηλαδή η χώρα εντάχθηκε στον μηχανισμό στήριξης και υπέγραψε το πρώτο μνημόνιο.

- **Τρόποι Ανάκαμψης ΑΞΕ**

«Χαμηλές πτήσεις» για τις άμεσες ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα το 2016, οι οποίες υποχώρησαν σε χαμηλό δύο ετών. Σύμφωνα με την ενδιάμεση έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος, οι άμεσες ξένες επενδύσεις ανήλθαν σε 1,8 δισ. ευρώ στο 9μηνο, κινούμενες δηλαδή, περίπου στα επίπεδα του 2014. Το μεγαλύτερο μέρος των επενδύσεων προήλθε από τα τραπεζικά deals, ύψους 415 εκατ. ευρώ, όπως η πώληση στη γερμανική Ergo International του ποσοστού που κατείχε η Πειραιώς στην ΑΤΕ Ασφαλιστική έναντι 90 εκατ. ευρώ, αλλά και η πώληση του 80% της συμμετοχής της Eurobank στην Eurolife ERB Insurance Group A.E. Συμμετοχών, ποσοστό που περιήλθε στον έλεγχο των Fairfax Financial Holdings Limited και OMERS Administration Corporation (μέσω της Costa Luxembourg Sarl) έναντι 325 εκατ. Ευρώ.

Άλλες επιχειρηματικές συμφωνίες που προσμετρήθηκαν φέτος στις ξένες επενδύσεις ήταν η εξαγορά του 51% του ΟΛΠ από την Cosco έναντι 280 εκατ. ευρώ και η εξαγορά του 90% του Αστήρ Παλλάς Βουλιαγμένης από την Apollo Investment Holdings έναντι 393,1 εκατ. ευρώ. Μάλιστα και για το 2017 η ΤτΕ θεωρεί ότι οι επενδύσεις θα εξακολουθούν να έχουν δεύτερο ρόλο στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας (πρώτος παραμένει η κατανάλωση) ωστόσο προειδοποιεί πως η άνοδος τους θα εξαρτηθεί από μια σειρά παραγόντων, όπως η πρόοδος των μεταρρυθμίσεων και δη των ιδιωτικοποιήσεων, η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στην ελληνική οικονομία, η βελτίωση του επιχειρηματικού κλίματος και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας.

Εάν εκπληρωθούν αυτές οι προϋποθέσεις, η εμπιστοσύνη⁵⁶ συνεχίσει να αποκαθίσταται και συνεχιστεί η σταδιακή χαλάρωση των capital controls στον απόηχο και μίας ενδεχόμενης ένταξης της Ελλάδας στο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ, τότε, σύμφωνα με την ΤτΕ, θα υποστηριχθεί και η ανάκαμψη των επενδύσεων. Για όλα αυτά, όμως, είναι απαραίτητη η αύξηση του δανεισμού και

Πίνακας IV.9 Μακροοικονομικές προβλέψεις για την Ελλάδα

(ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

	2015	2016	2017	2018	2019
ΑΕΠ (σταθερές τιμές)	-0,2	0,1	2,5	3,0	3,0
Ιδιωτική κατανάλωση	-0,2	-0,8	1,3	1,7	1,7
Δημόσια κατανάλωση	0,0	1,8	1,1	0,0	1,9
Επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου	-0,3	2,3	10,2	12,2	9,3
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	3,4	-4,3	3,2	4,2	4,3
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	0,3	-3,5	2,8	3,1	3,5
Αποθέματα	-1,0	0,2	0,1	0,0	0,0
ΕνΔΤΚ	-1,1	0,1	1,1	1,0	1,2
ΕνΔΤΚ χωρίς την ενέργεια	0,2	0,6	0,6	0,8	1,1
Απασχόληση	2,1	2,0	2,1	2,2	2,2
Ανεργία (% του εργατικού δυναμικού)	24,9	23,5	22,0	20,5	19,0
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (% του ΑΕΠ)	0,1	0,5	0,7	0,3	0,2

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ και Τράπεζα της Ελλάδος.

η χρηματοδότηση από τα διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (EBRD).

Πέραν τούτων όμως η έκθεση της κεντρικής τράπεζας υπογραμμίζει ότι εξακολουθούν να υπάρχουν δομικά προβλήματα στην ελληνική οικονομία, όπως η γραφειοκρατία και το «βαθύ» πελατειακό σύστημα, ειδικά στην τοπική αυτοδιοίκηση, που δεν επιτρέπουν την προσέλκυση των επενδύσεων.

Για το λόγο αυτό, η ΤτΕ προτρέπει σε επιτάχυνση των μεταρρυθμίσεων, εξάλειψη των παραπάνω αντικινήτρων και αύξηση της ρευστότητας στην ελληνική

⁵⁶ " ΤτΕ: Έτσι θα «απογειωθούν» οι ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα", <http://www.protothema.gr/economy/article/638121/tte-etsi-tha-apogeiouthoun-oi-xenes-ependuseis-stin-ellada/>, δημοσιεύθηκε 18/12/2016

αγορά. Η τελευταία μπορεί να επιτευχθεί, όπως αναφέρει, μόνο με την αντιμετώπιση των μη εξυπηρετούμενων δανείων των τραπεζών, έτσι ώστε να επανέλθει ο τραπεζικός δανεισμός σε φυσιολογικά επίπεδα

Συμπεράσματα

Στα προηγούμενα κεφάλαια αναλύθηκε η δραστηριότητα των ελληνικών επενδύσεων στα Βαλκάνια, ως προς τον κλάδο στον οποίο ανήκει η επιχείρηση, αλλά και ως προς τη χώρα υποδοχής. Αναμφίβολα οι Βαλκανικές χώρες αποτέλεσαν από την αρχή πόλο έλξης ελληνικών επενδύσεων και συνέβαλλαν να αναπτυχθεί η ελληνική οικονομία, όπως και να διεθνοποιηθούν πολλές ελληνικές επιχειρήσεις. Ακόμη, οι άμεσες ξένες επενδύσεις είχαν οικονομικό αντίκτυπο και στις χώρες υποδοχής. Οι συνθήκες που ευνοούν την πραγματοποίηση ξένων επενδύσεων έχουν βελτιωθεί αρκετά, όπως για παράδειγμα σε πολλές βαλκανικές χώρες έχει μειωθεί το νομικό πλαίσιο που διέπει τις σχέσεις μεταξύ του κράτους και των επιχειρήσεων. Η αλήθεια είναι πως οι χώρες αυτές των Βαλκανίων έχουν προσπαθήσει πολύ για τη βελτίωση των οικονομιών τους και την εναρμόνιση τους με κάποια διεθνή πρότυπα ώστε να προσελκύουν άμεσες ξένες επενδύσεις αλλά και να βελτιωθούν οι ίδιες.

Αξίζει να σημειωθεί τα πράγματα πλέον έχουν αλλάξει σε σχέση με τα τελευταία χρόνια που ξεκίνησαν οι πρώτες επενδύσεις. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι στα Βαλκάνια έχουν εσέλθει και πολλές πολυεθνικές από τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες διεκδικώντας και αυτές μερίδιο αγοράς και κερδών ενώ παράλληλα και οι εγχώριες επιχειρήσεις έχουν αρχίσει να δραστηριοποιούνται σε μεγάλο βαθμό. Είναι φυσικό να αυξηθεί ο εγχώριος ανταγωνισμός στο εσωτερικό των χωρών αυτών. Συνοπτικά, αναλύονται οι λόγοι αποτυχίας των πολύ μικρών επιχειρήσεων στα Βαλκάνια.

- Από τις εγγεγραμμένες ελληνικές επιχειρήσεις στα Βαλκάνια, μόνο το ένα τρίτο είναι ενεργό και αυτό διότι οι Έλληνες επιχειρηματίες χωρίς να έχουν κάποια προηγούμενη εμπειρία στις οικονομικές δραστηριότητες στα Βαλκάνια, θέλησαν γρήγορο και εύκολο κέρδος χρησιμοποιώντας περιορισμένο κεφάλαιο αλλά συνειδητοποίησαν πως δεν έχουν πιθανότητα να δημιουργήσουν μια επιχείρηση με τις βλέψεις αυτές.
- Η δωροδοκία, η γραφειοκρατία η διαφθορά και ο μεγάλος επιχειρηματικός κίνδυνος είναι μερικοί από τους λόγους που ανάγκασαν πολλές ελληνικές επιχειρήσεις να κλείσουν και να επιστρέψουν στην Ελλάδα παρά την εξοικείωση τους με αυτά εμπόδια.

- Αρκετές κοινοπραξίες οδηγήθηκαν σε αποτυχία, λόγω της ανικανότητας για συνεργασία με τοπικούς επενδυτές.
- Το χαμηλό κατακεφαλήν εισόδημα που είχε ως αποτέλεσμα τη χαμηλή κατά κεφαλήν κατανάλωση επιδείνωσε τα κέρδη και τα εισοδήματα των επιχειρήσεων.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί πως η κρίση έπληξε ιδιαίτερα τις χώρες των Βαλκανίων και καθυστερεί το πρόγραμμα ανάπτυξης τους, παρά τις προσπάθειες τους για βελτίωση των οικονομικών στοιχείων και την προσέλκυση ξένων επενδύσεων και αυτό γιατί ήτα πιο ευάλωτες από τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες και κυρίως τα μέλη της Ε.Ε.

Φυσικά αυτό θα είχε συνέπεια να επηρεαστούν και οι επιχειρήσεις που είχα ήδη εγκατασταθεί στις χώρες αυτές. Αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι τα τότε προνομιούχα στελέχη ελληνικής καταγωγής που είχαν μεταναστεύσει πριν την κρίση από τα Βαλκάνια, πλέον αναζητούν επαγγελματική θέση πίσω από την Ελλάδα. Ακόμη, αξίζει να σημειωθεί ότι παρόλες τις δυσκολίες που έφερε η οικονομική κρίση στα Βαλκάνια δεν παύει να είναι πόλος έλξης των ελληνικών επενδύσεων.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

1. Γραφείο Ο.Ε.Υ Σκοπίων (2013) Ενημερωτικό σημείωμα για την οικονομία της ΠΓΔΜ για το έτος 2012
2. Επιχειρηματικός οδηγός Αλβανίας 2011-2013
3. Επιχειρηματικός οδηγός Βουλγαρίας 2013-2014
4. Επιχειρηματικός οδηγός Σκοπίων 2012-2014
5. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1994) « Ανταγωνιστικότητα και συνοχή : οι τάσεις στις περιφερειακές». Πέμπτη περιοδική έκθεση για την κοινωνική και οικονομική κατάσταση, και την ανάπτυξη των περιφερειών της κοινότητας.
6. Καραφωτάκης Ε. «Οι βαλκανικές οικονομίες στο πρώτο στάδιο μετάβασης», 1990-1996. Αθήνα: εκδόσεις Κριτική, 1999
7. Κυρκίλης, Δ Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στα Βαλκάνια Εκδόσεις Κριτική 2007
8. Λιαργκόβας Π., 2007, «Ξένες Άμεσες Επενδύσεις και ανταγωνιστικότητα: η εμπειρία της Ελλάδας και άλλων Ευρωπαϊκών χωρών», εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα
9. Μελάς Κ. και Πολλάλης Ι. (2005) Παγκοσμιοποίηση και Πολυεθνικές επιχειρήσεις, εκδόσεις Παπαζήση
10. Μπαμπανάσης Σ. «Ιδιομορφίες της ανάπτυξης στη Ν Ευρώπη», Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα, 1985
11. Μπιτζένης Α.. «Η Δυναμική των βαλκανικών αγορών και η μετάβαση των χωρών της ανατολικής Ευρώπης στην οικονομία της αγοράς». Τόμος Α΄. Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα 2003
12. Μητσιόπουλος Γ. (2002) Χρηματιστηριακές κρίσεις και επενδυτικά εργαλεία, εκδόσεις Σταμούλη
13. Μίλης Η(2008) Η πορεία των ελληνικών τραπεζών και ο ρόλος στα Βαλκάνια Τράπεζα Πειραιώς.
14. Μπιτζένης, Α. (2003a). «Η Δυναμική των Βαλκανικών Αγορών & Η Μετάβαση των Χωρών της Ανατολικής Ευρώπης στην Οικονομία της Αγοράς», Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλης.

15. Μπιτζένης, Α. (2003, β'). «Η Δυναμική των Βαλκανικών Αγορών & Η Μετάβαση των Χωρών της Ανατολικής Ευρώπης στην Οικονομία της Αγοράς», Τόμος 2, Αθήνα, Εκδόσεις Σταμούλης.
16. Ζωμάς Δ., 2006, «*Η Πορεία των άμεσων ξένων επενδύσεων στη Βουλγαρία το 1^ο τρίμηνο του 2005*». Πρεσβεία της Ελλάδος στη Σόφια, ενημερωτικό δελτίο Νο1. Ιανουάριος 2006. Προσπελάστηκε 26.11.2016 από:
http://www.eurocapital.bg/download/embassy/2006_01_BULLETIN.pdf
17. Παλάσκας, Θ., Πεχλιβάνος, Λ., Στοφόρος, Χ., 2004, «Η Ελλάδα στη Διεθνή Αγορά Επενδύσεων», εκδόσεις IOBE, Αθήνα
18. Παπαγεωργίου Π., Χιόνης Δ., (2003), «Διεθνής Επιχειρηματική Δραστηριότητα και Οργανισμοί», Αθήνα, Εκδόσεις Σταμούλη Α.Ε», Α.Θ Σταμούλης Ρουμελιώτης, Π., (1978), «Πολυεθνικές»
19. Παπαδάκης Β.Μ. (2007) Στρατηγική των Επιχειρήσεων: Ελληνική και Διεθνής εμπειρία, εκδόσεις Ε. Μπένου
20. Παπαθωμά, Κ. (2011), «ΑΞΕ,: Προσδιοριστικοί παράγοντες, συναλλαγματικές ισοτιμίες και πολυεθνικές επιχειρήσεις», Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, ΕΑΠ
21. Πολυχρονόπουλος, Γ. Κόρρες Γ., (2003), «Βασικές αρχές οικονομίας και διοίκησης», Α.Θ Σταμούλης
22. Ρουμελιώτης Π, Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και Τιμές Μεταβίβασης στην Ελλάδα, Αθηνά, 1999
23. Ρουμελιώτης, Π., (1978), «Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και υπερκοστολογήσεις - υποκοστολογήσεις στην Ελλάδα», Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση ΑΕΒΕ
24. Σιώμκος Ι.Γ, 2013 «Στρατηγικό Μάρκετινγκ» 2^η έκδοση, Αθήνα, εκδόσεις Α.Θ Σταμούλης
25. Στεργίου Λ (2008), Η παγκοσμιοποίηση της Ελληνικής Οικονομίας (Καθημερινή) 2008
26. Συριόπουλος Κ. (1999) Διεθνείς Κεφαλαιαγορές: Θεωρία & Ανάλυση, Α' τόμος, εκδόσεις Ανικούλα
27. Γάλλιος Κ (2012) Η περίπτωση Αλβανίας strategy reports

Ξένη Βιβλιογραφία

1. Bitzenis, A. (2002). «The Determinants of FDI in Transition Countries; Incentives and Barriers Based on a Questionnaire Research: the Case of Bulgaria», 1989-2000, in: D. Chioni and G. Petrako, (eds.). International and Monetary Aspects of Transition in SouthEastern Europe, 2:89-144.
2. Bitzenis, A. (2003), «Universal Model of Theories Determining FDI; Is there any dominant theory
3. Bitzenis, A. (2004). «Causes Behind the Great Accumulation of Greek Investors in the Balkan Region: Registered and Active Companies», Συνέδριο της Εταιρείας Οικονομολόγων Ελλάδας, Conference Proceedings, September, UOM.
4. Bitzenis, A. (2004, b'). «Explanatory Variables For the Low Western Investment Interest in Bulgaria», Eastern European Economics, 42(6):5-39.
5. Bitzenis, A. (2005, b'). «The Balkans: FDI and EU Accession», Ashgate Publishing Ltd.
6. Bitzenis, A. and Ersajna, N. (2004). «FDI and Entrepreneurship in Albania: Results from a questionnaire analysis», Global business & Economics Review, Anthology: 663-672.
7. Iammarino, S., and Pitelis, C. (2000). «Foreign Direct Investment and "Less Favoured Regions": Greek FDI in Bulgaria and Romania», Global Business Review, 1(2):155-171.
8. Labrianidis, L. (1996/97). «The Opening of the Balkan Markets and Consequent Economic Problems in Greece», Modern Greek Studies Yearbook, 12/13: 211-235.
9. Labrianidis, L. (1997) «The Openness of the Greek Enterprises in the Balkans May Lead in Undermining of the Economic Development of Greece», Survey of Political Science, 9 (April): 65-101.
10. National Bank of Romania, Press Release, Statistical Survey on FDI in Romania in 2010
11. National Bank of Romania, Press Release, Statistical Survey on FDI in Romania in 2010

12. Petrakos, C.G. (1997). «The Regional Structure of Albania, Bulgaria and Greece: Implications for Cross-Border Cooperation and Development», *European Urban and Regional Studies*, 4(3):195-209.
13. Petrakos, C.G. (1997). «The Regional Structure of Albania, Bulgaria and Greece: Implications for Cross-Border Cooperation and Development», *European Urban and Regional Studies*, 4(3):195-209
14. Petrochilos, A.G. and Salavrakos, I.D. (2003). «An Assessment of the Greek Entrepreneurial Activity in the Black Sea Area (1989-2000): Causes and Prospects», *Journal of Socio-Economics*, 32: 331-349
15. Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), <http://www.oecd.org/sti/industryandglobalisation/46352862.pdf>,
16. <http://www.heritage.org/index/country/bulgaria> “The principles of Bulgarian economy”
17. Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης (ETEAN), <http://www.tempme.gr>
18. Porter M.E (1990), *The Competitive Advantage of Nations*, Mc Millian Press, Boston, pp 10-15
19. Theodore Moran, *Foreign direct investment*, The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization, Published Online: 11 MAR 2016
20. <http://www.imf.org/external/index.htm>, ημερομηνία πρόσβασης, 15/02/2017